

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat

Fondator – Agenția Proprietății Publice

Certificat de înregistrare

nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul

Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al
Academiei de Științe a Moldovei prin Hotărârea nr.
169 din 21.12.2017

În proces de acreditare

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 5-6 (353-354) 2021

Redactor-șef: Radion Cojocaru,
dr., prof. univ.

Colegiul de redacție

din Republica Moldova: **Iu. Larii**, dr. în drept, prof. univ.; **V. Cușnir**, dr. hab. în drept, prof. univ.; **Gh. Costachi**, dr. hab. în drept, prof. univ.; **Gh. Gladchi**, dr. hab. în drept, prof. univ.; **V. Bujor**, dr. în drept, prof. univ.; **Șt. Belecciu**, dr. în drept, prof. univ.; **T. Osoianu**, dr. în drept, prof. univ.; **I. Erhan**, dr. în drept, conf. univ.; **I. Trofimov**, dr. în drept, conf. univ.; **D. Ostavciuc**, dr. în drept, conf. univ.; **B. Glavan**, dr. în drept, conf. univ.; **C. Rusnac**, dr. în drept, conf. univ.; **A. Năstase**, dr. în drept, conf. univ.; **V. Ionașcu**, dr. în drept, conf. univ.; **Gr. Ardelean**, dr. în drept, conf. univ.

din străinătate: **Gh. Alecu**, dr. în drept, prof. univ. (Constanța, România); **C. Voicu**, dr. în drept, prof. univ. (București, România); **G.-M. Țical**, dr., prof. univ. (Constanța, România); **M. David**, dr. în drept; **C. Peța**, dr., prof. univ. (Constanța, România); **V. Komarnițchi**, dr. hab. în drept, prof. univ., rector al Universității Naționale „E.A. Didorenko” a Ministerului Afacerilor Interne din Lugansk, Ucraina; **Iu. Șcaplerov**, dr. în drept, conf. univ., prim-prorector al Institutului Ministerului Afacerilor Interne, or. Mogileov, Republica Belarus; **V. Abroschin**, dr. în drept, conf. univ., rector al Universității Naționale a Ministerului Afacerilor Interne din Odesa, Ucraina; **A. Politova**, dr. în drept, conf. univ., Universitatea Națională „E.A. Didorenko” a Ministerului Afacerilor Interne din Lugansk, Ucraina.

Tehnoredactare & machetare:

Ruslan Condrat

Adresa redacției:

Casa presei, et. 5

str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,

Republica Moldova

Tel.: 022-234 132 (contabilitatea)

Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md

www.legeasviata.in.ua

SUMAR

LANSĂRI DE CARTE

„Căile de asigurare a constituționalității (legilor, acțiunilor, politicilor) în Republica Moldova”,
autor Liliana Creangă.....2

Importanța și destinația manualului de drept civil.
Persoana fizică. Persoana juridică,
autor, Grigore Ardelean.....3

Analiza criminologică și prevenirea infracțiunilor de omor,
autor Alexandru Cicala.....5

JURISPRUDENȚĂ

Tudor OSOIANU

Analiza jurisprudenței privind audierea martorilor
la judecarea cauzelor penale în contextul respectării
dreptului la un proces echitabil.....6

STUDII ȘI COMENTARII

Andrei NEGRU

Obligațiuni și consecințe politico-juridice
ale demarării procedurii de decapturare a statului.....20

Iurie ODAGIU, Dinu OSTAVCIUC

Utilizarea cunoștințelor medicale la investigarea
infracțiunilor care implică îndepărtarea organelor
și (sau) țesuturilor umane destinate transplantării.....25

Iurie LARII, Oleg POHILĂ

Abordări teoretico-doctrinare privind legislația statelor
care incriminează în mod direct faptele de exploatare
sexuală a persoanelor.....34

Татьяна ФИЛИПЕНКО, Анастасия ФИЛИПЕНКО

Формирование эффективной стратегии
управления финансами объединенных
территориальных громад в Украине.....42

Grigore ARDELEAN

Conceptul semantic al unor termeni utilizați în legislația
comercială a Republicii Moldova.....48

Alexandru PARENIIUC, Vasili BEDA

Combatanții teroriști străini – unul din pilonii
de bază în activitatea organizațiilor teroriste.....55

Liliana CREANGĂ

Cauzele și condițiile corupției.....59

Boris GLAVAN

Probleme teoretico-practice privind scopul
și sarcinile activității speciale de investigații.....66

Константин РУСНАК, Алина КУБИЦКИ

Инновационный аспекты при преподавании
курса криминалистики.....74

Анна ТЕТЕРЯТНИК, Олег БЭХ

Отдельные вопросы расследования уголовных
правонарушений в условиях чрезвычайных
правовых режимов.....79

Vasile BUZDUGAN

Comisia rogatorie – ca modalitate de acordare
a asistenței juridice internaționale în materie penală.....83

Igor SOROCEANU

Genocidul: aspecte de drept penal comparat.....89

INTERVIURI

Testarea integrității.....95

IN MEMORIAM

Un pom este cunoscut prin fructele sale,
iar un om – prin faptele sale:
în memoria lui Dorin ARTENI.....98

LANSĂRI DE CARTE

„CĂILE DE ASIGURARE A CONSTITUȚIONALITĂȚII (legilor, acțiunilor, politicilor) ÎN REPUBLICA MOLDOVA”, autor LILIANA CREANGĂ

Curtea Constituțională a devenit un actor cotidian al vieții publice și numărul cauzelor, îndeosebi al excepțiilor de neconstituționalitate, a crescut de la an la an. Reticențele începutului au fost înlocuite de o credibilitate crescândă în care un rol decisiv l-au avut, mai ales, calitatea soluțiilor, motivarea lor, ceea ce a conturat, pe cale jurisprudențială, o doctrină a Curții și asimilarea practicii Curții Drepturilor Omului de la Strasbourg.

Practica activității Curții Constituționale este orientată preponderent și este organizată întru exercitarea competențelor constituționale. Constatarea conformității Constituției sau declararea neconstituțională a actelor supuse controlului constituționalității, tălmăcirea normelor constituționale, modul de executare a hotărârilor Curții Constituționale etc. constituie instrumente de o influență hotărâtoare privind perfecționarea cadrului legislativ.

Principalul argument care a condiționat elaborarea acestei lucrări rezidă în faptul că până în prezent noțiunea de „constituționalitate” a suscitat numeroase controverse, fiind privită deseori ca o ambiție personală a constituționaliștilor. Abordarea ulterioară, fondată pe evoluția controlului de constituționalitate, a evidențiat necesitatea delimitării conceptului de alte concepte ase-

mănătoare (constituționalism, codificare) dar care generau confuzii, cu precădere în rândul teoreticienilor. Corecta înțelegere a sensului pe care îl are fenomenul de constituționalitate are meritul de a contura cadrul de acțiune, precum și efectele controlului de constituționalitate a legilor, acțiunilor, a unor acte și politici în sfera dreptului.

Modul de distribuire a autorității într-o comunitate umană a reprezentat o temă a tuturor timpurilor. Întruchipând acordul social asupra modului de exercitare a puterii, Constituția a devenit în timp sursa principală a legitimității sistemului de drept, a sistemului politic și a procesului de adoptare a legilor, asigurând funcționalitatea statului de drept, atunci când una dintre puteri se substituie în atribuțiile celeilalte. Această substituie generează veritabilul conflict între puterile statului, necesitând intervenția jurisdicției constituționale.

Prezentul studiu, axat pe bazele politice și juridice ale statului, examinează cu precădere problema eficienței justiției constituționale, privite în contextul discuțiilor despre necesitatea unei reforme constituționale. Cercetarea de față, propusă atenției publicului interesat de domeniu, ține cont de ansamblul de circumstanțe istorice și politice în care a evoluat instituția respectivă în Republica Moldova, în contextul în care în primii 7 ani de activitate a Curții Constituționale raportul dintre numărul actelor adoptate și executarea prevederilor acestora era mult prea nefavorabil. Această situație a impus necesitatea examinării minuțioase și responsabile a modului în care era înțeleasă și percepută ideea constituționalității actelor normative, modul în care Curtea își îndeplinește rolul de factor de echilibru între ramurile puterii în stat, de garantare a supremației Constituției în toată complexitatea ei.

Nu s-a pretins epuizarea vastului subiect al analizei acestui domeniu, întrucât accentul pus pe instituția unicului organ de jurisdicție constituțională, Curtea Constituțională, este determinat de interesul sporit în acest moment față de aceasta, precum și interacțiunea ei cu alte organe ale statului.

Credem că revizuirea unora dintre norme-

le privind legislativul sau executivul nu reprezintă reforma constituțională în sine, cu toată imperfecțiunea de formulare și de reglementare imputabilă unor norme din Constituția RM. Ea conține norme imperfecte, dar perfectibile, pe de o parte, și lipsește în cuprinsul ei armonizarea satisfăcătoare a unor prevederi din cadrul anumitor instituții constituționale, pe de altă parte. Ceea ce poate fi contestat este eficiența și reușita armonizării acestui ansamblu de reglementări.

Referitor la eventualele revizuii ale bazelor constituționale ale RM s-a expus și Comisia de la Veneția, menționând că „nu pot fi mutate competențele de la o putere la alta, nici nu poate fi revizuită Constituția de fiecare dată când în țară se schimbă situația politică sau când apare o nouă majoritate parlamentară”.

Astăzi, Republica Moldova s-a obligat să ajusteze legislația națională la standardele internaționale, garantând astfel promovarea proceselor de democratizare a societății și a celor de reformare a instituțiilor de drept, precum și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În acest context dacă drepturile și libertățile consfințite de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale sunt încălcate de o lege, fiind vorba de un defect al legii, destinul ei îl decide legiuitorul și, în limitele competenței sale, Curtea Constituțională.

Deci în prezenta lucrare sunt examinate cele mai importante aspecte legate de problema asigurării constituționalității în Republica Moldova care implică modalitățile, categoriile, procedeele de realizare a constituționalității. Astăzi, ca niciodată persistă necesitatea formării unui sistem

eficient al asigurării constituționalității pe baza caracteristicilor socioistorice și naționale, sintezelor și analizei problemelor teoretice și practice legale, garantării supremației Constituției. Cercetările teoretico-științifice și problemele practice privind asigurarea constituționalității reprezintă un domeniu nou și de perspectivă al dreptului public.

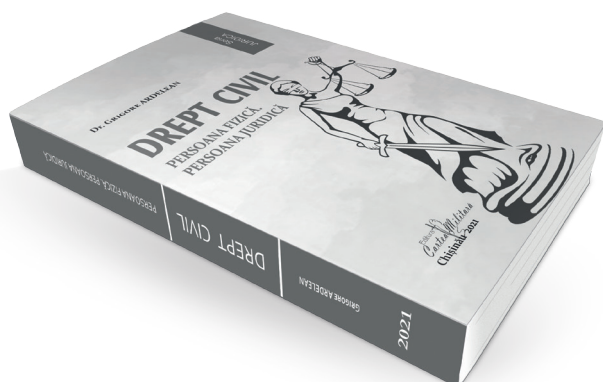
Actualitatea studiului este determinată de schimbările radicale ce au avut loc în Republica Moldova în ultimele decenii, care și-au găsit expresia în noua legislație a Republicii Moldova. Întemeind noi instituții de drept, precum cea a controlului constituțional, doctrina, ba chiar și legiuitorul, la definirea și interpretarea lor, adesea comit erori, imprecizii în aplicarea acestor norme. Clarificarea și definitivarea acestor aspecte au constituit unele dintre importante obiective ale lucrării.

Lucrarea conține o totalitate de rezultate principial noi ce permit formularea concluziilor și generalizărilor adecvate naturii juridice a fenomenului cercetat. Propunem noțiuni, teze, concepții, termeni inediți, care pun într-o nouă lumină cele mai controversate probleme ce țin de activitatea de exercitare a jurisdicției constituționale, atât din punct de vedere teoretic, legislativ, istoric, cât și practic, ceea ce îi oferă lucrării un caracter de originalitate și raționalitate.

Monografia este destinată tuturor celor interesați, va fi pusă la dispoziția publicului studios, practicienilor, cercetătorilor preocupați de domeniul dreptului public, totodată va putea fi studiată în cadrul bibliotecilor naționale și în bibliotecile universităților cu profil juridic din țară.

Autorul

DREPT CIVIL. Persoana fizică. Persoana juridică, autor Grigore ARDELEAN

Cunoașterea și perceperea corectă a calității de persoană, în sensul legislației civile, constituie o necesitate incontestabilă pentru toate ramurile dreptului, în condițiile în care conceptul după care este consacrată și dată întregului sistem al dreptului aparține dreptului civil.

În contextul descris, cu toate că instituția persoanelor este detaliat reglementată de Codul civil, celelalte ramuri făcând doar trimiteri la acesta în caz de necesitate, calitatea de

persoană fizică a omului nu privește numai domeniul dreptului civil, ci și alte ramuri. Or, persoana fizică, are calitatea de subiect de drept în nenumărate raporturi de drept public, atunci când discutăm despre contribuabil (în raporturile juridice ale dreptului finanțelor publice), despre contravenient (în dreptul contravențional), infractor (în raporturile de drept penal), ca cetățean sau alegător (în dreptul constituțional) etc. De aceea prezentarea esenței statutului de persoană din momentul nașterii (conceperii sau constituirii) și până în momentul încetării sale din viață (dizolvarea persoanei juridice), dar și recunoașterea ei unanimă, fără nici o excepție, de către toate ramurile dreptului, constituie o prerogativă valabilă și specifică tuturor timpurilor. Deci statutul de persoană, în concepția dreptului civil, dar și a dreptului în general, nu se reduce doar la persoana văzută în chipul ei fizic de om (corpul persoanei), ea poate întruchipa și o abstracțiune, închipuire (persoana juridică sau un alt subiect din generația viitoare), necesară intermedierei și flexibilizării raporturilor juridice. Mai mult, tot astfel trebuie văzut statutul de persoană și de către celelalte ramuri ale dreptului, pentru ele persoana nu trebuie să arate altfel, evident, cu anumite excepții.

Datorită acestor constatări, considerabila importanță juridică a statutului de persoană în calitatea sa de subiect al dreptului civil nu avea cum să ne lase nepăsători în nobila noastră misiune de a oferi material didactic, dar și științific celor ce râvnesc a descoperi esența dreptului privat.

Desprinsă din compartimentul părții generale ce abordează materia subiectelor raportului juridic civil, instituția dreptului ce astăzi reprezintă persoana fizică și persoana juridică s-a impus cu insistență a fi tratată separat în conținutul doctrinei dreptului civil. În același stil de structurare am decis să prezentăm și noi, într-un manual aparte, instituția persoanelor, începând de la noțiunile ce-i de-

scriu esența, aspectele legate de capacitatea lor de drept civil, atributele de identificare, măsurile de ocrotire juridică a persoanei fizice și terminând cu descrierea temeiurilor și a întregului proces prin care trece persoana juridică în planul încetării ei ca subiect de drept.

Cu toate că după 1 martie 2019, compartimentul Codului civil ce se preocupă de reglementarea statutului juridico-civil al persoanei fizice și juridice nu a suferit mari schimbări, totuși acestea s-au impus mai devreme, pe segmentul ocrotirii persoanei fizice, încă în anul 2017, atunci când s-au adus multe concepte și instituții noi domeniului vizat.

În acest context, credem că nu am întârziat prea mult în a ne face datoria asigurării publicului studios, dar deopotrivă și practicienilor, cercetătorilor preocupați de domeniul dreptului privat, cu material didactic atât de necesar și căutat.

Pentru mai multă utilitate și accesibilitate, în lucrarea de față prezentăm trăsături, clasificări, reguli generale și excepții, deosebiri și asemănări, precizări și exemplificări, simulări și justificări, tălmăcirii ale logicii și raționamentelor de care s-a ghidat legiuitorul în anumite privințe, deficiențe și controverse de ordin legislativ-aplicativ, argumente și poziții doctrinare, inclusiv cele proprii, soluții și sugestii de perspectivă în dezvoltarea reglementărilor pe segmentul statutului juridic al subiectelor dreptului civil.

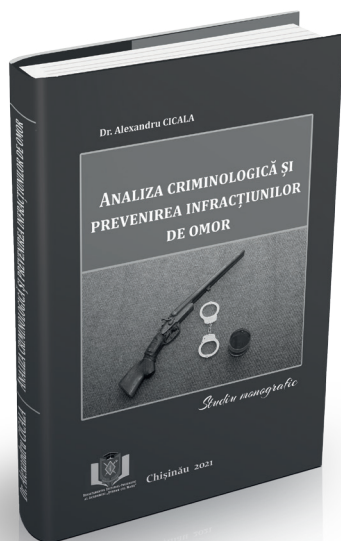
Ca de fiecare dată, la formularea conținutului lucrării am urmărit să oferim cititorului un material didactic bine structurat și ușor de perceput, cu respectarea parametrilor și normelor impuse de învățământul universitar.

Cu titlu de perspectivă, avem tendința de a reveni periodic asupra conținutului lucrării prin revizuirea și completarea cu noi capitole ce vor prezenta și alte instituții juridice din compartimentul drept civil, persoana fizică, persoana juridică.

Autorul

ANALIZA CRIMINOLOGICĂ ȘI PREVENIREA INFRAȚIUNILOR DE OMOR, autor Alexandru CICALA

Apărarea vieții persoanei a constituit o trăsătură comună tuturor sistemelor de drept, din cele mai vechi timpuri. Astfel, dreptul la viață este cel mai natural drept al omului și este reglementat, nuanțat în constituțiile lumii, astfel încât actuala Constituție a Republicii Moldova prevede cele trei drepturi cetățenești fundamentale, respectiv dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și dreptul la integritate psihică.

Fără îndoială, viața omului constituie bunul cel mai de preț, fără de care nu pot fi concepute nici celelalte atribute ale acestuia precum: integritatea corporală, sănătatea, inviolabilitatea sexuală, libertatea, onoarea și demnitatea. Atentatele contra vieții persoanei pun în pericol nu numai existența individului izolat, ci și a întregii colectivități (societatea umană).

Omul, persoana umană este o structură bio-psiho-socială care se adaptează în mod conștient la lume și la societate în formele cele mai individuale cu cauzalitate proprie cea mai ridicată, realizând salturile cele mai mari în direcția Binelui, Adevărului și Frumosului, pe care se bazează sănătatea, onestitatea și productivitatea muncii.

După cum s-a observat din nenumăratele studii făcute asupra ei, viața este un fenomen complex. Ca formă superioară de mișcare, ea are la bază procese biologice și psihice, care își subordonează procesele inferioare (chimice, fizice, mecanice), dar mai presus de toate ea este un fenomen social, o valoare soci-

ală, adică acea relație socială care, reglementată din punct de vedere juridic, constituie dreptul absolut la viață al persoanei umane.

Această monografie se adresează, în primul rând, angajaților organelor de drept și celor care se pregătesc să obțină o astfel de calitate, ea reprezintă un îndrumător util pentru cei implicați în prevenirea infracțiunilor de omor, apărând pe fiecare membru al societății, atât de consecințele activității infractorilor, cât și de propriile lor acțiuni.

Lucrarea reprezintă o abordare criminologică complexă a infracțiunii de omor, elaborată în urma analizei acestui fenomen. În ansamblu, studiul monografic „Analiza criminologică și prevenirea infracțiunii de omor”, cuprinde idei și opinii privind factorii criminogeni ai infracțiunii de omor, precum și măsurile de prevenire necesare identificate în urma analizei criminologice a respectivului fenomen negativ.

Monografia este structurată în 9 capitole și prezintă aspecte teoretice și practice din domeniul de referință. Abordarea evoluției infracțiunilor de omor prin prisma analizei statistice efectuate în urma studierii cauzelor penale înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova pe parcursul ultimilor ani, a permis identificarea cauzelor și condițiilor ce sunt proprii fenomenului vizat, precum și a trăsăturilor specifice victimei și a făptuitorului.

Firul călăuzitor al lucrării de față este propunerea măsurilor de prevenire criminologică și victimologică a infracțiunilor de omor, constatate în urma studierii materialului empiric din cadrul cauzelor penale aflate în gestiunea organelor de urmărire penală, deciziilor instanțelor de judecată și a datelor statistice oferite de către Serviciul Tehnologii Informaționale al Ministerului Afacerilor Interne.

Ne exprimăm speranța că eforturile noastre de a pune această lucrare la dispoziție studenților și specialiștilor practicieni din cadrul diferitor organe de drept vor contribui nu numai la clarificarea unor probleme juridice, ci și la creșterea calitativă a muncii de poliție în acest domeniu în vederea diminuării esențiale a cazurilor de omor pe teritoriul Republicii Moldova.

Autorul

JURISPRUDENȚĂ

CZU 343.131:341.231.14

DOI 10.5281/zenodo.4835776

ANALIZA JURISPRUDENȚEI PRIVIND AUDIEREA MARTORILOR LA JUDECAREA CAUZELOR PENALE ÎN CONTEXTUL RESPECTĂRII DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL

Tudor OSOIANU,

doctor în drept, profesor universitar

Curtea Europeană a Drepturilor Omului constată că, dacă instanțele naționale nu oferă niciun motiv pentru respingerea cererii de audiere a martorilor, drepturile la apărare sunt restricționate, astfel încât reclamantului nu are parte de un proces echitabil.

Legislația națională nu obligă instanțele să-și motiveze declarațiile cu privire la posibilitatea de a asista la audierea și audierea martorilor.

Practica judiciară ne oferă câteva exemple atunci când instanțele naționale examinează cererile de audiere a martorilor și emit hotărâri separate prin aplicarea directă a dispozițiilor tratatelor internaționale privind drepturile omului și libertățile fundamentale la care Republica Moldova este parte.

Cuvinte-cheie: Curtea Europeană a Drepturilor Omului, martorii, instanțele naționale, pentru a-și motiva declarațiile.

ANALYSIS OF THE JURISDICTION REGARDING THE HEARING OF WITNESSES AT TRIAL CRIMINAL CASES IN THE CONTEXT OF RESPECT FOR THE RIGHT TO A FAIR TRIAL

Tudor OSOIANU,

PhD, university professor

The European Court of Human Rights notes that if the national courts do not give any reason to reject the request for hearing witnesses, the rights of defense have been restricted so that the applicant has not been granted a fair trial.

National law does not oblige courts to motivate their pronouncements on the opportunity of witnessing and hearing witnesses.

Judicial practice gives us few examples when the national courts examine the requests for hearing witnesses and issue separate judgments by directly applying the provisions of the international treaties on human rights and fundamental freedoms to which the Republic of Moldova is a party.

Keywords: the European Court of Human Rights, the witnesses, the national courts, to motivate their pronouncements.

Introducere. Un ajutor esențial în soluționarea cauzelor penale îl pot acorda declarațiile martorului despre evenimentele care au anticipat, au demarat concomitent cu infracțiunea sau care au urmat după săvârșirea ei. Declarațiile martorilor reprezintă unul dintre cele mai răspândite mijloace de probă în procesul penal. La momentul actual, practic, nu sunt întâlnite dosare penale în cadrul cărora nu ar fi audiați martori.

În conformitate cu legislația națională mar-

torii sunt audiați atât la faza urmăririi penale, cât și de către instanța de judecată.

„Temeiul juridic de ascultare a persoanei în calitate de martor este chemarea lui în fața organelor de urmărire penală. Pentru ca persoana să fie citată în calitate de martor trebuie să fie întrunite cumulativ următoarele condiții:

- existența unui proces penal în curs de desfășurare;
- existența unei persoane fizice, care are

cunoștință despre fapte și împrejurări menite să contribuie la aflarea adevărului în procesul penal;

– existența unor date despre persoanele ce posedă informații care prezintă interes pentru o cauză penală;

– această persoană este capabilă să facă declarații veridice despre informația ce o posedă” [11, p.52].

Dispozițiile art.389 alin.(2) CPP nu admit ca sentința de condamnare să fie bazată în mod exclusiv ori în principal pe declarațiile martorilor depuse în timpul urmăririi penale și citite în instanța de judecată în absența lor. Am putea spune că declarațiile martorului în instanța de judecată au „preponderență” în raport cu cele date în cadrul urmăririi penale. Atât legislația procesuală, cât și jurisprudența CtEDO confirmă acest fapt. „Superioritatea” declarațiilor făcute în fața unei instanțe în raport cu cele din cadrul urmăririi penale se „datorează” faptului că în instanța de judecată sunt asigurate drepturile și posibilitățile egale în administrarea probelor propuse de acuzare și apărare. În acest caz, instanța de judecată urmărește permanent „ca părțile să lupte cu aceeași armă”.

În practica judiciară există cazuri când martorii nu se prezintă la ședințe de judecată din diferite motive obiective sau subiective. Acest fapt pune în dificultate de mai multe ori părțile în proces, mai cu seamă partea acuzării, atât din perspectiva fundamentării poziției în proces, cât și din punctul de vedere al asigurării *egalității armelor*.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestui articol a fost folosit materialul doctrinar-teoretic și normativ privitor la audierea martorilor de către instanțele de judecată în procesul penal. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, metoda studiului de caz etc. Totodată, a fost expusă și analizată Jurisprudența CtEDO, a Curții Constituționale, precum și a instanțelor naționale, fiind sintetizate principiile cu caracter diriguitor.

Scopul cercetării. Examinarea și analiza cadrului normativ intern și a jurisprudenței CtEDO privind respectarea – *Dreptul de audiere a martorilor în contextul respectării dreptului la un proces echitabil*.

Rezultate obținute și discuții. Dreptul de audiere a martorilor – una din garanțiile fundamentale ale procesului echitabil. În art. 6 CEDO

sunt enunțate mai multe principii care susțin dreptul la un proces echitabil. În accepțiunea Curții, „egalitatea armelor” constituie principiul fundamental al procesului echitabil, care implică obligația de a oferi fiecărei părți o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza, în condițiile în care nu o plasează într-o situație net dezavantajoasă în raport cu partea adversă.

Art.6 paragr. 3 lit. d) CEDO precum și art. 66 alin. (2) pct. 17 CPP RM acordă dreptul inculpatului: *să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării*.

Subliniem că similar altor drepturi din sfera art. 6 paragr. 3 lit. d) CEDO - dreptul de a audia martorii constituie un aspect particular al dreptului la un proces echitabil, și este deseori analizat împreună cu art. 6 paragr. 1 CEDO.

CtEDO constată, în primul rând, că cerințele paragr. 3 lit. d) din art. 6 din Convenție reprezintă aspecte speciale ale dreptului la un proces echitabil, garantat de par. 1, și prin urmare, Curtea a analizat de regulă pretențiile privind *dreptul de audiere a martorilor*, din perspectiva acestor două texte combinate. [42, paragr. 67]

În cauza Pello c. Estoniei (paragr. 24), *Curtea observă de la început că, întrucât garanțiile de la art. 6 alin. (3) litera (d) sunt aspecte specifice ale dreptului la un proces echitabil prevăzut la alin. (1) din prezentul articol, și va examina plângerea privind lipsa posibilității de a examina cei doi martori în litigiu în temeiul celor două dispoziții luate împreună (a se vedea Meftah și alții împotriva Franței [CG], nr. 32911/96, 35237/97 și 34595/97, § 40, CEDO 2002-VII)*. [35].

În cauza Ștefančič c. Sloveniei, CtEDO a conchis că drepturile garantate de art. 6 § 3 lit. d) reprezintă aspecte speciale ale dreptului consacrat de art. 6 § 1, care urmează a fi evaluat ori de câte ori se analizează echitatea unei proceduri penale. *Curtea reiterează că garanțiile de la articolul 6 alin. (3) litera (d) sunt aspecte specifice ale dreptului la o audiere echitabilă prevăzută la alin. (1) din respectivul articol, care trebuie luate în considerare la orice evaluare a corectitudinii procedurilor. În plus, principala preocupare a Curții în temeiul articolului 6 § 1 este de a evalua echitatea procesului în ansamblu (a se vedea Taxquet v. Belgia [CG], nr. 926/05, § 84, 16 noiembrie 2010)*. [44, paragr. 36]

Mai mult, din jurisprudența Curții rezultă că, în primul rând, neprezentarea unui martor în ședință trebuie să fie justificată de un motiv întere-

meiat și, în al doilea rând, că atunci când o condamnare se bazează în mod exclusiv sau determinant pe depozițiile unei persoane căreia acuzatul nu i-a putut adresa întrebări sau nu a putut solicita să-i fie adresate întrebări nici în faza derulării anchetei, nici în faza examinării judiciare, dreptul la apărare este limitat într-o măsură incompatibilă cu garanțiile prevăzute de art. 6 (a se vedea Hot. Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit, din 15. 12. 2011 [MC], paragr. 119, [17] și în mod redefinit în Schatschaschwili c. Germaniei, din 15. 12. 2015 [MC], paragr. 107 și 118 [43]).

În același timp, în jurisprudența sa, atât Comisia, cât și Curtea Europeană au stabilit că revine, în primul rând, jurisdicțiilor naționale să aprecieze elementele de probă pe care le administrează într-un proces și pertinenta celor pe care acuzatul ar vrea să le mai producă, în special cu privire la numărul de martori propuși de el [3, pct.28].

Prin urmare, deși în mod normal este de competența instanțelor naționale să decidă dacă este necesar sau recomandabil să apeleze la un martor, pot exista circumstanțe excepționale care ar putea determina CtEDO să concluzioneze că neaudierea unei persoane ca martor a fost incompatibilă cu articolul 6 (a se vedea: Popov c. Rusiei, Hot. din 13. 07. 2006, paragr. 179; [39] Hot. Destrehem c. Franței, din 18. 05. 2004, (paragr.41) [25] și Bricmont c. Belgiei, din 07. 07. 1989, paragr. 89) [22].

În speța recentă Mitkus c. Letoniei, forul de la Strasbourg a specificat cu titlu de principiu general aplicabil drepturilor acuzatului, că în conformitate cu art. 6 § 3 lit. d), acesta beneficiază înainte de condamnare de dreptul de a lua cunoștință de totalitatea probelor existente împotriva sa în cadrul unei ședințe publice în prezența lui, pentru a-i permite valorificarea dreptului la contra argumentare [50, p.46].

În cauza Asimionese c. Moldovei, Hot. CtEDO din 07.01.2020 (paragr. 20, 27), *Curtea notează că instanța de apel a recunoscut reclamantul vinovat, printre altele, în baza declarațiilor făcute de peste douăzeci de martori. Din decizia instanței și observațiile Guvernului rezultă că instanța de apel a considerat că interpretarea dată acelor declarații de către prima instanță fusese eronată și ea le-a oferit o nouă interpretare. Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea de Apel a decis să se bazeze pe declarațiile scrise ale martorilor, fără a audia martorii în persoană și fără a oferi reclamantului oportunitatea de a le pune întrebări* [18].

În Hot. Taal c. Estonia din 22.10.2005, Cur-

tea notează că având în vedere faptul că nici reclamantul și nici reprezentantul său nu au avut posibilitate să audieze martorii acuzării și că niciunul dintre martorii apărării n-au fost examinați vreodată de către instanțele de judecată, Curtea constată că *dreptul de apărare al reclamantului a fost limitat într-o măsură incompatibilă cu garanțiile prevăzute de art. 6 paragr. 1 și 3 (d) din Convenție* (paragr. 34-36) [45].

Raportul dintre motivarea cererii de audiere a martorilor și motivarea respingerii probei cu martori în jurisprudența CtEDO.

Nu este suficient ca un inculpat să se plângă că nu i s-a permis să interogheze anumiți martori. În plus, el trebuie să-și sprijine cererea explicând de ce este important ca martorii în cauză să fie audiați și dovezile lor trebuie să fie necesare pentru stabilirea adevărului (Hot. CtEDO Perna c. Italiei [MC], din 06. 05.2003, paragr. 29) [36].

În cazul în care inculpatul a formulat o cerere de audiere a martorilor suficient de motivată, relevantă prin prisma obiectului acuzației și fără îndoială susceptibilă să susțină poziția apărării sau chiar să determine achitarea acestuia, autoritățile naționale nu pot să o respingă decât pentru motive pertinente (Hot. CtEDO Topić c. Croației, din 10. 10. 2013, paragr. 42; [46] Polyakov c. Rusiei, din 29. 01. 2009, paragr. 34, 35) [38].

În cauza Murtazaliyeva c. Rusiei [MC], Hot. din 18. 12. 2018, paragr. 158, [33] CtEDO Europeană a stabilit că cererea de a examina un martor trebuie să fie motivată în mod suficient, iar declarațiile trebuie să fie pertinente pentru obiectul acuzației, pentru „stabilirea adevărului” sau pentru „posibilitatea sa de a influența soluția unui process” ori „de a consolida în mod obiectiv poziția apărării sau a acuzării”.

În opinia Curții, având în vedere natura și conținutul cererii formulate de apărare, instanța de judecată a fost obligată să motiveze decizia de respingere a acesteia, în conformitate cu obligația generală de a efectua o examinare corespunzătoare a argumentelor și dovezile aduse de părți și pentru a da o hotărâre motivată în mod adecvat (Hot: Ilgar Mammadov c. Azerbaidjanului (nr. 2) [CG], din 16.11.2017, paragr. 207 și paragr. 217) [26].

În cauza Mehdiyev c. Azerbaidjanului, Hot CtEDO din 31.10.2019, (paragr. 41) reclamantul a susținut în fața Curții încălcarea dreptului de a obține prezența unui martor al apărării, în contextul în care cererea sa a fost respinsă de către prima instanță printr-o încheiere care a fost inclusă

în procesul-verbal al ședinței de judecată, fără a se indica motivele respingerii. *Curtea Europeană a menționat, în această privință, că având în vedere natura și conținutul cererii depuse de partea apărării, instanța de judecată era obligată să-și motiveze decizia prin care a respins-o, în conformitate cu obligația sa generală de a efectua o examinare adecvată a observațiilor, a argumentelor și a probelor prezentate de către părți, și era obligată să pronunțe o decizie motivată în mod adecvat. Totodată, având în vedere faptul că instanțele superioare nu au remediat deficiența admisă de către prima instanță, Curtea Europeană a constatat că a fost afectată corectitudinea generală a procedurii* [31].

CtEDO a constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil în cazul în care instanțele au respins cererile părții apărării cu privire la audierea unor martori **fără a motiva soluția adoptată** (Hot. CtEDO Popov c. Rusiei, din 13. 07. 2006, paragr. 35 și 187-188; [39] Vidal c. Belgiei, din 22. 04. 1992, paragr. 34; [47] Polyakov c. Rusiei, din 29. 01. 2009, paragr. 36 [38]; Mehdiyev c. Azerbaidjanului, din 31. 10. 2019, paragr. 41) [31]), sau **cu o motivare insuficientă a soluției** (Topić c. Croației, din 10. 10. 2013, paragr. 47[46], în care tribunalul a respins cererea pentru că toate faptele relevante au fost stabilite în mod suficient) sau pentru că eventuala audiere a martorilor solicitați de partea apărării nu ar avea niciun efect asupra rezultatului procedurii (a se vedea: Hot. CtEDO Kuvaydar c. Turciei, din 19. 12. 2017, paragr. 44-45) [27].

În Hot. Diodor Neculai Vararu c. României din 03.12.2013, CtEDO a reținut, *Având în vedere că tribunalul avea deplina competență să examineze faptele cauzei, să aprecieze probele și să stabilească vinovăția reclamantului, Curtea consideră că reclamantul ar fi trebuit să primească un răspuns mai adecvat și suficient motivat la solicitările sale de administrare a probelor. Curtea consideră că dreptul la apărare al reclamantului a suferit, astfel, o limitare incompatibilă cu cerințele unui proces echitabil și a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, coroborat cu art. 6 paragr. 3 lit. d) (paragr. 36-39, 48) [49].*

Cu toate că nu este funcția Curții Europene de a exprima o opinie cu privire la relevanța probelor prezentate, totuși omisiunea de a justifica refuzul de a examina sau de a cita (traducere mot-à-mot „a apela”) un martor poate constitui o limitare a drepturilor de apărare, care este incompatibil cu garanțiile unui proces echitabil. (Hot. CtEDO, Popov c.. Rusiei, paragr.188[39]; Wier-

zbicki c. Polonia, paragr. 45 [48]; Vidal c. Belgiei, paragr. 34 [47]).

În cauza Vidal c. Belgiei (Hot. din 22.04.1992, paragr. 35) CtEDO a constatat că Curtea de Apel nu a oferit nici un motiv de respingere a cererii de audiere a unor martori. Prin urmare, dreptul la apărare au fost restricționate într-o asemenea măsură, în speță, că reclamantul nu a avut un proces echitabil. În consecință, a existat o încălcare a articolului 6 [47].

O încălcare clară a principiului egalității armelor o reprezintă situația în care instanța națională a admis toate cererile formulate de către una dintre părți cu privire la audierea unor martori, respingând în același timp toate cererile celeilalte părți litigante. Cu acest prilej, *Curtea reiterează obligația ce incumbă instanțelor de judecată de a motiva soluția de respingere a cererii de administrare a anumitor mijloace de probă, cu toate că se recunoaște o marjă largă de apreciere în alegerea argumentelor ce stau la baza ei.* (Olujic c. Croației, Hot. CtEDO din 05.02.2009, paragr. 82) [34].

În cauza Plotnicova c. Moldovei, Hot. din 15.05.2012, paragr. 46, Curtea reiterează faptul că este în primul rând de competența instanțelor naționale de a evalua pertinenta și admisibilitatea declarațiilor martorilor. Cu toate acestea, *neexaminarea de către instanțele judecătorești naționale a demersului reclamantei de a audia martorul O.G. ridică, în sine, o problemă gravă în temeiul articolului 6 CEDO, deoarece reclamanta a fost lipsită, de un mijloc important de apărare* [37].

Curtea reiterează în cauza Wierzbicki c. Poloniei, Hot. din 18. 06. 2002, (paragr. 45) că *instanțele interne sunt cel mai bine plasate pentru a evalua relevanța probelor într-o cauză penală. În împrejurările din speță, Curtea este convinsă că instanțele naționale au examinat cererile reclamantului de a audia martorii citați și a oferit motive detaliate pentru respingerea acestora, motive care, în opinia Curții, nu au fost arbitrare* [s.a.]. Din aceste considerente, refuzul de a administra probele propuse de reclamant nu constituie o restricție disproporționată asupra capacității sale de a prezenta argumente în susținerea cauzei sale în cadrul procedurii [48].

Obligația instanțelor naționale de a asigura prezența martorilor acceptați de a fi audiați, privită prin prisma jurisprudenței CtEDO

Curtea reamintește că par. 1 din art. 6, combinat cu paragr. 3 CEDO, obligă statele contractante să ia măsuri pozitive ce constau în special în

a-i permite acuzatului să interogheze sau să obțină interogarea martorilor acuzării (Barberà, Messugué și Jabardo c. Spaniei, Hot. CtEDO din 06.12.1988, pct. 78) [20].

În Cauza Bacanu și S.C.”R” S.A. c. României (Hot. din 03.03.2009), *Curtea a constatat încălcarea art. 6 alin. 1 și alin. 3 lit. d) din Convenție, apreciind că dreptul la apărare a suferit asemenea limitări încât reclamantii nu au avut parte de un proces echitabil. Curtea a constatat că reclamantii nu au putut în niciun stadiu al procedurii să interogheze sau să obțină interogarea unuia sau mai multor martori, iar instanțele naționale au respins cererile în probațiune cu argumente lapidare și stereotipe [19].*

În Hot. CEDO Diodor Neculai Vararu c. României, din 03.12.2013), *Curtea reamintește că imposibilitatea localizării unui martor poate constitui, în anumite condiții, un fapt justificativ care autorizează admiterea depozițiilor sale în proces, chiar dacă apărarea nu a putut să îl interogheze în niciun stadiu al procedurii (Rachdad vs. Franta, nr. 71846/01, §. 24, hot. din 13.11. 2003; Zentar vs. Franta, nr. 17902/02, §. 26, 13.04. 2006). Cu toate acestea, sesizat cu apelul reclamantului, care solicita în mod expres audierea părții vătămate și a celorlalți martori, tribunalul nu a inițiat niciun demers în vederea ascultării acestor persoane, s-a limitat să observe că prima instanță nu a reușit să localizeze martorii respectivi [49].*

După ce instanțele interne au acceptat, cel puțin în principiu, că examinarea unui martor pentru apărare a fost relevantă, acestea au obligația de a lua măsuri „eficiente” pentru a asigura prezența martorului în cadrul ședinței prin: cel mai puțin, emiterea unei citații (a se vedea: Hot. Polufakin și Chernyshev c. Rusiei, paragr. 207) [51] sau prin ordonarea poliției de a obliga un martor să se prezinte în instanță (a se vedea: Hot. Pello c Estoniei, din 12.04.2007 paragr. 34). [35]

În Hotărârea CtEDO Mititelu și Antonovici c. Moldovei, din 02.07.2019, (paragr. 20), *Curtea a subliniat că autoritățile Republicii Moldova au încercat să-l citeze o dată pe A.B., însă au renunțat la tentativele lor după ce A.B. nu s-ar fi conformat citației. Deși A.B. a recunoscut în fața autorităților din Germania că ajutase reclamantii să transporte corpul victimei, autoritățile Republicii Moldova nu au examinat posibilitatea de a-l pune sub învinuire pentru complicitate la omor și să solicite extradarea lui de către autoritățile germane. De asemenea, acestea nu au luat în considerare posibilita-*

tea de a-l audia pe A.B. prin videoconferință. Prin urmare, Curtea nu a fost convinsă că autoritățile naționale au întreprins toate eforturile rezonabile pentru a asigura prezența martorului A.B. la procesul de judecată [32].

Codul de procedură penală al Republicii Moldova nu reglementează procedura audierii martorilor care s-ar afla peste hotarele țării noastre prin videoconferință în cauzele penale care sunt pe rol în instanțele naționale.

Procedura audierii prin teleconferință este stipulată în art. 28 al Legii nr. 371 din 01.12.2006, cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, dar dispozițiile respective vizează audierea în calitate de martori de către organele de urmărire penală ori instanțele judecătorești ale unui stat strain a persoanelor ce se află pe teritoriul RM.

Ar fi oportun în acest context de a completa CPP RM cu prevederi privind audierea prin videoconferință a martorilor care se află peste hotare în cadrul judecării cauzelor penale de către instanțele naționale prin intermediul procedurii de asistență juridică internațională.

Importanța audierii directă a martorilor - în personam

În baza principiului contradictorialității în procesul penal, principiu unanim recunoscut, și jurisprudența CtEDO, sarcina probațiunii în ședințele de judecată în prima instanță și în instanța de apel îi revine acuzatorului de stat în virtutea funcției lui procesuale (art.26 alin. (3), 51, 53, 320 CPP).

După o hotărâre de achitare pronunțată de prima instanță, acuzatorul de stat este obligat în instanța de apel să solicite o nouă audiere atât a inculpatului, cât și a martorilor acuzării, declarațiile cărora sunt probe în acuzare, în măsură să întemeieze într-un mod substanțial condamnarea inculpatului.

Nerespectarea jurisprudenței CtEDO și încălcarea prevederilor art.24 și art. 26 CPP, care obligă acuzatorul de stat, după o hotărâre de achitare pronunțată de prima instanță, să solicite audierea inculpatului în instanța de apel și să prezinte în ședința de judecată probe în susținerea acuzării înaintate, urmează să fie apreciată ca nesusținere a acuzării în privința inculpatului în cadrul examinării apelului declarat împotriva sentinței de achitare. În atare situație apelul procurorului urmează să fie respins ca nefondat.

La fel, instanța de recurs constată că, odată cu depunerea cererii de apel, procurorul nu a prezentat instanței de judecată probe noi sau circumstanțe de fapt, ce nu au fost cunoscute pri-

mei instanțe și care puteau permite instanței de apel de a concluziona o altă stare de fapt și de drept asupra modalității de executare a pedepsei inculpaților, fiind în esență eronat expusă doar poziția cu privire la achitarea inculpatului. Este de menționat faptul că, în urma examinării cauzei, Curtea de apel a admis pronunțarea unei hotărâri de condamnare a persoanelor neverificând legalitatea și temeinicia hotărârii atacate în baza probelor examinate de prima instanță, conform materialelor din cauza penală, și fără a administra probe noi, întemeindu-și nejustificat concluziile de condamnare în lipsa unor noi mărturii acuzatorii, care a-r întemeia în mod substanțial condamnarea inculpaților [1].

Curtea reiterează faptul că Articolul 6 § 3 (d) consacră principiul potrivit căruia, înainte de a fi condamnat, probele împotriva inculpatului trebuie să-i fie prezentate acestuia, în cadrul unui proces public, în vederea dezbaterii lor în contradictoriu. Excepții de la acest principiu sunt posibile, însă ele nu trebuie să încalce dreptul la apărare, care, de regulă, impune ca acuzatul să aibă o posibilitate reală și adecvată să audieze martorul care depune declarații împotriva sa, pentru a avea posibilitate să le conteste, fie în momentul în care martorul face declarația sau la o etapă ulterioară a procedurii (Lucà c. Italiei, paragr. 39-40) [28].

Dacă instanța sesizată este investită de a examina cazul cu privire la fapte și lege și de a efectua evaluarea completă a chestiunii vinovăției sau nevinovăției reclamantului, în acest caz instanța de judecată sesizată nu poate să stabilească, dacă un proces este sau nu echitabil fără o evaluare directă a probelor (a se vedea hot. CtEDO Constantinescu c. României (paragr. 55) [23], Popovici c. Moldovei, (paragr. 68) [40], și Marcos Barrios c. Spaniei (paragr. 32) [30].

Instanța de apel nu este în drept să pronunțe o hotărâre de condamnare, bazându-se exclusiv pe lucrările primei instanțe, care conțin declarațiile martorilor și ale inculpatului din același dosar, în temeiul cărora a fost achitat de prima instanță. Instanța de apel urmează să procedeze la o nouă audiere atât a inculpatului, cât și a anumitor martori ai acuzării solicitați de părți (Hot. CtEDO Popovici c. Moldovei din 27.11.2007, (paragr. 72) [40], Manoli c. Moldovei din 28.02.2017, (paragr. 24-33) [29] și Dănila c. României din 08.03.2007, (paragr. 62-63) [24]).

În Hotărârea Lazu c. Moldovei din 05 iulie 2016 (paragr. 42) [15], CtEDO notează că cerințele unui proces echitabil au necesitat audierea repeta-

tă a martorilor și că Curtea de Apel avea obligația de a lua măsuri pozitive în acest sens, chiar dacă reclamantul nu a făcut această solicitare (a se vedea: Botten c. Norvegiei, hot. din 19 februarie 1996 (§ 53); Dan c. Moldovei, hot. 5 iulie 2011, (§ 26); Serrano Contreras c. Spaniei, hot. din 20 martie 2012 (§ 40); și Flueraș c. României, hot. din 09 aprilie 2013 (§ 60)) și Mischie c. României, 16 septembrie 2014 § 39).

Judecând apelul declarat împotriva sentinței de achitare, instanța de apel nu este în drept să pronunțe o hotărâre de condamnare fără audierea învinutului prezent, precum și a martorilor acuzării solicitați de părți. Instanța de apel, rejudecând cauza dată, a motivat soluția sa fără audierea inculpatului Feraru Grigore și cercetarea suplimentară a probelor pe care se bazează instanța de apel în decizie, ce denotă faptul că instanța de apel a pronunțat o soluție care conține o eroare de drept, deoarece o motivare a soluției trebuie să rezulte și dintr-o administrare legală a probelor, după regulile pentru judecarea în primă instanță... Curtea Europeană subliniază că, atunci când o instanță de recurs este sesizată să soluționeze o cauză în fapt și în drept și să examineze, în ansamblu, chestiunea vinovăției sau a nevinovăției, aceasta nu poate, pentru motive de echitate a procedurii, să decidă asupra acestor chestiuni fără ascultarea directă a declarațiilor date în persoană fie de acuzatul care susține că nu a comis actul de care este învinuit (a se vedea, Ekbatani împotriva Suediei, 26 mai 1988, pct. 32, seria A, nr. 134; Constantinescu împotriva României, nr. 28.871/95, pct. 55, CEDO 2000-VIII; Dondarini împotriva San Marino, nr. 50.545/99, pct. 27, 6 iulie 2004; și Igual Coli împotriva Spaniei, nr. 37.496/04, pct. 27, 10 martie 2009), fie de martorii care au dat declarații în timpul procedurii (Găitănar, pct. 35 și Hogeia împotriva României, nr. 31.912/04, pct. 54, 29 octombrie 2013; Moinescu împotriva României din 15.09.2015) [9].

Martorii acuzării se audiază din nou în cazul în care declarațiile lor constituie o mărturie acuzatorie, susceptibilă să întemeieze într-un mod substanțial condamnarea inculpatului.

Ținând cont de dispozițiile art.6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, așa cum acestea au fost interpretate și aplicate, cât și de prevederile art.415 alin. (2¹) CPP, după o hotărâre de achitare pronunțată de prima instanță, instanța de apel nu poate dispune condamnarea persoanei fără audi-

erea acesteia în ședința de judecată a instanței de apel. *Instanța de apel a conchis și că vinovăția lui G.C. rezultă și din declarațiile martorilor C.D. și R.A. făcute în instanța de fond, însă martorii nu au fost citați și audiați din nou, așa cum prescriu prevederile art. 415 alin. (21) CPP [1].*

În cazuri similare celor disputate și în prezența speță, Colegiul penal lărgit atrage atenția că CtEDO în repetate rânduri a statuat că drepturile apărării au fost „sensibil reduce” din cauza că persoana a fost condamnată doar pe baza mărturiilor pe care alte instanțe le-au considerat insuficiente, fără a audia din nou partea vătămată și pe toți martorii, aceleași motive au stat și la baza constatării despre încălcarea dreptului la apărare (cauza CtEDO din 8 noiembrie 2016 (cererea xxxxx.468/10) în cauza Gutău împotriva României) [10].

Curtea consideră că cei care au responsabilitatea de a decide cu privire la vinovăția sau nevinovăția unui acuzat ar trebui, în principiu, să fie în măsură să audieze victimele, învinuitul și martorii în persoană și să evalueze credibilitatea acestora. Evaluarea credibilității este o sarcină complexă care nu poate fi îndeplinită, de obicei, numai prin audierea unei înregistrări a declarațiilor, chiar și mai mult decât atât, atunci când doar unele dintre declarații sunt luate în considerare [29].

Tot astfel, în cauza Cutean c. României, Curtea de la Strasbourg a reținut că principiul nemijlocirii este o garanție importantă în procedura penală în care observațiile instanței de judecată asupra conduitei și credibilității unui martor pot avea consecințe importante pentru acuzat. (...) având în vedere mizele mari ale procedurii penale, considerațiile mai sus-menționate se aplică și în ceea ce privește audierea directă a acuzatului însuși de către judecătorul care pronunță hotărârea în cauză. Curtea reamintește că, în conformitate cu principiul nemijlocirii, într-o cauză penală hotărârea ar trebui pronunțată de judecătorii care au fost prezenți pe tot parcursul procedurii și administrării probelor. (...) Curtea consideră că disponibilitatea transcrierilor declarațiilor nu poate compensa atingerea adusă principiului nemijlocirii administrării probelor (Cutean c. României, paragr. 60-73) [13].

Astfel, în Șkaro c. Croației (Hot. din 06. 12. 2016, paragr. 23 și 24), CtEDO a scos în evidență anumite principii care trebuie respectate în materia schimbării completelor de judecată. În acest sens, Curtea Europeană a menționat că un aspect important al unui proces penal echitabil este posi-

bilitatea pe care o are inculpatul de a fi confruntat cu martorii în prezența judecătorului care se pronunță, în cele din urmă, asupra cauzei. Principiul nemijlocirii reprezintă o garanție importantă în procesul penal în cadrul căruia observațiile făcute de instanță cu privire la comportamentul și credibilitatea unui martor pot avea consecințe importante pentru inculpat. De asemenea, Curtea Europeană a reținut că, potrivit principiului nemijlocirii, într-un proces penal hotărârea trebuie luată de judecătorii care au fost prezenți la procedură și la procesul de administrare a probelor [14].

Curtea consideră (Hot CtEDO Beraru c. României, 18. 03. 2014, paragr. 64.) că un aspect important al unui proces penal echitabil este posibilitatea pe care o are inculpatul de a fi confruntat cu martorii în prezența judecătorului care, în cele din urmă, se pronunță asupra cauzei. Principiul nemijlocirii este o garanție importantă în procesul penal în cadrul căruia observațiile făcute de instanță cu privire la comportamentul și credibilitatea unui martor pot avea consecințe importante pentru inculpat. Prin urmare, o modificare adusă compunerii instanței de judecată ulterior audierii unui martor important ar trebui să determine în mod normal o nouă audiere a martorului respectiv (a se vedea P.K. c. Finlandei (dec.), 09.07.2002) [12].

Având în vedere ceea ce era important pentru reclamant, Curtea nu este convinsă (în Hot. CtEDO Manoli c. Moldovei, din 28.02.2017, paragr. 32) că chestiunile asupra cărora Curtea de Apel trebuia să se pronunță, atunci când l-a condamnat pe reclamant – și, astfel, anulând hotărârea de achitare a acestuia de către prima instanță – ar putea fi examinate în mod corespunzător, ca o chestiune de proces echitabil, fără directă apreciere a probelor. Curtea consideră că cei care au responsabilitatea de a decide cu privire la vinovăția sau nevinovăția unui acuzat ar trebui, în principiu, să fie în măsură să audieze victimele, învinuitul și martorii în persoană și să evalueze credibilitatea acestora (a se vedea, a contrario, Kashlev c. Estoniei, nr. 22574/08, §§ 48-50, 26 aprilie 2016). Evaluarea credibilității este o sarcină complexă care nu poate fi îndeplinită, de obicei, numai prin audierea unei înregistrări a declarațiilor, chiar și mai mult decât atât, atunci când doar unele dintre declarații sunt luate în considerare. Desigur, există cazuri când este imposibilă audierea personală a unor participanți la proces, de exemplu, dacă el sau ea a decedat, sau în scopul de a proteja dreptul martorului de a nu se incrimina pe sine însuși (a

se vedea: *Craxi c. Italiei (nr.1)*, nr. 34896/97, § 86, 5 decembrie 2002, și *Dan c. Moldovei*, nr. 8999/07, § 33, 5 iulie 2011). Cu toate acestea, nu este vorba de o situație similară celei din prezenta cauză [29].

Unele spețe din jurisprudența națională în materia omisiunii de audiere a martorilor de către instanța de judecată

Importanța asigurării forței probante a declarațiilor date în faza urmăririi penale de o manieră care păstra viabilitatea acestora și în fața instanței de judecată. În special realizarea confruntării este importantă pentru a nu „pierde” probe – declarațiile unor persoane care din diferite motive nu vor putea participa la examinarea în fond a cauzei penale (vârsta înaintată, boala gravă, decesul, plecarea peste hotare etc.).

Instanța de fond a tras concluzia de vinovăție bazându-se în exclusivitate pe depozițiile victimei A.P. și ale martorilor V.U. și A.C., depuse de aceștia în procesul urmăririi penale și citite în instanță. ...Din materialele dosarului rezultă că A.C. se afla într-o mânăstire din Ucraina, iar V.U. și A.P. erau arestați în legătură cu tragerea lor la răspundere penală. Disponând de o astfel de informație, procurorii participanți la proces în prima instanță și în instanța de apel nu au insistat asupra verificării acestor fapte și asupra necesității aducerii acestor persoane în ședință pentru a fi interogate în calitate de victimă și martori în baza prevederilor art.53 alin.(1) pct.1 CPP. Acestea fiind circumstanțele, decizia instanței de apel s-a considerat legală și întemeiată [7].

În măsura posibilităților, organul de urmărire penală trebuie să prevadă aceste situații și să realizeze confruntarea sau audierea în fața judecătorului de instrucție la etapa prejudiciară cu persoanele în privința cărora există temeuri întemeiate de a presupune că nu vor putea fi aduse în fața instanței de judecată.

Nu mai puțin important pentru verificarea declarațiilor în acuzare este de a uza de prevederile art.371 CPP, după care ar urma continuarea audierii martorului care a prezentat altă versiune a evenimentelor în vederea desconspirării motivelor care l-au determinat să o facă.

Realizarea confruntării sau audierea martorului în faza urmăririi penale de către judecătorul de instrucție, atunci când există temeuri legale, de asemenea ar putea în perspectiva judiciară a dosarului să ofere posibilitate de a întruni condiția prevăzută de art.371 alin. (1) pct.1 CPP RM, pentru ca instanța să dea curs cererii de citire

în instanță de judecată a declarațiilor de urmărire penală a martorului absent la ședință.

Din materialele cauzei, rezultă că martorul R.D. nu a fost prezent la nici o ședință de judecată, iar procurorul a înaintat un demers instanței de fond, prin care a solicitat să fie date citirii declarațiile martorului R.D. Instanța de fond a respins acest demers pe motiv că nu a avut loc confruntarea potrivit ordinii prevăzute la art.109-110 CPP (f.d. 38-39. vol.II). În sentința de condamnare, au fost reținute drept probe declarațiile martorului R.D. consemnate în procesul-verbal de audiere a martorului din 15.09.2012 (f.d.123, 123, vol.II). Instanța de apel, fără a verifica proba nominalizată (f.d.226, vol.II), a reținut procesul-verbal de audiere a martorului R.D. din 15.09.2012, care, în coroborare cu alte probe, au contribuit la demonstrarea vinovăției inculpatului. În conformitate cu prevederile art.101 alin.(4) CPP, instanța de judecată este obligată să pună la baza hotărârii sale numai acele probe la a căror cercetare au avut acces toate părțile în egală măsură și să motiveze în hotărâre admisibilitatea sau inadmisibilitatea tuturor probelor administrate. Prin urmare, instanța de apel în decizia sa a admis abateri de la regula imperativă enunțată mai sus, punând la baza deciziei de condamnare o probă care nu a fost cercetată de instanța de fond și nici nu a fost verificată la judecarea cauzei în ordine de apel, cu atât mai mult, nefiind formulată o expunere concretă privind admisibilitatea sau inadmisibilitatea acesteia [6].

În cazul în care prezența martorului la judecarea cauzei va fi imposibilă din motivul plecării lui în străinătate sau din alte motive întemeiate, procurorul poate solicita în ordinea prevăzută de art. 109 alin. (3) CPP RM. Audierea acestuia de către judecătorul de instrucție, cu asigurarea posibilității bănuțului, învinuțului, apărătorului acestuia, părții vătămate și procurorului de a pune întrebări martorului audiat.

Este indubitabil că prerogativa de a aprecia relevanța unei „oferte de probă”, inclusiv celei făcute de martori, ia apartinut instanței de apel, care trebuia să argumenteze faptul necitării și neaudierii nemijlocite a martorilor respectivi, confirmând prin aceasta echitatea procedurii de judecarea a cauzei în apel [5].

În condițiile în care instanța de apel a procedat la o nouă interpretare a declarațiilor martorilor pe care ea nu i-a audiat in personam, mai mult ca atât declarațiile martorilor B.O., M.M., R.G., M.V., S.V., Ș.G., nici nu au fost date citirii în

ședința instanței de apel, rămâne de reținut că inculpatul V.N. pe episodul SRL „XXXXXX” și SRL „XXXXXXt” a fost condamnat pe baza aceluiași mărturii care au fost suficiente instanței anterioare pentru a se îndoii de acuzațiile aduse acestuia și pentru a motiva achitarea în privința lui, de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 327 alin. (2) lit. c) Cod penal, episodul SRL „XXXX” și SRL „XXXXXt” [5].

Prin hotărârea din 02 iulie 2019, în cauza Mititelu și Antonovici c. R. Moldova s-a constatat încălcarea art. 6 §.1 din Convenție în privința reclamantilor.

În procedura de revizuire (conform prevederilor art. 464/1 CPP), CSJ a reiterat, Curtea Europeană a stabilit că declarațiile făcute de A.B. în fața autorităților germane au fost singurele dovezi în baza cărora reclamantii au fost găsiți vinovați și condamnați de către instanțele naționale. Restul probelor la care a făcut referință Guvernul sunt dovezi indirecte care nu puteau determina în mod direct condamnarea reclamantilor. Totodată, Înalta Curte a constatat că autoritățile naționale nu au întreprins toate eforturile rezonabile pentru a asigura prezența martorului A.B. la procesul de judecată. Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție au omis să examineze fiabilitatea declarațiilor lui A.B. Prin urmare, Curtea Europeană a ajuns la concluzia că reclamantilor le-a fost limitat dreptul de a audia martorul A.B., declarațiile căruia au jucat un rol decisiv în condamnarea lor. Prin urmare, reclamantii nu au avut parte de un proces echitabil și a avut loc o încălcare a articolului 6 § 1 din Convenție. Având în vedere că condamnarea lui Antonovici Iulian și Mititelu Lilian în baza art. 88 pct. 1), 6), 7) Cod penal (red. 1961) a avut loc cu încălcarea articolului 6 § 1 din Convenție, iar consecințele grave a încălcării nominalizate continuă să se producă, dat fiind faptul că decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 18 ianuarie 2011 și decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 25 februarie 2010 sunt afectate de erori de drept, dar care nu pot fi corectate de către instanța de recurs, în speță se impune soluția admiterii cererii de revizuire, desființării hotărârilor contestate și dispunerii rejudecării cauzei în aceeași instanță de apel, în alt complet de judecată [4].

Încheierile pronunțate în procesul de judecare a cauzelor penale. Reglementarea internă a materiei și motivarea încheierilor privind refuzul

de administrare a probei cu martori.

O problemă distinctă privind audierea martorilor în judecată, reclamă conținutul art. 342 CPP RM, în raport cu oportunitatea motivării încheierilor, care trebuie să fie emise de instanța de judecată, pentru a se pronunța asupra cererilor părților în proces privind audierea martorilor. Motivarea acestor încheieri constituie una din garanțiile unui proces echitabil în conformitate cu prevederile art.6 CEDO și jurisprudența CtEDO.

Art. 6 pct.21 CPP RM, definește *Încheierea* – drept o hotărâre adoptată de către instanța de judecată până la darea sentinței sau deciziei.

Practic același înțeles este atribuit de legislatorul acestei noțiuni (*încheierea*) în

– art. 341 alin. (5) CPP RM - *Toate celelalte hotărâri date de instanțe în cursul judecării cauzelor se numesc încheieri.* În baza acestei norme înțelegem că **încheierile** constituie o varietate a hotărârilor penale ce pot fi pronunțate de instanțele de judecată.

– art.342 alin. (1) CPP RM *Toate chestiunile care apar în timpul judecării cauzei se soluționează prin încheiere a instanței de judecată.*

În art. 336 alin. (3) pct.7 CPP RM este indicat că

(3) *Procesul-verbal al ședinței de judecată trebuie să cuprindă:*

...

7) *cererile și demersurile formulate de părți și de ceilalți participanți la proces și încheierile date de instanță, fie consemnate în procesul-verbal, fie întocmite separat, cu mențiunea respectivă în procesul-verbal;*

Din analiza conținutului art.342 CPP RM, cât și a prevederilor art.336 alin. (2) pct.7 CPP RM rezultă că există 2 categorii de încheieri care pot fi emise pe parcursul judecării cauzei.

În art. 342 alin. (2) CPP RM sunt enumerate exhaustiv încheierile din prima categorie, ce sunt pronunțate pe parcursul judecării cauzei în forma unor documente aparte, fiind anexate la procesul-verbal al ședinței: încheierile privind măsurile preventive, privind măsurile de ocrotire și asigurătorii, privind soluționarea cererilor de recuzare; precum și încheierile prin care instanța de judecată se pronunță asupra declinării de competență, strămutării cauzei, privind oportunitatea dispunerii expertizei, precum și încheierile interlocutorii.

Prevederile art. 342 alin. (3) CPP RM: *Încheierile instanței asupra celorlalte chestiuni se includ în procesul-verbal al ședinței de judecată, denotă*

faptul că a doua categorie de încheieri, sunt oricare altele (în afara celor expres indicate în alin. (2) din același articol) prin care instanța de judecată se pronunță asupra altor probleme ridicate pe parcursul judecării cauzelor. Putem conchide astfel că încheierile pe baza cărora instanța de judecată admite sau respinge proba cu martori se atribuie încheierilor prevăzute în art.342 alin. (3) CPP RM.

În baza celor expuse putem constata că deși definește noțiunea de încheiere și stabilește 2 categorii distincte de încheieri, CPP RM nu stabilește ce ar trebui să fie inclus în conținutul unei încheieri, așa cum bunăoară același Cod indică cu ocazia emiterii altor hotărâri penale (de ex. art.393-395 CPP RM stabilesc conținutul sentinței, sau art. 417 CPP RM – conținutul deciziei instanței de apel). Conform prevederilor art.384 alin. (3) CPP RM (3) *Sentința instanței de judecată trebuie să fie legală, întemeiată și motivată*. Deși nu este expres indicat în art. 417 CPP RM, obligația de **motivare** a Deciziei de către instanța de apel rezultă din analiza per ansamblu a acestui articol.

În baza prevederilor art.144 alin. (1) CPP RM (privind dispunerea expertizelor de către instanța de judecată); 177 alin. (1¹) CPP RM (privind aplicarea măsurilor preventive de către instanța de judecată), art. 308 alin. (7) (privind arestul preventiv și arestul la domiciliu); art. 348 CPP RM (privind trimiterea cauzei în instanța de judecată competentă) etc., înțelegem că încheierile prevăzute expres și exhaustiv în art.342 alin. (2) CPP RM trebuie să fie **motivate**.

Motivarea hotărârilor de către instanțele naționale constituie o obligație impusă acestora prin prevederile art. 6 paragr.1 CEDO. Potrivit jurisprudenței CtEDO, deși obligația instanțelor naționale de a motiva hotărârile pronunțate nu presupune existența unui răspuns detaliat la fiecare argument, noțiunea de proces echitabil presupune că instanța națională trebuie să examineze, în mod real, problemele esențiale care i-au fost supuse dezbaterii. (Hot Albina c. României, din 28.04.2005; [16] Hot Boldea c. României din 15.02.2007 [21]).

Trebuie totuși să facem delimitare între motivarea unei hotărâri de condamnare și motivarea unei hotărâri premergătoare, emisă până la pronunțarea sentinței.

Odată ce nu sunt enumerate expres în art. 342 alin. (2) CPP RM, prin metoda excluderii deducem că încheierile privitor la cererile de citare și audiere a martorilor, nu se emit ca documente

aparte și se includ în procesul-verbal al ședinței de judecată. De fapt, în procesul-verbal se consemnează în baza art.336 alin. (3) CPP RM soluția adoptată referitor la citarea și audierea martorilor solicitați, după deliberare, fără retragerea în camera de deliberare a completului de judecată.

CC reține că, deși articolul 342 alin. (2) din Codul de procedură penală nu obligă instanțele de judecată să pronunțe o încheiere separată în cazul în care resping o cerere de audiere a unui martor al apărării, prevederile articolului 20 din Constituție nu le eliberează de obligația prezentării unor motive suficiente în această privință [2, pct.29].

De asemenea, în opinia CC RM, *Refuzul nejustificat de a audia un martor al apărării, dacă declarația acestuia este pertinentă cauzei examinate, constituie o eroare gravă de fapt*. [2, pct.22].

Acest temeiuri se încadrează în nemotivarea hotărârii, privită ca un viciu formal (de procedură).

Principiile aplicabile în cazul participării și al examinării martorilor apărării au fost stabilite în Hot. CtEDO Perna c. Italiei, din 06.05.2003, [36] reiterate în cauza Murtazaliyeva c. Rusiei [MC], din 18.12.2018, paragr. 158 [33]. Acolo unde a fost formulată o cerere de examinare a unui martor din partea acuzatului, în conformitate cu dreptul național, analiza Curții se bazează pe următoarele trei criterii:

– Dacă cererea de a examina un martor este motivată în mod suficient și este pertinentă pentru obiectul acuzației?

– Dacă tribunalele naționale au analizat pertinenta declarației și au oferit motive suficiente pentru decizia lor de a nu examina un martor în cadrul procesului?

– Dacă decizia de a nu examina martorul subminează caracterul echitabil general al procedurilor?

Constatări și concluzii:

Art. 6 § 3 lit. d) al Convenției europene include în sfera sa două garanții fundamentale recunoscute persoanei acuzate: dreptul de a audia martorii acuzării și dreptul de a audia martorii apărării.

În jurisprudența CtEDO violarea art.6 §.3 lit.d) CEDO este constatată nu numai pentru nerespectarea dreptului la *...audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării*, dar și pentru:

– ezitarea instanțelor naționale de a se expune asupra cererilor de audiere a martorilor apă-

rării;

– nemotivarea de către instanțele naționale a hotărârilor privind respingerea cererilor de audiere a martorilor apărării;

– omisiunea instanțelor naționale de a asigura prezența la judecată a martorilor apărării, atunci când partea apărării demonstrează epuizarea tuturor căilor legale în acest sens;

– nu este obligatoriu să fie motivate încheierile de acceptare a cererilor de audiere a martorilor.

Pornind de la analiza prevederilor normative care se află în art.342 alin. (2) și (3) CPP RM, constatăm că legislația națională nu obligă instanțele de judecată să-și motiveze încheierile pronunțate asupra oportunității de citare și audiere a martorilor. Deci, motivarea încheierilor prevăzute la art. 342 alin. (3) CPP RM, inclusiv a celor privitoare la admiterea sau respingerea martorilor solicitați de părți nu este obligatorie, iar instanțele naționale, potrivit legislației interne, se pot limita la pronunțarea soluției propriu-zise, consemnate în procesul-verbal, privitor la oportunitatea administrării probei cu martori. În acest caz nu este clară procedura de deliberare, fără retragere în camera de deliberare, atunci când instanța de judecată urmează să dispună asupra adoptării încheierilor prevăzute în art.342 alin. (3) CPP RM (inclusiv asupra cererilor de audiere a martorilor) mai ales când sunt expuse mai mult de 2 opinii diferite într-un complet de judecată format din 3 judecători.

Prevederile art. 336 alin. (3) pct.7 CPP RM în coraborare cu cele din art.342 alin. (2) și (3) CPP RM nu oferă judecătorilor naționali pângii procesuale inerente unui proces echitabil, pentru a motiva oportunitatea audierii martorilor.

Chiar dacă ar fi neglijate prevederile art. 342 CPP, pronunțarea motivată într-o încheiere scrisă, după deliberare, asupra cererii apărării de administrare a probei cu martori se încadrează în respectarea standardelor CtEDO în materia art. 6 paragr. 3 lit.d) CtEDO. Practica judiciară ne oferă puține exemple când instanțele naționale examinând cererile de audiere a martorilor și emit încheieri separat [3] aplicând în mod direct prevederile tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte, în baza prevederilor art.7 alin. (5) CPP al RM. Însă nu am constatat nici un caz în care instanța care a aplicat în direct prevederile tratatelor internaționale ar fi informat despre aceasta autoritatea care a adoptat norma

națională respectivă și Curtea Supremă de Justiție.

Constiuiie o sfidare a principiului *egalității armelor* plasarea pe umerii apărării a obligației de a asigura prezența martorilor pe care instanțele au acceptat de a fi auduați, iar aceștia nu se prezintă benevol. Este inacceptabil din punctul de vedere al prevederilor art. 6 par. (3) lit. d) CEDO de a refuza dispunerea aducerii silite a martorilor respectivi, având în vedere că avocații nu au atare atribuții și drepturi. Este relevantă în acest sens jurisprudența Curții Constituționale. [3, pct.29]

Constatăm inadmisibilă omisiunea instanțelor a finaliza cercetarea judecătorească în cazul neaudierii martorilor, fără a constata imposibilitatea asigurării prezenței acestora și a îndeplinirii tuturor obligațiilor pozitive în acest sens (așa-numita abrogare tacită a propriilor încheieri) sau a constata renunțarea părților la acest mijloc de probă.

Deliberarea fără întreruperea ședinței și formularea deciziei luate în încheierea privind cererea de audiere a martorului apărării, care se include în procesul-verbal, face imposibilă evaluarea admisibilității probei cu martori prin prisma testului *Perna*.

Recomandări:

În baza celor expuse recomandările noastre sunt următoarele:

pentru Legislativ

– a include în art.342 alin. (2) CPP RM și încheierile prin care instanța se expune asupra cererilor motivate în fapt și în drept de audiere a martorilor, pentru a asigura dreptul la un proces echitabil și dreptul la apărare, în conformitate cu art 6 paragr. 1 și 3 lit. (d) CEDO;

pentru instanțele naționale care examinează fondul cauzelor penale

– instanțele naționale (în speță instanța de rejudecare) trebuie să evalueze oportunitatea de audiere a martorilor în cazul în care o cerere de examinare a unui martor în numele acuzatului a fost formulată în conformitate cu dreptul intern, ținând cont de următoarele aspecte:

1. *Dacă cererea de examinare a unui martor a fost suficient motivată și relevantă pentru obiectul acuzației ?*

2. *Dacă instanțele interne au considerat relevanța mărturiei respective și au furnizat motive suficiente pentru decizia lor de a nu examina un martor în proces?*

3. *Dacă decizia instanțelor interne de a nu examina un martor a compromis echitatea gene-*

rală a procedurii ? (a se vedea: Hot. CtEDO: Mur-tazaliyeva c. Rusiei [MC], din 18. 12. 2018, (par. 158) [33] și Poloufakine și Chernyshev c. Rusiei din 25.09.2008. (paragr. 219) [51].

– să emită încheieri separate și să motiveze încheierile privind refuzul de audiere a martorilor apărării, atunci când acestea sunt suficient de motivate în fapt și în drept, În acest caz instanțele se vor ghida de prevederile art.7 alin. (5) și (8) și art. 29 alin. (4) CPP al RM, precum și de jurisprudența CtEDO în materia art 6 paragr. 1 și 3 lit. (d) CEDO.

– să nu renunțe tacit la executarea propriilor încheieri privind admiterea ofertei de probă cu martori ai apărării și să dispună aducerea silită a acestor martori, atunci când inculpatul sau avocatul aduce dovada epuizării tuturor căilor legale de asigurare a prezenței în instanță a martorilor respectivi.

pentru procurori:

– să realizeze în cadrul urmăririi penale confruntarea (în condițiile art. 113 CPP RM) precum și audierea (art.109. 110 CPP RM) pentru a nu „pierde” probe – declarațiile unor persoane care din diferite motive nu vor putea participa la examinarea în fond a cauzei penale (vârsta înaintată, boala gravă, decesul, plecarea peste hotare etc.);

– este important a asigura măsuri de protecție a martorilor a căror viață, sănătate și integritate corporală este pusă în pericol în legătură cu îndeplinirea obligațiilor procesuale sau supuși unor influențe ilegale și din aceste considerente ar putea să se eschiveze de la prezentarea în instanță sau ar fi predispuși să schimbe declarațiile inițiale;

– pentru a asigura versiunea declarațiilor a martorilor acuzării din faza urmării penale, și pentru faza examinării fondului cauzelor penale, este important ca procurorul să fie prudent și consent în cazul când martorii își schimbă declarațiile în instanță, uzând de prevederile art.371 CPP RM. Pentru a convinge instanța în acest sens trebuie să fie făcută dovada contradicțiilor declarațiilor date în instanță cu cele de la urmărirea penală, fiind plauzibilă indicarea filelor și volumului dosarului

în care sunt consemnate declarațiile anterioare ale martorilor.

pentru avocați:

– toate cererile de audiere a martorilor susținute de către apărare în primă instanță și în instanța de apel, care urmăresc combaterea fondului acuzațiilor, trebuie făcute și prin cereri scrise, motivate în fapt și în drept. În acest sens cererile apărării ar corespunde primei exigențe din cele 3 ale testului *Perna* [36] reiterate în cauza Mur-tazaliyeva c. Rusiei [MC], din 18. 12. 2018, paragr. 158 [33] și astfel ar impune instanțele naționale să-și motiveze în scris încheierile privind inoportunitatea probei cu martori;

– întru asigurarea versiunii declarațiilor martorilor apărării din faza urmăririi penale, și pentru fazele în care este examinat fondul cauzelor penale, este important ca avocații să reacționeze prompt în cazul când martorii dau declarații în instanță care sunt în contradicție cu cele anterioare, neezitând a face referință la esența contradicțiilor, filele dosarului în care se regăsesc declarațiile respective, și evident la prevederile art. 371 CPP RM;

– să solicite respingerea cererilor procurorului de a da citire declarațiilor martorilor date în cadrul urmăririi penale dacă procurorul nu argumentează întrunirea condițiilor prevăzute în art.371 alin. (1) CPP RM;

– să valorifice prevederile art. 328 CPP RM, atunci când procurorul renunță la unii martori, iar declarațiile acestora ar favoriza interesele legale al inculpatului;

– să solicite concursul instanțelor naționale, invocând și jurisprudența CtEDO în materie privind asigurarea prezenței martorilor apărării, atunci când aduc dovada epuizării tuturor căilor legale de a asigurarea prezența acestor martori;

– să solicite și în fața instanței de apel citirea și audierea martorilor respinși de prima instanță;

– să solicite instanțelor naționale respectarea prevederilor art. 29 alin. (4) CPP RM, dacă în cererile lor invocă jurisprudența CtEDO.

Referințe bibliografice

1. Decizia colegiului penal CSJ din 19. 05.2020. Dosarul nr. 1ra-50/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16192 (vizitat: 16. 05. 21)
2. Decizia CC nr. 123 din 25.11.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 129g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului

- 342 alineatele (2) și (3) din Codul de procedură penală (motivarea încheierii de refuz privind audierea martorilor apărării).
3. Decizia CC nr.31 din 14.06.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr. 68g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 331 alin. (1) și articolul 362 alin. (2) din Codul de procedură penală (asigurarea prezenței martorilor în ședința de judecată).
 4. Decizia Colegiului penal lărgit CSJ din 17.12.2020. Dosarul nr. 1rh-6/20. disponibilă: jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17660 (vizitat: 15. 05. 21).
 5. Decizia Colegiul penal lărgit CSJ din 29.10.2019, Dosarul nr. 1ra-53/2019, disponibilă: <file:///C:/Users/User/Desktop/csj%20vicol.pdf> (vizitat: 14. 05. 21).
 6. Decizia Colegiului penal CSJ a RM din 21.10.2014. Dosarul nr. 1ra-1546/2014. În: Buletinul CSJ a RM, 2014, nr.12 p. 24.
 7. Decizia Colegiului penal CSJ al Republicii Moldova din 30.01.2004. Dosarul nr. 1ro-283/2004. În: Buletinul CSJ a RM, 2004, nr.3, p. 12.
 8. Decizia Colegiului penal CSJ din 19.05. 2020. Dosarul nr. 1ra-905/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15907 (vizitat: 12. 05. 21).
 9. Decizia Colegiului penal CSJ din 22. 09. 2020, Dosarul nr. 1ra-1057/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16899 (vizitat: 12. 05. 21).
 10. Decizia Colegiului penal CSJ din 26.05.2020. Dosarul nr. 1ra-307/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16278 (vizitat: 22. 04. 21).
 11. Osoianu T. Perfecționarea reglementării actelor de urmărire penală în procesul penal al Republicii Moldova. Monografie. Ch., 2002, 152 p.
 12. Hot CtEDO Beraru c. României, 18. 03. 2014. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176203> (vizitat: 22. 03. 21).
 13. Hot CtEDO Cutean c. României din 02. 12. 2014. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148277> (vizitat: 18. 04. 21).
 14. Hot CtEDO Škaro c. Croației, din 06. 12. 2016, Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169203> (vizitat: 06. 05. 21).
 15. Hot. CtEDO Lazu c. Moldovei din 05. 07. 2016. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164459> (vizitat: 05. 05. 21).
 16. Hot. CtEDO Albina c. României, din 28.04.2005. Text oficial disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-122732"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat: 10. 04. 21).
 17. Hot. CtEDO Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit, din 15.12. 2011. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-108072> (vizitat: 09. 04. 21).
 18. Hot. CtEDO Asimionese c. Moldovei, din 07.01.2020. Disponibilă: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2020/01/ASIMIONESE-v.-MDA-ROM.pdf>. (vizitat: 22. 02. 21).
 19. Hot. CtEDO Bacanu și S.C. "R" S.A. c. României din 03.03 2009. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91538> (vizitat: 03. 04. 21).
 20. Hot. CtEDO Barberà, Messegué și Jabardo c. Spaniei, din 06.12. 1988, Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57429> (vizitat: 28. 04. 21).
 21. Hot. CtEDO Boldeac. României; din 15.02.2007. Text oficial disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-122801"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat: 27. 04. 21).
 22. Hot. CtEDO Bricmont c. Belgiei, din 07. 07. 1989. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57611> (vizitat: 29. 03. 21).
 23. Hot. CtEDO Constantinescu c. României din 27. 06.2000. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58737> (vizitat: 24. 03. 21).
 24. Hot. CtEDO Dănila c. României din 08. 03. 2007. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79729> (vizitat: 18. 03. 21).
 25. Hot. CtEDO Destrehem c. Franței, din 18. 05. 2004. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66319> (vizitat: 19. 04. 21).
 26. Hot. CtEDO Ilgar Mammadov c. Azerbaidjanului (nr. 2) [CG], din 16. 11. 2017. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178631> (vizitat: 22. 04. 21).
 27. Hot. CtEDO Kuveydar c. Turciei, din 19. 12. 2017. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-179561> (vizitat: 25. 04. 21).
 28. Hot. CtEDO Lucà c. Italiei, din 27. 02. 200. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59222> (vizitat: 27. 02. 21).
 29. Hot. CtEDO Manoli c. Moldovei, din 28. 02. 2017. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176362> (vizitat: 24. 03. 21).
 30. Hot. CtEDO Marcos Barrios c. Spaniei, din 21. 09. 2010. Text oficial disponibil: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-122801"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat: 27. 04. 21).

- echr.coe.int/eng?i=001-100502 (vizitat: 13. 02. 21).
31. Hot. CtEDO Mehdiyev c. Azerbaidjanului, din 31. 10. 2019. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-197252> (vizitat: 11. 02. 21).
32. Hot. CtEDO Mititelu și Antonovici c. Moldovei, din 02. 07. 2019. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194239> (vizitat: 22. 02. 21).
33. Hot. CtEDO Murtazaliyeva c. Rusiei [MC], din 18. 12. 2018. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187932> (vizitat: 08. 02. 21).
34. Hot. CtEDO Olujic c. Croației, din 05.02.2009. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91144> (vizitat: 07. 02. 21).
35. Hot. CtEDO Pello c. Estoniei, din 12. 04. 2007. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80123> (vizitat: 28. 02. 21).
36. Hot. CtEDO Perna c. Italiei [MC], din 06. 05.2003, Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61075> (vizitat: 30. 01. 21).
37. Hot. CtEDO Plotnicova c. Moldovei, din 15.05. 2012. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110908> (vizitat: 24. 12. 20).
38. Hot. CtEDO Polyakov c. Rusiei, din 29. 01. 2009. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91003> (vizitat: 28. 01. 21).
39. Hot. CtEDO Popov c. Rusiei, din 13. 07. 2006. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76341> (vizitat: 27. 01. 21).
40. Hot. CtEDO Popovici c. Moldovei, din 27. 11. 2007. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83460> (vizitat: 19. 02. 21).
41. Hot. CtEDO Rădulescu c. României, din 26. 05. 2020. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202523> (vizitat: 25. 01. 21).
42. Hot. CtEDO Reiner și alții c. României, din 27. 09. 2007. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122797> (vizitat: 24. 01. 21).
43. Hot. CtEDO Schatschaschwili c. Germaniei, din 15.12. 2015. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159566> (vizitat: 19. 01. 21).
44. Hot. CtEDO Štefančič c. Sloveniei, din 25. 10. 2012. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114050> (vizitat: 20. 01. 21).
45. Hot. CtEDO Taal c. Estoniei din 22.10.2005 Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71234> (vizitat: 14. 02. 21).
46. Hot. CtEDO Topić c. Croației, din 10. 10. 2013. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126638> (vizitat: 22. 03. 21).
47. Hot. CtEDO Vidal c. Belgiei, din 22. 04. 1992, Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57799> (vizitat: 28. 02. 21).
48. Hot. CtEDO Wierzbicki c. Poloniei, din 18.06. 2002. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60507> (vizitat: 17. 01. 21).
49. Hot.CtEDO Diodor Neculai Vararu c. României din 03.12.2013. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138582> (vizitat: 17. 01. 21).
50. Mihai Poalelungi, Igor Dolea, Tatiana Vîzdoagă [et al.]; Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Ch. 2013. 1192 p.
51. Hot. CtEDO Polufakin și Chernyshev c. Rusiei. Text oficial disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88482> (vizitat: 15. 12. 20).

Despre autor:

Tudor OSOIANU,
doctor în drept, profesor universitar,
conferențiar universitar al Catedrei „Procedură
penală, criminalistică și securitate
informațională”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: tosoianu@gmail.com
tel.: 079407536

Studii și comentarii

CZU 342.7:321.6/.8:340.134

DOI 10.5281/zenodo.4835783

OBLIGAȚIUNI ȘI CONSECINȚE POLITICO-JURIDICE ALE DEMARĂRII PROCEDURII DE DECAPTURARE A STATULUI

Andrei NEGRU,

doctor habilitat în drept, profesor universitar

Fenomenul „stat captiv”, deja fiind încadrat în limbajul juridic național, prezumă și apariția altor termeni – de decapturare a statului. Fiind un proces complex, ce include o pluralitate de proceduri operaționale de tehnică legislativă și tehnică juridică, fenomenul „decapturării statului”, în obiectivele propuse, include, logic, pentru autorii acestor inițiative de reformare urgentă, atât o pluralitate de obligațiuni de natură politico-juridică, cât și consecințe politico-juridice pozitive sau negative. Oricum, intențiile bune, de afirmare a unei bune guvernări într-o societate democratică, inevitabil invocă respectarea drepturilor și libertăților omului, fiind importantă nu numai strategia demarării acestui proces, dar și tacticile utilizate în intenția obținerii unor rezultate pozitive și eficiente.

Cuvinte-cheie: stat captiv, drept public, drepturile omului, buna guvernare.

OBLIGATIONS AND POLITICAL-LEGAL CONSEQUENCES OF THE INITIATION OF THE STATE DECAPTURATION PROCEDURE

Andrei NEGRU,

PhD, university professor

The 'captive state' phenomenon, being already framed in the national legal language, presupposes the emergence of other terms – of the state decapturation. Being a complex process which includes a plurality of operational procedures of legislative technic and of legal technic, the 'state decapturation' phenomenon, in the proposed objectives, logically comprises, for the authors of these initiatives of urgent reformation, a plurality of obligations of political-legal nature, as well as positive or negative political-legal consequences. However, good intentions to assert good governance in a democratic society requires the respect of human rights and freedoms, being important not only the strategy of initiation of this process, but also the tactics used in the intention to achieve efficient positive results.

Keywords: captive state, public law, human rights, good governance.

Introducere. Declanșarea unei proceduri de depășire a stării de captivitate a statului, pe lângă ansamblul de drepturi excepționale atribuite puterii legislative și orientate extensiv spre sectorul managerial din ramurile executivului și justiției (în funcție de obiectivele identificate în Declarația respectivă) impune evaluarea complexă și a obligațiilor, a consecințelor de natură politică și juridică, care necesită a fi apreciate tot dintr-o perspectivă politico-juridică. Important este a înțelege că, odată declanșate, aceste proceduri – de

restaurare a stării normale a statului, prin argumentul depășirii corupției endemice (în situație concretă), majoritatea parlamentară își asumă anumite obligațiuni de natură politico-juridică. Cercetarea doctrinară a acestor obligațiuni ne permite perceperea complexă a limitelor sociale ale fenomenului *stat capturat* și depășirea, prin anumite proceduri, a stării respective din administrația publică. Or, rolul politicului, al Legislativului nu se limitează la adoptarea unei declarații. Intervine un sistem de etape, necesar a fi reflectate în

anumite obiective de reformă în sectoarele vizate de Declarația în cauză. Scopul Declarației este de a identifica domeniile afectate de anumite probleme ce au dus la constatarea caracterului captiv al statului. Ulterior însă procedurile demarate în baza reglementărilor legale și a Declarației, urmează a fi orientate nu numai spre demiterea funcționarilor publici, aflați în funcții de conducere, dar și spre inițierea unor procese de reformare a segmentelor respective ale administrației de stat.

Metode și materiale aplicate. Problematika cercetării în cauză are un caracter interdisciplinar-juridic; efectele unei astfel de Declarații urmează să intervină în toate sferile de aplicare ramurală a dreptului național. Astfel, devine evidentă necesitatea unei abordări metodologice complexe, chiar de o complexitate avansată; or, limitele metodologice nu pot fi identificate strict în sfera de aplicare a juridicului – vor fi necesare și metode de cercetare cu mult mai generale, inițial – aplicabile unui fenomen de dimensiuni sociopolitice și numai ulterior – juridice. Teoria Generală a Dreptului, prin complexitatea și caracterul general al obiectului de cercetare – de apariție și dezvoltare a dreptului și statului în general și a statului Republica Moldova și a sistemului juridic național, este, la această etapă de dezvoltare a științei juridice, capabilă și competentă de a acorda o apreciere sociojuridică fenomenului *stat capturat* la general, precum și obligațiilor și consecințelor de natură politico-juridică generate. Anume știința Teoria Generală a Dreptului, în abordarea fenomenului vizat, poate efectua o analiză sinergetică complexă; or, caracterul multiaspectual de interacționare în procesul de decapturare a statului prezumă o implicare nu numai de natură tehnico-juridică, dar și implicarea anumitor științe auxiliare, care nu mai au tangență cu juridicul, dar sunt foarte importante pentru a înțelege și realiza eficient obiectivele propuse.

În intenția identificării materialelor aplicabile cu referință la subiectul de analiză, menționăm următoarele acte normativ-juridice: 1) Constituția Republicii Moldova[3]; 2) Legea cu privire la actele normative[6]; 3) Codul administrativ[2]; 4) Legea privind administrația publică centrală de specialitate[5]; 5) Legea cu privire la Guvern[4]. Evident că apare necesitatea de a avea drept punct de reper Declarația nemijlocită, ce identifică direcțiile de reformă din diferite sfere de activitate a administrației de stat; însă statutul ei de act politic, cu caracter nejuridic, nu impune aplicabilitatea

directă a reglementărilor ei, deși acest fapt prin nimic nu-i diminuează valoarea.

Rezultate obținute și discuții. Declarația în cauză urmează a fi însoțită de modificări și/sau suspendări ale acțiunii anumitor legi organice sau ale unor articole din legile organice care sunt evidențiate expres în textul Declarației. În conformitate cu lit. m), alin. (3) al art.72 al Constituției Republicii Moldova (*Categorii de legi*) anume prin lege organică se reglementează regimul stării de urgență, de asediu sau de război[3]. În dispozițiile finale și tranzitorii ale unei atare legi urmează a se accentua caracterul ei temporar, capacitatea de a produce efecte juridice fiind limitată în timp. Care este timpul optim al legii temporare în cauză – este o opțiune decizională a Legislativului. Declanșarea procedurii de decapturare a statului este un drept al guvernării nou-create, însă apare necesitatea de a identifica și responsabilitatea guvernării în domeniu. Cel mai mare pericol poate fi specificat în două aspecte: 1) Procedura de destituire a funcționarilor publici abilitați cu competențe manageriale nu va fi una transparentă și uniformă și nu va fi realizată până la o finalitate logică; 2) Investiția (numirea sau selectarea) noilor manageri va fi realizată pe criterii politice, fără a ține cont de principiul meritocrației.

Devine evidentă situația apărută după adoptarea Declarației cu privire la caracterul captiv al statului, când demararea noilor concursuri sau numiri necesită o dinamică eficientă; or, poate apărea – inițial, pericolul de paralizie a activității autorităților publice vizate, ulterior – pericolul de incompetență profesională în activitatea acestor autorități publice. Considerăm că ar fi oportună și elaborarea unei strategii strict determinate, orientată spre termenele de realizare a obiectivelor indicate în Declarația cu privire la caracterul captiv al statului și care necesită a fi valorificate la termen. Ar putea exista două metode de activitate în domeniul vizat.

Prima. Dacă în urma demarării procedurii de decapturare a statului funcționarii aflați în funcții manageriale sunt destituiți *de drept*, printr-o lege organică de excepție ce va însoți Declarația, ar trebui clarificat statutul acestora – de exemplu, nu au dreptul de a ocupa funcții manageriale pe un termen anumit, cum ar fi de la 6 luni până la 36 de luni, în aceeași funcție, fiind o opțiune a Legislativului. Este o posibilitate mai dinamică și eficientă de trecere la etapa a doua – numirea, selectarea

altor manageri în funcțiile respective. Destituirea acestor funcționari nu exclude activitatea lor ulterioară în cadrul instituției sau autorității care au condus-o, aceasta fiind o destituire de drept, fără vinovăție și care exclude posibilitatea contestării în instanță a actului juridic individual. Evident, ulterior nu va fi exclusă posibilitatea atragerii la răspundere juridică a ex-managerului, în cazul depistării anumitor abateri de la norma legală care au avut loc pe perioada mandatului.

A doua. În urma demarării procedurii de decapturare a statului, se aplică o procedură selectivă individuală de destituire a funcționarilor aflați în funcții manageriale, destituirea lor nefiind de drept, dar **în baza deciziei** unei comisii în domeniu. Procedura respectivă, fiind, aparent, mai echitabilă, este cu mult mai anevoioasă, cu durate de timp greu de estimat, care implică și proceduri judiciare, în acest caz fiind în prezența unei răspunderi individuale cu vinovăție. Altfel, care ar fi sensul unor proceduri individuale de verificare? Pot apărea diferite reproșuri publice referitoare la competența și echidistanța comisiei din domeniu, contestații, tergiversări ale procedurilor, blocaje decizionale ale anumitor autorități și instituții publice – toate în ansamblul lor fiind, într-o finalitate, defavorabile scopului Declarației cu privire la caracterul captiv al statului și al legii excepționale de punere în aplicare. Tergiversările, ineficiența realizării prevederilor normelor excepționale vor avea consecințe politice pentru guvernarea care și-a propus drept obiectiv decapturarea statului.

Analiza acestor metode ne orientează spre niște direcții clare de activitate în domeniul de interes ce caracterizează numai prima etapă a procedurii – de destituire a funcționarilor publici aflați în funcții manageriale. O ulterioară etapă, nu mai puțin importantă, este declanșarea procedurilor de realizare a obiectivelor strategice fixate în legea organică excepțională. Tacticile în domeniu urmează a fi orientate spre o implementare dinamică și eficientă, în termeni reduși, a obiectivelor propuse; or, societatea urmează a se convinge de rezultate vizibile și rapide în domeniile vizate. Un pericol specific autorilor politici, care declanșează o astfel de procedură – de decapturare a statului, este anume tergiversarea proceselor și consolidarea oponenților în propagarea criticii negative cu referință la procedurile operaționale, distorsionarea realității și a scopurilor reale și formarea, pe această cale, în perceperea generală a societății, a

unei imagini dezavantajoase pentru guvernarea ce-și propune decapturarea statului.

Obligațiunile asumate de guvernarea politică, prin adoptarea unei Declarații cu privire la caracterul captiv al statului, apar anume în procedurile demarate, ce necesită a fi logice, consecvente, legale și realizate în termeni cât mai restrânși.

Cerințele de logică și consecvență față de acțiunile realizate prin procedurile operaționale trebuie să fie reflectate în acea lege organică excepțională de punere în aplicare a Declarației menționate. Caracterul logic al acțiunilor va fi evidențiat anume prin suspendarea anumitor norme din actele normative ce ar crea bariere legale în condiții normale de dezvoltare a statului, însă, în condiții de capturare a statului, nu pot depăși problema generică negativă identificată prin Declarație.

Caracterul consecvent al acțiunilor, în conformitate cu anumite proceduri operaționale stabilite, având un scop identificat în Declarație, necesită a fi reflectat în anumite planuri de acțiuni, pe diferite domenii din administrația publică, care pot avea particularități specifice și urmează a fi elaborate de ministerele de resort. Planurile de acțiuni menționate trebuie să încadreze termeni clari de realizare a finalităților urmărite și să includă anumite etape, consecutivitatea realizării cărora să fie într-o concordanță cu logica legii organice excepționale de punere în aplicare a Declarației cu privire la caracterul captiv al statului.

Cerința de realizare în termeni cât mai restrânși a obiectivelor identificate este la fel de importantă. Ne-am mai expus că realizarea acestor planuri de acțiuni, orientate spre decapturarea statului necesită a identifica termene cât mai restrânse posibil; or, procesul generic de decapturare a statului nu poate să dureze la nesfârșit și necesită a avea termene clare de realizare. Fiind o cerință esențială de derulare a acestui proces, se manifestă și drept o obligațiune evidentă a Guvernării. Realizarea calitativă a procesului de decapturare a statului și va fi acea consecință de natură politică pentru Guvernare, exprimată prin votul politic al cetățenilor statului. Din aceste considerente, vorbim despre cerința de realizare a procedurilor operaționale în termene restrânse. Rezultatele punerii în aplicare a Declarației cu privire la caracterul captiv al statului pot fi divizate în **rezultate inițiale** și **rezultate finale**. Rezultatele inițiale se reduc la înlocuirea funcționarilor cu funcții ma-

nageriale din domeniul administrației publice. Rezultatele finale însă se exprimă în eficiența și utilitatea demonstrată în activitatea administrației publice, valorificată în urma acestor remanieri manageriale cu titlu de excepție. Dacă aceste rezultate nu vor fi percepute de societate drept eficiente, opoziții acestei Declarații le vor valorifica în interesul lor foarte ușor, având un sistem de argumentare a ineficienței Guvernării și motive de adoptare ulterioară a altor declarații, deja împotriva sistemului managerial din administrația publică. Din aceste considerente, identificăm o obligațiune a autorilor Declarației cu privire la caracterul captiv al statului – de a selecta viitorii manageri în administrația publică pe principiul profesionalismului și meritocrației. Considerăm că, în cazul rezultatelor inițiale, am putea vorbi de un termen orientativ de 100 de zile; atunci evaluarea de către societate a rezultatelor finale va fi posibilă în termeni relativi de la 6 la 12 luni. În caz contrar – de nerealizare a rezultatelor finale, atât inițiatorii, cât și realizatorii Declarației cu privire la caracterul captiv al statului ar putea fi taxați politic și electoral. Și mai este necesar de efectuat o delimitare. De regulă, diversitatea societății contemporane nu acordă posibilitatea formării unei guvernări dintr-un singur partid, decât în cazuri foarte rare. Astfel, o Declarație cu privire la caracterul captiv al statului și legea organică excepțională, de punere în aplicare a Declarației menționate, urmează a fi adoptată cu o majoritate formată din mai multe partide – reprezentanții cărora formează o majoritate parlamentară. Această majoritate va avea consecințe mai mult simbolice, dar care totuși va fi influențată de rezultatele inițiale, adică de calitatea legii de punere în aplicare a Declarației cu privire la caracterul captiv al statului. O responsabilitate foarte mare va fi atribuită subiecților cărora li se vor încredința competențele de implementare a procedurilor operaționale de decapturare a statului în domeniile vizate. Rezultatele necesită a fi vizibile în timp și percepute astfel de către societate. Orice derapare, întârziere sau ilegalitate comisă în procesul de realizare a procedurilor operaționale va lovi direct în imaginea politică a partidelor aflate la guvernare. Și, dacă rezultatele inițiale constau în înlocuirea managementului administrativ, atunci rezultatele finale vor fi formate din perceperea eficienței activității noului corp managerial din domeniul administrației publice; deci, implementarea eficientă a obiectivele invocate în Declarație

este o a doua etapă, la fel de importantă ca prima.

Cerința de legalitate a procedurilor demarate este la fel deosebit de importantă; or, orice activitate orientată spre decapturarea statului pe anumite segmente, necesită a fi realizată într-un câmp de legalitate. Anume asta și este esența Declarației cu privire la caracterul captiv al statului și a legii organice excepționale temporare – de a păstra legalitatea, previzibilitatea și transparența acțiunilor preconizate în domeniu. La fel, cerința de legalitate a procedurilor prezumă o respectare a literei și spiritului legii[7, p.230], în raport cu celelalte norme juridice, ce rămân aplicabile și după adoptarea Legii organice de excepție cu caracter temporar. Mai mult, autorii Declarației ar trebui să ia în considerație că, la expirarea termenului[1.p.30] legii de excepție, normele juridice suspendate din legile permanente își vor recăpăta de la sine aplicabilitatea și forța juridică.

Reieșind din cerințele înaintate față de procedurile derulate, putem identifica și **obligațiunile** categorice ce necesită a fi respectate de către autorii Declarației cu privire la caracterul captiv al statului. Considerăm că putem evidenția următoarele obligațiuni: de operativitate, de transparență, de integritate, de obiectivitate și de legalitate. Fără a realiza o caracteristică detaliată a acestora, menționăm că respectarea lor creează condiții de realizare eficientă a obiectivelor propuse și asigură valorificarea unor consecințe politice pozitive din partea electoratului pentru autorii inițiativei de decapturare a statului. În caz contrar, inițiativa în cauză, prin nerespectarea de către autori a obligațiunilor conceptuale în procesul de implementare a procedurilor de decapturare a statului, va fi un eșec cu consecințe politico-juridice, care va fi utilizat de către oponenții politici. Deci demararea procedurilor conceptuale și operaționale în domeniul de discuție invocă o analiză preliminară detaliată atât a domeniilor de activitate, cât și a potențialului uman capabil de a realiza aceste obiective complexe, în conformitate cu obligațiunile evidențiate supra.

Concluzii. Procedurile operaționale de punere în aplicare a noii Declarații referitoare la caracterul captiv al statului impun o responsabilitate colectivă a Guvernării; or, în situația unui eventual eșec va surveni o răspundere politică.

Orice reformă, inclusiv una demarată în baza unei Declarații cu privire la caracterul captiv al statului, urmează a fi realizată într-un câmp de

legalitate, transparent, obiectiv și eficient. Calculul Guvernării nu va fi redus numai la adoptarea unei astfel de Declarații și la înlocuirea corpului managerial din administrația publică, dar și la asigurarea unor rezultate finale vizibile ale acestui proces.

Și, evident, Declarația cu privire la caracterul captiv al statului necesită a fi adoptată concomitent sau după formarea Guvernului; or, implementarea obiectivelor propuse va deveni sarcină sectorială de activitate a Executivului și anume partidele, reprezentanții cărora vor fi încadrați în noul Executiv, vor suporta consecințe electorale negative sau pozitive.

Profesionalismul și legalitatea sunt principalele principii de valorificare a obiectivelor propuse în declarație, de realizare a procedurilor operaționale și de revenire la o stare obișnuită de activitate, într-o componentă managerială nouă.

Adoptarea unei Declarații cu privire la ca-

racterul captiv al statului în anumite domenii publice a vieții sociale necesită a fi privită drept o declarație de constatare a unei situații excepționale. Pentru a evita precedente triste, de utilizare cu rea-credință a unei asemenea proceduri, numai în scopul debarasării de unii funcționari sau în scopul pedepsirii funcționarii neloiali noii Guvernări, urmează ca această Declarație, atât la adoptarea ei, cât și la implementare, să fie însoțită de un sistem complex de garanții, orientate spre o bună guvernare și spre protejarea drepturilor și libertăților omului. Adoptarea unei astfel de Declarații este competența exclusivă a Parlamentului, indiferent de susținerea din partea unor factori externi. Or, responsabilitatea și răspunderea, în cazul unor eventuale eșecuri, urmează a fi asumată deplin, posibilitatea de a o împărți cu subiecți externi fiind inexistentă.

Bibliografie

1. Bădescu Mihai. *Concepte fundamentale în Teoria Dreptului*. București, V.I.S. PRINT, 2003, 202 p.
 2. Codul administrativ al Republicii Moldova, nr. 116, din 19-07-2018. În: Monitorul Oficial nr. 309-320 art. 466, din: 17-08-2018
 3. Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial, nr. 78. art. nr. 140, din: 29.03.2016. Data intrării în vigoare: 27.08.1994
 4. Legea cu privire la Guvern. În: Monitorul Oficial nr. 252 art. 412, 19-07-2017, din: 04-05-2012, nr. 98
 5. Legea privind administrația publică centrală de specialitate. În: Monitorul Oficial, 03-08-2012 nr. 160-164 art. 537, din: 04-05-2012 nr. 98
 6. Legea cu privire la actele normative, nr. 100, din: 22-12-2017. În: Monitorul Oficial nr. 7-17 art. 34, din: 12-01-2018
 7. Radu I. Motică, Gheorghe Mihai. *Introducere în studiul dreptului*. V-II, Timișoara, Alma Mater, 1995, 349 p.
-

Despre autor:

Andrei NEGRU,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: negruan@list.ru
tel. 069136225

CZU 340.66:343.13

DOI 10.5281/zenodo.4835798

UTILIZAREA CUNOȘTIINȚELOR MEDICALE LA INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR CARE IMPLICĂ ÎNDEPĂRTAREA ORGANELOR ȘI (SAU) ȚESUTURILOR UMANE DESTINATE TRANSPLANTĂRII

Iurie ODAGIU

doctor în drept, conferențiar universitar

Dinu OSTAVCIUC

doctor în drept, conferențiar universitar

Practica investigării infracțiunilor care implică îndepărtarea organelor și/sau țesuturilor umane destinate transplantului indică faptul că investigația lor efectivă se datorează interacțiunii și cooperării dintre toate agențiile de aplicare a legii și specialiștii în medicina de transplant. Specific pentru investigarea cazurilor din această categorie este faptul că la toate etapele urmăririi penale, organul de urmărire penală trebuie să fie în contact permanent cu un medic-specialist în domeniul transplantologiei: la adoptarea deciziei de inițiere a procedurilor penale, la efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, inclusiv la ordonarea examinărilor și expertizelor medico-legale.

Cuvinte-cheie: acțiuni de urmărire penală, expertize medico-legale, etapele urmăririi penale, transplantologie.

USE OF MEDICAL KNOWLEDGE TO INVESTIGATE OFFENSES INVOLVING THE REMOVAL OF HUMAN ORGANS AND / OR TISSUES INTENDED FOR TRANSPLANTATION

Iurie ODAGIU

PhD, associate professor

Dinu OSTAVCIUC

PhD, associate professor

The practice of investigating offenses involving the removal of human organs and / or tissues intended for transplantation indicates that their effective investigation is due to the interaction and cooperation between all law enforcement agencies and transplant medicine specialists. Specific for the investigation of cases in this category is the fact that at all stages of the criminal investigation, the criminal investigation body must be in permanent contact with a transplant specialist: when adopting the decision to initiate criminal proceedings, when carrying out prosecutions criminal law, including the ordering of forensic examinations and expertise

Keywords: criminal prosecution actions, forensic expertise, stages of criminal prosecution, transplantology.

Introducere. Eficacitatea activității organului de urmărire penală depinde în mare măsură de posibilitățile de aplicare a cunoștințelor speciale, atât proprii, cât și ale cunoștințelor experților cooperați la procesul de cercetare a infracțiunilor. Cunoștințele speciale sunt obținute în urma unei pregătiri profesionale specifice (absolvirea programelor de formare profesională corespunzătoare, formarea aptitudinilor necesare, acumularea experienței practice) [2; p.295]. Autorii Dulov A.B. și Arseniev V.D. au definit termenul „cunoștințe speciale” drept informații care nu sunt la gene-

ral disponibile, dar au fost dobândite ca urmare a educației speciale dobândite și a experienței profesionale [5, p.5; 3, p.40]. Ghiorghiu M. menționează că legea nu definește noțiunea de „cunoștințe speciale”, iar acestea nu se referă la cele juridice sau la cele de cultură generală. Cunoștințe speciale posedă un cerc îngust de specialiști, fiind experți în ramura respectivă [1, p.690].

O luptă de succes împotriva infracționalității legată de prelevarea ilegală a organelor și țesuturilor umane destinate transplantului nu poate fi separată de utilizarea științei și a tehnolo-

giilor. Expertul transpune în practică cele mai noi metode și mijloace științifice și tehnice, utilizează cunoștințe care îl ajută la prezentarea și investigarea calitativă și eficientă a evenimentelor criminale din această categorie.

Scopul. Cercetarea și evaluarea impactului participării specialistului la acțiunile de urmărire penală efectuate cu ocazia urmăririi penale a infracțiunilor legate de transplantarea ilegală a organelor și țesuturilor umane.

Metode aplicate și materiale utilizate. Pentru realizarea articolului a fost aplicată metoda logică, comparativă, studierea literaturii de specialitate, a legislației și a practicii înaintate de urmărire penală în cazurile indicate.

Rezultate obținute și discuții. O problemă specifică ce ține de aplicarea cunoștințelor speciale la descoperirea și investigarea infracțiunilor este utilizarea cunoștințelor proprii ale expertului în domeniul criminalisticii, medicinei legale și al altor discipline aplicate.

În știință, cu această ocazie, au existat diferite opinii. Opinia cea mai rezonabilă (după părerea noastră) aparține autorilor Belkin R.S. și Sorokotiaghin I. precum că aplicarea de către ofițerul de urmărire penală independent a mijloacelor și metodelor științifice și tehnologice, atunci când se preocupă de colectarea probelor, nu permite acestuia să elucideze toate aspectele și circumstanțele medico-legale, astfel, din acest considerent, organul de urmărire penală ar trebui să fie scutit de utilizarea independentă a mijloacelor științifice și tehnice cât mai mult posibil. În același timp, ofițerul de urmărire penală trebuie să aibă cunoștințe speciale nu atât pentru utilizarea lor directă în desfășurarea acțiunilor de investigație și de urmărire penală, cât și pentru o evaluare competentă a acțiunilor și concluziilor persoanelor care posedă cunoștințe speciale (experților) [4, p. 24-25; 14, p. 14-15].

De exemplu, posedarea de cunoștințe speciale medicale va permite procurorului, ofițerului de urmărire penală să analizeze rezultatele expertizelor, să formuleze întrebări competente la ordonarea unei expertize, să susțină și să argumenteze științific acuzația în fața instanței de judecată etc. Cunoștințele în domeniul psihologiei îl pot ajuta la evaluarea, în mod corespunzător, a motivelor și obiectivelor faptei penale, pentru a respinge sau pentru a verifica versiunile, să examineze profund personalitățile indivizilor implicați în cauză. Cunoștințele ofițerului de urmărire penală nu pot

ajuta numai în verificarea versiunilor și efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, dar și de a decide, de a proceda la examinarea, evaluarea rezultatelor cercetării și de aplicare a mijloacelor și metodelor științifice, de a-și forma propria opinie despre corectitudinea deciziilor și a fi sigur de acțiunile sale ulterioare.

La descoperirea și cercetarea infracțiunilor legate de prelevarea ilegală a organelor și țesuturilor umane pentru transplant se aplică o gamă largă de cunoștințe speciale, cele mai multe dintre ele sunt din domeniul medicinei legale. Aceasta se datorează faptului că genul indicat de infracțiuni este legat de atentate la viața și sănătatea umane [8, p. 12-13].

Cunoștințele speciale la descoperirea și investigarea infracțiunilor sunt folosite în diverse forme. Cel mai adesea vorbim despre două forme: procedurală și neprocedurală.

Forma procedurală de utilizare a cunoștințelor speciale constă în participarea unui specialist la efectuarea unor acțiuni de urmărire penală, la prezentarea unei constatări tehnico-științifice sau medico-legale și la efectuarea expertizelor judiciare.

Având în vedere necesitatea participării unui specialist la efectuarea acțiunilor de urmărire penală, trebuie remarcat faptul că dreptul procesual-penal permite participarea lor la: cercetarea la fața locului, cercetarea obiectelor, documentelor, încăperilor și spațiilor, examinarea cadavrului, exhumarea cadavrului, ridicarea obiectelor și documentelor, percheziții, ridicarea mostrelor pentru examinare comparativă.

Această necesitate apare atunci când există o cunoaștere insuficientă a muncii performante, a tehnici și instrumentelor de investigare care necesită cunoștințe și abilități speciale, precum și un volum mare de muncă la locul faptei. Ajutorul se manifestă în depistarea unor dovezi (obiecte, urme care sunt relevante pentru caz, pentru explicarea mecanismului de formare a urmelor, pentru a ajuta la stabilirea informațiilor probatorii).

Esența examinării este de a investiga circumstanțele cazului pe baza cunoștințelor speciale. În același timp, disponibilitatea acestor cunoștințe este o condiție necesară pentru implicarea unei persoane în efectuarea expertizei. Datorită faptului că concluzia expertului este unul dintre mijloacele de probă, această formă de utilizare a cunoștințelor speciale devine una des abordată în

lucrările științifice ale autorilor Dolea I., Osoianu T., Golubenco Gh., Gheorghiu M., Belkin R. etc.

Expertizele medico-legale sunt eficiente la investigarea infracțiunilor în măsura posibilităților științei moderne și a mijloacelor tehnice din dotare, reprezentând astfel cercetarea cognitivă care constituie un mod eficient și important de constatare a elementelor esențiale ale cauzei.

Având în vedere și formele non-procesuale de utilizare a cunoștințelor speciale, nu putem ignora sfaturile profesionale. Consultările efectuate în cazurile descoperirii și cercetarea infracțiunilor, precum și în timpul procesului, adoptarea deciziilor tactice corecte implică necesitatea de informații, de ajutor care ține de caracterul obiectiv al fenomenelor și circumstanțelor cauzei.

De exemplu, sub formă de consultații medicale de specialitate ofițerii de urmărire penală și procurorii, în mod tradițional, primesc informații cu privire la gravitatea vătămarilor, consiliere de specialitate sub formă de certificate prezentate de instituțiile medicale care servesc drept temei pentru a porni procese penale.

În cauzele penale care implică prelevarea de organe, țesut uman pentru transplant, consilierea de specialitate în domeniul transplantului devine inevitabilă. Specialistul, examinând corpul sau cadavrul la exterior poate oferi o evaluare preliminară a vătămarilor și să răspundă la întrebarea dacă indicii observați sunt în concordanță cu vătămarile specifice procesului de transplantare.

Modalitățile de aplicare a cunoștințelor speciale la descoperirea și investigarea infracțiunilor se clasifică nu numai în funcție de prevederile procesual-penale, ci și după alte criterii:

1. După caracterul reflectării în materialele cauzei penale: a) cunoștințe speciale care sunt reflectate în documentele procesuale (participarea specialistului la acțiuni de urmărire penală, rapoartele de expertiză și b) cunoștințe speciale care nu sunt reflectate în materialele cazului. Acestea au un caracter mai larg și se referă la informațiile obținute pe calea investigațiilor, inclusiv speciale.

2. În funcție de etapele de cercetare a infracțiunilor:

a) utilizate la descoperirea, cercetarea și prevenirea unei infracțiuni (la etapa inițială, la etapa ulterioară și la etapa finală a urmăririi penale);

b) utilizate în etapele judiciare.

Practica de urmărire penală denotă că cel mai des la investigarea acestei categorii de infrac-

țiuni cunoștințele speciale sunt aplicate de următorii subiecți:

– organul de urmărire penală: atunci când cercetează locul unei infracțiuni în care este posibil să se detecteze urme ale infracțiunii; la numirea diferitor genuri de expertize judiciare și evaluarea rezultatelor acestora; examinarea probelor materiale în timpul cercetărilor;

– specialistul medic-legist: la examinarea unui cadavru, în cadrul examinărilor corporale; obținerea de mostre pentru cercetări comparative, dacă este necesar, informații cu privire la natura leziunilor de pe cadavru (la fața locului);

– expertul medic-legist: în timpul expertizei medico-legale a unui cadavru, a unei persoane vii, a examinării medicale legale a probelor biologice și a examinărilor psihiatrice.

Efectuarea unor astfel de expertize sunt obligatorii în următoarele cazuri (art. 143 CPP):

1) pentru stabilirea cauzei morții;

2) gradului de gravitate și a caracterului vătămarilor integrității corporale;

3) stării psihice și fizice a bănuțului, învinutului, inculpatului – în cazurile în care apar îndoieli cu privire la starea de responsabilitate sau la capacitatea lor de a-și apăra de sine stătător drepturile și interesele legitime în procesul penal;

4) stării psihice și fizice a persoanei în privința căreia se reclamă că s-au comis acte de tortură, tratamente inumane sau degradante;

4) pentru stabilirea vârstei bănuțului, învinutului, inculpatului sau părții vătămate – în cazurile în care această circumstanță are importanță pentru cauza penală, iar documentele ce confirmă vârsta lipsesc sau prezintă dubii;

5) stării psihice sau fizice a părții vătămate, martorului dacă apar îndoieli în privința capacității lor de a percepe just împrejurările ce au importanță pentru cauza penală și de a face declarații despre ele, dacă aceste declarații ulterior vor fi puse, în mod exclusiv sau în principal, în baza hotărârii în cauza dată;

6) altor cazuri când prin alte probe nu poate fi stabilit adevărul în cauză.

În opinia noastră, este necesară o descriere mai completă a formelor și conținutului aplicării cunoștințelor medicale la cercetarea infracțiunilor legate de prelevarea ilegală a organelor și țesuturilor umane pentru transplant.

Cunoștințele speciale sunt aplicate atât sub aspect procesual, cât și în forme non-procesuale.

Deci etapa inițială a urmăririi penale, ca perioadă distinctă de activitate cognitivă, constă dintr-un bloc de activități de urmărire penală și speciale de investigație, efectuate imediat după descoperirea unor semne ale acestei categorii de infracțiuni, în scopul de a obține informații cât mai vaste care ar permite soluționarea situației inițiale de urmărire penală.

Sunt necesare cunoștințe speciale pentru a rezolva o serie de probleme medicale. Pentru a face acest lucru, trebuie de avut cunoștințe despre procesele cadaverice, despre simptomatologia, dinamica acestora, în funcție de proprietățile și caracteristicile cadavrului, de condițiile de mediu în care a fost depistat, despre natura și tipurile de leziuni, pentru a fi în măsură să individualizeze situația cât mai mult.

Medicul legist în timpul examinării cadavrului rezolvă următoarele sarcini: determină cauza morții, identifică semnele care permit să se judece despre momentul survenirii morții, conform rezultatelor examinării exterioare a cadavrului la locul depistării acestuia și a rezultatelor cercetării acestuia, medicul legist (specialist) poate oferi răspunsuri (în unele situații cu probabilitate) organului de urmărire penală la următoarele întrebări: care este cauza morții, când a survenit moartea, dacă a fost schimbată poziția cadavrului după moarte, dacă există vătămări pe cadavru și ce unelte au fost aplicate pentru a fi provocate, locul unde a fost găsit cadavru, locul în care a fost rănită persoana, ce urme se întâlnesc asupra cadavrului și care a fost mecanismul de formare ale acestora...?

Dacă este necesar și în funcție de circumstanțele unui anumit caz, medicul legist poate răspunde și la alte întrebări ale organului de urmărire penală, dacă acestea nu necesită o cercetare suplimentară complexă în condiții de laborator.

Deci organul de urmărire penală, deseori, la fața locului, se bazează inițial pe informațiile obținute de la specialistul medic-legist. Aceste informații sunt utilizate pentru descoperirea și investigarea infracțiunii, deoarece rezultatele studiului mai complet al cadavrului la laboratorul medico-legal vor fi livrate mai târziu. Recomandările criminalistice ajută organul de urmărire penală să efectueze o examinare corectă și coerentă a cadavrului, ofițerul de urmărire penală va atrage atenția asupra tuturor caracteristicilor care, în opinia sa, sunt importante, și explică toate acțiunile ulterioare întreprinse. Rolul specialistului care participă

la acțiunea de urmărire penală nu se limitează la unele interpretări ale circumstanțelor comunicate ofițerului de urmărire penală, dar va asigura:

- asistarea organului de urmărire penală în identificarea unor persoane și ridicarea de urme de sânge, secreții ale corpului uman, păr, precum și diverse substanțe, unelte și alte obiecte;

- ajutorul la descrierea în procesul-verbal de cercetare a locului faptei a rezultatelor examinării cadavrului și a probelor materiale de origine biologică;

- prezentarea concluziilor preliminare, mai mult verbale, cu privire la natura, mecanismele și limitele cercetării la fața locului, evenimentul care s-a desfășurat, caracterul urmelor biologice create etc.

- în caz de necesitate, acordarea asistenței organului de urmărire penală la elaborarea întrebărilor pentru expertiza medico-legală a cadavrului și examinarea probelor materiale biologice ridicate [11, p. 7].

Examinarea exterioară a cadavrului ca o acțiune de urmărire separată este mai rar efectuată. Practic, întotdeauna examinarea cadavrului este efectuată în locul depistării sale, constituind parte a cercetării la fața locului.

Cu toate acestea, participarea specialistului medic-legist la cercetarea la fața locului și a cadavrului nu exclude posibilitatea admiterii erorilor. Chiar dacă ofițerul de urmărire penală este cu o experiență vastă în domeniu, rolul principal se acordă specialistului, în ciuda faptului că responsabil de rezultatele cercetării este organul de urmărire penală. În astfel de cazuri, putem fi siguri că toate circumstanțele referitoare la cadavru și urmele de origine biologică vor fi descoperite, descrise în procesul-verbal și ridicate conform normelor stabilite. De regulă, cadavru, în astfel de situații, este obiectul dominant al acțiunilor, dar nu totdeauna. La fața locului se fixează și alte împrejurări factice, care, ulterior, ar putea fi de o valoare semnificativă, însă, uneori, din cauza neatenției, pot fi pierdute probe importante. Din păcate, aceste riscuri sunt frecvente, deoarece specialistul medic-legist, precum și alți specialiști antrenați în efectuarea acțiunii de urmărire penală, nu poartă responsabilitate pentru calitatea serviciilor prestate la fața locului (potrivit art.112 C.pen. specialistul va răspunde numai pentru prezentarea unei concluzii intenționat false).

Exhumarea cadavrelor (acțiune de urmări-

re penală care necesită participarea specialistului și aplicarea cunoștințelor speciale) se efectuează în cazurile în care cadavrul a fost înhumat fără examinarea medico-legală, precum și în cazurile în care examinarea medico-legală inițială a cadavrului a fost efectuată incomplet sau au apărut noi circumstanțe importante care necesită o verificare prin cercetarea cadavrului deja înhumat. Exhumarea se va face numai prin aprobarea judecătorului de instrucție. Atunci când se efectuează exhumări, trebuie luate în considerare următoarele aspecte:

- este oare un obstacol timpul îndelungat care s-a scurs de la momentul înhumării;
- este necesară la exhumare prezența în cimitir a reprezentanților serviciului sanitaro-epidemiologic local;
- înainte de exhumare se va constata locul înmormântării, atât prin documente, cât și pe baza declarațiilor martorilor;
- înainte de începerea acțiunii de urmărire penală este necesar să se realizeze fotografierea sau înregistrarea video a mormântului, fotografierea și înregistrarea video trebuie efectuate pe parcursul întregii acțiuni de urmărire penală, cu respectarea tuturor cerințelor efectuării videofilmului judiciar;
- trebuie să se acorde atenție la toate obiectele depistate pe parcursul acțiunii, acestea pot avea uneori importanță pentru cauză;
- în timpul lucrărilor este necesar să se excludă eventualele deteriorări, produse de unelte;
- după ridicarea cadavrului din mormânt, trebuie prezentat corpul pentru identificare (recunoaștere), în cazurile în care identitatea decedatului este de nerecunoscut sau sunt îndoieli cu privire la identitatea acestuia, se vor efectua și alte măsuri de identificare;
- procesul-verbal cu privire la exhumare va conține, în plus, față de datele obișnuite, locul exact al mormântului, inscripțiile de pe piatra funerară sau de pe cruce, adâncimea mormântului, natura solului, forma și materialul din sicriu, conținutul său (descrierea cadavrului se face în modul recomandat de științele criminalistică și medico-legală);
- în cazul în care există o suspiciune de otrăvire, este necesar să se ia probe de sol din diferite locuri în jurul cadavrului, bucăți din sicriu, dacă corpul a fost în sicriu, bucăți de țesut din mucoase, piese de îmbrăcăminte, păr și alte elemente care pot conține substanțe otrăvitoare;
- examinarea medico-legală a cadavrului

exhumat poate fi efectuată direct la locul de exhumare, iar dacă acesta urmează a fi examinat detaliat, această procedură se recomandă a fi efectuată în laboratorul specializat.

Modificările post-mortem ale cadavrului nu pot servi drept temei pentru respingerea efectuării expertizei medico-legale. Specialistul medic legist nu are obligația de a săpa, de a extrage sicriul sau cadavrul, aceste activități trebuie efectuate de persoane stabilite din timp de organul de urmărire penală [10, p.323].

Obținerea modelelor pentru examinare comparativă presupune, de asemenea, posedarea de cunoștințe speciale în domeniul științei criminalistice. Deseori, modelele de comparație sunt ridicate de la oameni în viață cu respectarea unor restricții de integritate corporală și morală și, la fel, se recomandă ca această acțiune să se efectueze cu participarea unui specialist – medic, ori criminalist.

Probele necesare pentru studii comparative pot fi diferite (păr, sânge, fluide ale corpului, mulaje de dinți și altele). Astfel de probe pot fi libere și experimentale. Probele libere sunt cele care au apărut înainte de pornirea cauzei penale și nu au legătură cu aceasta. Acestea sunt ridicate în cursul cercetării, cele experimentale sunt formate și ridicate în procesul urmăririi penale cu scopul de a le compara cu cele libere sau cele în litigiu [13, p. 180-181].

Obținerea de modele de comparație experimentale care au impact asupra organismului uman necesită participarea unui medic și sunt o categorie specială de obiecte folosite în legătură cu necesitatea realizării unui studiu comparativ pentru a stabili adevărul în cauză. Această poziție se bazează pe esența și valorile probelor în procesul penal, definirea scopului pentru care organul de urmărire penală urmărește obținerea de mostre [6, p.138]. Este important de remarcat faptul că apariția lor în procesul penal este din cauza necesității de a efectua un studiu comparativ.

Prin urmare, obținerea de probe permite determinarea circumstanțelor relevante pentru cauză (ridicarea modelelor de comparație pentru examinare comparativă), astfel încât, la primirea rezultatelor nu se soluționează sarcini independente ori separate, dar cele care au importanță pentru continuarea lanțului de cercetări.

În opinia lui Paramonov G.V. asistența unui specialist în medicină la ridicarea mostrelor biologice de natură umană este necesară nu numai la etapa de lucru. Medicul participă direct la pre-

gătirea acțiunii, specialistul poate determina cât de mult și ce fel de probe trebuie să fie selectate, asigură succesul acțiunii prin folosirea de materiale, instrumente, aparate, creează condițiile necesare, și poate, de asemenea, să efectueze studiul lor preliminar și ajută la procedura de fixare a rezultatelor, să consulte ofițerul de urmărire penală cu privire la aspectele și condițiile de stocare a acestora, la formularea întrebărilor adresate expertului în ordonanță [12, p. 138]. Specialistul trebuie să aibă cunoștințe în metodologia acestui gen de expertize de activitate, pentru care sunt prelevate mostrele. Astfel, implicarea unui specialist în domeniul medicinei pentru ridicarea mostrelor ajută la efectuarea în timp util a cercetărilor și conduce la un rezultat calitativ al concluziilor expertilor [7, p. 13-14].

Deseori, la ridicarea mostrelor pentru examinare comparativă pot fi admise erori:

- neglijarea neîntemeiată de către organul de urmărire penală a posibilităților pe care le oferă genul indicat de expertiză;

- nerespectarea condițiilor și regulilor criminalistice sau medicale de ridicare a mostrelor,

- ambalarea necalitativă sau lipsa ambalajului necesar;

- lipsa descrierii clare în procesul-verbal a acțiunilor efectuate;

- uneori nu sunt ridicate la timp probe de urină și probe de sânge pentru determinarea prezenței în ele a preparatelor medicale. Aceste preparate sunt aplicate în mod consecvent de către fiecare persoană care a avut o operație de transplant de organe și țesuturi, în scopul de a preveni respingerea organului sau țesutului transplantat de către organism. În acest sens, medicamentele imunodepresive pot fi găsite în orice moment în probele de urină sau de sânge.

Ordonarea expertizei medico-legale. În cazurile care implică prelevarea ilegală a organelor și/sau a țesuturilor umane pentru transplant, se efectuează multiple examinări. Cu toate acestea, în opinia noastră, expertiza medico-legală este cea mai importantă și mai complexă. Ordonarea și efectuarea expertizei medico-legale este un act procedural desfășurat în cadrul stabilit prin lege, care vizează examinarea cadavrelor, a persoanelor vii, a probelor materiale și a altor obiecte materiale din cauzele penale.

Expertiza medico-legală este un mijloc de probă, dar diferă de alte dovezi prin forma sa procedurală. Diferența constă în faptul că faptele în

cauză nu sunt stabilite de organul de urmărire penală, ci de o altă persoană care posedă cunoștințe speciale, însă inițierea acestui proces și utilizarea rezultatelor cercetării expertilor este prerogativa organului de urmărire penală. Pentru medicii legiști legiuitorul prevede două forme de participare la aplicarea legii: ca expert și ca specialist. Ca specialist medicul-legist participă la acțiuni de urmărire penală cu excepția efectuării expertizei.

Spre deosebire de majoritatea celorlalte tipuri de expertize judiciare, efectuate doar atunci când este nevoie din punct de vedere tactic, expertiza medico-legală este obligatorie în anumite situații prevăzute de lege (art. 143 CPP).

În mod firesc, dispoziția legală privind numirea obligatorie a expertizei nu exclude dreptul de a numi expertiză chiar și atunci când este oportun și necesar. Activitățile menționate mai sus ale medicilor legiști sunt de o importanță deosebită pentru descoperirea crimelor ascunse și investigarea infracțiunilor legate de traficul și prelevarea ilegală a organelor și/sau a țesuturilor umane pentru transplant.

La investigarea cazurilor penale din categoria de infracțiuni de mai sus, pe parcursul urmăririi penale, de regulă, pot fi efectuate următoarele expertize medico-legale:

- expertiza medico-legală a persoanelor vii;

- expertiza medico-legală a cadavrelor și a părților corpului uman.

Expertiza medico-legală a persoanelor vii în cazuri de infracțiuni legate de transplantul ilegal de organe și/sau țesuturi umane se realizează din diverse motive. Cele mai frecvente în practică sunt următoarele: stabilirea naturii leziunilor, mecanismul lor de provocare, gradul de severitate a daunelor cauzate sănătății umane, stabilirea unui grad de pierdere persistentă a capacității de muncă generale și profesionale; determinarea vârstei, identificarea persoanei.

În procesul de expertiză a unei persoane vii este necesar să se efectueze un examen medical de comisie care ar trebui să includă și medici-transplantologi. Acest lucru se datorează particularității vătămarilor corporale ale persoanei, precum și unei serii de alți factori care sunt specifici pentru această categorie de cazuri.

Expertiza medico-legală a cadavrelor și a părților corpului uman. Cele mai frecvente subiecte soluționate de expertiza medico-legală a ca-

davrelor sunt următoarele: determinarea cauzelor de deces, natura, mecanismul și timpul survenirii leziunii; stabilirea unei legături de cauzalitate directe între leziunile fizice ale victimei și cauza imediată a decesului, identificarea persoanei.

Cel mai dificil este când se găsesc numai anumite părți ale corpului uman. În absența unui cadavru complet, medicii legiști nu pot decide cauza morții și alte probleme. Cu cât mai puține părți ale cadavrului sunt găsite, cu atât mai dificilă este expertiza, sarcina expertizei medico-legale.

Atunci când se operează cu cadavre dezmembrate, medicul legist trebuie să rezolve o serie de probleme în mod consecvent. Mai întâi de toate, ele sunt determinate de părțile corpului găsite și starea lor, și pot varia într-o anumită măsură în funcție de circumstanțe. O listă aproximativă a problemelor care trebuie soluționate ar fi următoarea:

– dacă sunt părțile detectate ale unui corp uman sau animal? În cele mai multe cazuri, această problemă este ușor de rezolvat prin semnele anatomice. În prezența doar a părților mici, este necesară utilizarea metodelor de laborator pentru determinarea speciilor;

– dacă părțile detectate aparțin unui singur cadavru sau la mai multe? Răspunsul la această întrebare poate fi dat și după aplicarea metodei anatomice, după studierea morfologiei părților disponibile. În plus față de această metodă, se poate aplica metoda de stabilire a întregului după părți pornind de la liniile de separare. Dacă există dificultăți în utilizarea acestor metode, identificarea genetică totdeauna are succes.

– sexul persoanei? În prezența organelor genitale externe sau interne, răspunsul nu cauzează dificultăți. În cazul în care sunt detectate altfel, atunci de ajutor sunt investigațiile anatomice și caracteristicile morfologice, caracteristicile sexuale pronunțate (dimensiuni de părți ale corpului, dezvoltarea oaselor și țesuturilor musculare, și altele.). Rezultate bune sunt date de metodele de laborator (determinarea cromatinei sexuale etc.);

– vârsta persoanei? Se știe că, odată cu trecerea timpului în corpul uman apar schimbări de vârstă. În copilărie și în adolescență aceste schimbări au caracterul de creștere, maturizarea organelor și a țesuturilor. După maturizarea completă, la vârsta de 25-30 de ani, apar semne de îmbătrânire. Ritmul de îmbătrânire la persoane din diferite grupe de vârstă și sex sunt diferite, dar încă mai

există anumite tipare care permit să se determine vârsta unui om necunoscut;

– există trăsături structurale individuale pe părțile corpului care pot fi folosite pentru identificarea persoanei decedate. Criminalistica și medicina legală arată caracteristici individuale (semne speciale), sunt numite astfel de detalii ale structurii, care, având în vedere condițiile de apariție a acestora, nu pot fi atribuite altei persoane. De exemplu, astfel de caracteristici includ cicatrici ale pielii, tatuaje, urme de fracturi și alte caracteristici. Funcțiile individuale fac posibilă identificarea eficientă a persoanei decedate;

– ce instrumente au fost folosite la dezmembrarea cadavrului? Prin natura de deteriorare a țesuturilor organismului, medicii legiști pot determina aproape întotdeauna ce tip de instrument a produs dezmembrarea. Care este mecanismul de producere a disecării (ordinea, direcția, puterea de acțiune, pozițiile relative ale victimei etc. De regulă, până la ordonarea oficială a expertizei, ofițerul de urmărire penală poate să consulte un medic legist referitor la formularea întrebărilor și consecutivitatea adresării acestora.

Răspunsurile la întrebări ar trebui să fie motivate și argumentate științific și nu ar trebui să depășească competența experților. De exemplu, competența experților nu include rezolvarea problemelor de vinovăție sau nevinovăție a bănuitului, probleme de intenție, neglijență și altele.

Examinarea corporală poate ajuta la detectarea de urme pe corpul suspectului care arată că s-a efectuat un transplant de organe. Se recomandă participarea unui medic la examinarea persoanelor vii. În niciun caz nu rezultă că organul de urmărire penală poate sau trebuie să impună medicului căutarea unor urme ale infracțiunii sau semne speciale. Chiar și expertul medic-legist trebuie să fie verificat de către procuror referitor la obiectivitatea răspunsurilor oferite.

Deci în timpul examinării corporale scopul este detectarea urmelor care arată infracțiunile legate de transplantul ilegal de organe umane și (sau) țesut uman pe corpul donatorului sau receptorului. În celelalte cazuri, depistarea unor medicamente, seringi, catetere – se efectuează percheziții. Atunci când se efectuează o percheziție, în astfel de cazuri, un specialist în transplantologie va ajuta să se descopere: containere speciale, concepute pentru conservarea și transportul materialului de transplant, soluții destinate spălării și con-

servării materialului donator, preparate pentru condiționarea organelor și țesuturilor, adică pentru terapia intensivă care are ca scop compensarea tulburărilor patologice grave [15, p. 79].

Un specialist va ajuta organul de urmărire penală și la ridicarea diverselor instrumente și obiecte, găsite la fața locului, la selectarea documentelor medicale scrise, cum ar fi acte de constatare deces biologic, acte de recoltare de organe de la donator-cadavru pentru transplant, registru de observări dinamice ale pacientului după transplantul de organe, certificatul medical, protocoale de constatare a morții cerebrale, care pot fi folosite ulterior ca probe, dar, de asemenea, documente scrise de mână și mostre libere pentru ulterioara identificare a participanților. Manipularea obiectelor, a documentelor, a instrumentelor depistate în timpul percheziției necesită o îngrijire deosebită, iar aici intervine asistența valoroasă a persoanelor cu cunoștințe speciale.

Cercetarea documentelor dezvăluie informații cu privire la obiectul infracțiunii, relația dintre subiecți în mecanismul infracțiunii, modul de ascundere a urmelor faptei etc.

La stabilirea metodei de săvârșire a unei infracțiuni, devine necesar să se stabilească cu exactitate instrumentele și mijloacele cu care este săvârșită. În plus, față de îndeplinirea sarcinilor de bază (descoperire, fixare și ridicare a probelor), specialistul ajută pentru a evidenția toate urmele celor care au participat, care fac obiectul cercetării și acestea pot fi utilizate în extinderea verificării versiunilor.

În timpul audierii persoanelor cu ajutorul specialiștilor și experților se poate mai bine și mai clar clarifica răspunsurile la întrebările adresate, se primesc informații suplimentare care nu ar fi ușor percepute fără cunoștințe speciale. Astfel de situații apar adesea în timpul audierilor lucrătorilor medicali, lucrători în domeniul serviciilor funerare și altele. În aceste cazuri, specialistul poate ajuta ofițerul de urmărire penală sau procurorul să înțeleagă mai bine termenii specifici, pentru a co-

lecta materiale calitative și pentru a stabili o modalitate de a îmbunătăți actele procedurale, precum și a depista imediat declarațiile false [7, p. 13-14].

În opinia noastră, trebuie remarcat faptul că una dintre modalitățile de creștere a eficienței de utilizare a cunoștințelor speciale în medicina legală constă în interacțiunea constantă dintre organul de urmărire penală și reprezentanții structurilor de expertiză medico-legală, dar și cu specialiști în diverse domenii ale cunoașterii pe tot parcursul investigației.

Numai cu o coerență clară și coordonarea unei echipe conduse de un procuror competent pot fi, în timp util și eficient, abordate toate problemele de descoperire și investigare a infracțiunilor.

După cum se știe, descoperirea și investigarea infracțiunilor este procesul de recepție, stocare și prelucrare a informațiilor criminalistice importante, utilizarea lor în rezolvarea problemelor de căutare a infractorului și dovedirea vinovăției lor.

Modalități de îmbunătățire a eficienței în utilizarea expertizei criminalistice și medico-legale la efectuarea acțiunilor ce țin de investigarea infracțiunilor legate de prelevarea organelor și (sau) țesuturi umane pentru transplant sunt necesare în următoarele aspecte:

- creșterea și dezvoltarea abilităților și cunoștințelor proprii ale angajaților din structurile de urmărire penală;
- extinderea domeniilor în care sunt implicați specialiști care posedă cunoștințe speciale;
- interacțiunea constantă pe parcursul urmării dintre ofițerul de urmărire penală, procuror și specialiștii care posedă cunoștințele speciale;
- folosirea tehnicilor și tehnologiilor performante la efectuarea examinărilor etc.

Astfel, pentru a investiga cazuri specifice din această categorie de fapte este necesar un contact permanent cu personalul medical în domeniul transplantului, și anume atunci când există necesitatea de a decide asupra inițierii unui dosar penal, calificările respective, profesionalism în desfășurarea acțiunilor separate de investigație etc.

Referințe bibliografice:

1. Gheorghiu M., *Tratat de criminalistică*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2017.
2. Osoianu T., Odagiu Iu., Ostavciuc D., Rusnac C., *Tactica acțiunilor de urmărire penală: Curs universitar*. Chișinău, Cartea Militară, 2020.
3. Арсеньев В.Д. Специальные знания и научно-технические средства в уголовном процессе// *Криминалистика и процессуальные*

- проблемы расследования. Барнаул. 1983.
4. Белкин Р.С. Проблемы, тенденции и перспективы развития криминалистика/ Социалистическая законность, 1983. №1.
 5. Дулов А.В. Права и обязанности участников судебной экспертизы. Минск. 1962.
 6. Жбанков В.А. Образцы для сравнительного исследования и вещественные доказательства //Сборник статей адъюнктов и соискателей. М., 1966.
 7. Ищенко П. П. Использование помощи специалистов при допросах. // Использование специальных познаний на первоначальном этапе расследования. Волгоград: МВД СССР Высшая школа, 1983.
 8. Ищенко П. П. Специалист в следственных действиях (Уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты). М.: Юридическая литература, 1990.
 9. Ищенко П.П. Образцы для сравнительного исследования и участие специалистов в их получении //Теория и практика использования специальных знаний при расследовании преступлений. Волгоград: Высшая следственная школа, 1989.
 10. Кустов А.М., Самищенко С.С. Судебная медицина в расследовании преступлений. Курс лекций. — М.: Московский психолого-социальный институт, 2002.
 11. Осмотр трупа на месте его обнаружения. Руководство для врачей. Л.: Медицина, 1989.
 12. Парамонова Г.В. Теория и практика использования специальных познаний в раскрытии и расследовании корыстно-насильственных преступлений. Дисс.канд. юрид.наук. СПб.2001. - С.138
 13. Петрухин Н.Л. Свобода личности и уголовно-процессуальное принуждение (Общая концепция. Неприкосновенность личности). М., 1985.
 14. Сорокотягин И. Н. Использование специальных познаний в проверочной и организационной деятельности следователя. Свердловск, 1989.
 15. Трансплантология. Руководство. Под ред. акад. В.И. Шумакова. - М.: «Медицина», 1995; Тула: «Репроникс Лтд.», 1995.

Despre autori:**Iurie ODAGIU,**

*doctor în drept, conferențiar universitar
Catedra „Procedură penală, criminalistică și
securitate informațională”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: criminalistic@gmail.com
tel.: 079402988*

Dinu OSTAVCIUC,

*doctor în drept,
rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: ostavciuc@mail.ru
tel.: 078551551*

CZU 343.541

DOI 10.5281/zenodo.4835804

ABORDĂRI TEORETICO-DOCTRINARE PRIVIND LEGISLAȚIA STATELOR CARE INCRIMINEAZĂ ÎN MOD DIRECT FAPTELE DE EXPLOATARE SEXUALĂ A PERSOANELOR

Iurie LARII

doctor în drept, profesor universitar

Oleg POHILĂ

doctor în drept

Prevenirea și combaterea fenomenului exploatării sexuale a ființelor umane s-a transformat într-o problemă globală, urmând a fi soluționată prin conjugarea eforturilor și coordonarea acestei activități la nivelul întregii comunități mondiale, îndeosebi a organelor de drept ale statelor. Prin urmare, o activitate similară realizată în Republica Moldova este imposibilă fără a lua în considerare experiența internațională în acest domeniu. Este vorba, mai întâi de toate, despre studierea și cunoașterea legislației străine care reglementează răspunderea penală pentru exploatarea sexuală a persoanelor.

Cuvinte cheie: exploatare sexuală, trafic de ființe umane, trafic de copii, sclavie, prostituție, proxenetism, pornografie.

THEORETICAL-DOCTRINAL APPROACHES REGARDING THE LEGISLATION OF STATES THAT DIRECTLY INCRIMINATE THE FACTS OF SEXUAL EXPLOITATION OF PERSONS

Iurie LARII

PhD, university professor

Oleg POHILĂ

PhD

Preventing and combating the phenomenon of sexual exploitation of human beings has become a global problem, to be solved by combining efforts and coordination of this activity throughout the world community, especially the law enforcement bodies of the states. Therefore, a similar activity carried out in the Republic of Moldova is impossible without taking into account the international experience in this field. It is, first of all, about studying and knowing the foreign legislation that regulates criminal liability for the sexual exploitation of persons.

Keywords: sexual exploitation, trafficking in human beings, child trafficking, slavery, prostitution, pimping, pornography.

Introducere. Atât legislația unor țări, cât și normele dreptului internațional asociază exploatarea sexuală cu traficul de ființe umane. Din aceste considerente, răspunderea pentru exploatarea sexuală este prevăzută, în mare parte, în limitele răspunderii pentru traficul de ființe umane. Anume acest fapt a condiționat aria de investigație a problemei abordate în respectivul articol.

Studiul problematicii vizate în legislația penală a diferitor state demonstrează că acestea se divizează convențional în următoarele grupuri.

La primul grup se referă acele state în a căror legislație penală sunt evidențiate normele ce stabilesc răspundere pentru exploatarea sexuală, neavând o legătură directă cu alte categorii de infracțiuni. În același timp, este prevăzută răspunderea penală pentru comiterea infracțiunilor omogene – traficul de ființe umane, sclavia, comerțul cu sclavi (Franța, Israel, Spania, Suedia etc.).

Al doilea grup de state sunt cele care, conform legislației lor penale, răspunderea pentru exploatarea sexuală este stabilită în cadrul tra-

ficului de ființe umane și a comerțului cu sclavi. (Austria, Germania, Italia, Elveția, Olanda, Australia, SUA, Canada etc.).

La cel de al treilea grup se referă statele în a căror legislație penală nu este prevăzută răspunderea pentru exploatarea sexuală, această noțiune nefiind specificată direct în textul legii. Însă există norme ce stabilesc răspundere pentru infracțiunile omogene (traficul de ființe umane, sclavia, comerțul cu sclavi etc.), care au un caracter preventiv și contribuie la faptul ca persoanele ce au suferit în urma infracțiunilor prevăzute de lege să nu devină ulterior victime ale exploatării sexuale (Polonia, România, Federația Rusă, Turcia, San Marino, Norvegia, Japonia etc.).

Conținut de bază. În *Codul penal al Franței* [1], la compartimentul (secțiunea) cu privire la atentatele infracționale asupra libertății și demnității persoanelor este prevăzută pedeapsa pentru proxenetism, care constă în atragerea în practicarea prostituției, seducția sau recrutarea în scopul practicării prostituției ori influențarea persoanei în scop de a o impune să practice prostituția sau să continue această activitate (art. 225-5). De asemenea, legislația penală franceză conține norme ce stabilesc răspundere pentru o serie de infracțiuni, comiterea cărora poate favoriza exploatarea sexuală: sclavia (art. 212-1), obținerea unor servicii gratuite sau contra plată de la persoană, făcându-se abuz de vulnerabilitatea sau dependența acesteia (art. 225-13), impunerea unor condiții de muncă sau de trai persoanei, făcându-se abuz de vulnerabilitatea sau dependența ei, care sunt incompatibile cu demnitatea umană (art. 225-14).

În literatura juridică este menționat faptul că ultimele două norme penale stabilesc răspundere pentru diverse forme de sclavie [2, p. 268], deoarece, de fapt, este vorba despre starea de sclavie a persoanelor sau despre o situație similară acesteia [3, p. 43]. Prin urmare, legislația penală a Franței prevede răspundere penală nu doar pentru cazurile evidente de exploatare sexuală, ci și pentru cazurile neevidente de sclavie, deoarece aflarea persoanelor în astfel de condiții sporește considerabil riscul acestora de a deveni victime ale exploatării sexuale.

În actualul *Cod penal al Suediei* [4] norma ce stabilește răspundere pentru exploatarea sexuală a fost plasată în capitolul VI, „Infracțiuni cu caracter sexual”. Astfel, persoana care impune o

altă persoană să întrețină relații sexuale, făcându-se abuz de vulnerabilitatea și dependența ei, trebuie să fie condamnată pentru exploatare sexuală... (secțiunea 3). Secțiunea 4 este dedicată în mod special răspunderii penale pentru exploatarea sexuală a minorilor. Iar capitolul IV, „Infracțiuni împotriva libertății și securității sociale”, reglementează răspunderea penală a persoanei care răpește sau privează de libertate copilul sau oricare altă persoană cu scopul de a o impune la munci forțate (secțiunea 1). La fel sunt pedepsite și persoanele care răpesc sau dețin în captivitate alți oameni (secțiunea 2). În contextul ultimelor norme este prezentă ideea protejării persoanelor împotriva exploatării sexuale.

În *Codul penal al Spaniei* [5] este prevăzută răspunderea penală pentru cel care, folosind violența, intimidarea sau înșelăciunea ori abuzând de situația de superioritate sau profitând de vulnerabilitatea victimei, impune o persoană care a atins majoratul să exercite sau să mențină prostituția împotriva voinței sale... (pct. 1, art. 187). De asemenea, legislația spaniolă sancționează mai dur acțiunile celui care induce, promovează, favorizează sau facilitează prostituția unui minor sau a unei persoane cu handicap care necesită protecție specială, obține profituri din acesta sau exploatează în alt mod un minor sau o persoană cu dizabilități în aceste scopuri... (pct. 1, art. 188).

În *legislația penală a Israelului* [6] sunt prevăzute norme speciale care reglementează răspunderea penală pentru prostituție, acțiuni perverse și pornografie (Cap. 11). De fapt, în categoria unor astfel de infracțiuni nimeresc și acțiunile legate de exploatarea sexuală a femeilor și copiilor.

Începând cu anul 2000, Parlamentul Israelului a considerat că exploatarea sexuală trebuie încadrată într-o normă aparte, efectuând amendamentul 56 la art. 11 al legii penale. Astfel, conform § 203a, „Traficul de ființe umane în scop de prostituție”, comerțul cu oameni în scop de prostituție sau complicitatea în asemenea activitate se pedepsește cu închisoare până la șaisprezece ani. Prin urmare, vânzarea sau cumpărarea poate fi realizată sub formă bănească sau a altor servicii echivalente anumitor sume bănești, inclusiv sub forma unor servicii sau alte beneficii [7, p. 146].

Codul penal al Germaniei [8] conține un șir de norme în care este prevăzută răspunderea penală pentru infracțiunile legate de traficul fiin-

țelor umane în scopul exploatării sexuale. Astfel, capitolul XVIII, „Infracțiuni contra libertății persoanei” incriminează următoarele fapte: traficul de ființe umane în scop de exploatare sexuală (art. 232), traficul de ființe umane în scop de exploatare prin muncă (art. 233), acordarea de ajutor în traficul de ființe umane (art. 233a) și traficul de copii (art. 236). De asemenea, în capitolul XIII, „Infracțiuni contra autodeterminării sexuale”, legiuitorul german a incriminat, pe lângă infracțiunile cu caracter sexual, și cele legate de prostituție: exploatarea prostituției (art. 180a), controlul prostituției (art. 181a), implicarea minorilor în prostituție (art. 184f).

Prin urmare, se consideră destul de grav faptul exploatării sexuale în cazul în care infractorul aplică violența sau amenință cu aplicarea ei o altă persoană, impunându-i să se ocupe cu prostituția sau să continue această activitate; recrutează în mod fraudulos persoana sau, aplicând violența ori amenințând-o cu aplicarea ei, o transportă într-o țară străină pentru practicarea acțiunilor cu caracter sexual cu o terță persoană; impune persoana să tolereze în adresa sa acțiuni cu caracter sexual din partea altei persoane; recrutează persoana în scop de a obține profit, cunoscând despre situația precară a acesteia legată de aflarea ei într-o țară străină, impunându-i la acțiuni de prostituție sau la prelungirea unei astfel de activitate (art. 180a și 180b). Și mai gravă este considerată fapta legată de implicarea minorilor în prostituție, legiuitorul stabilind infractorilor o pedeapsă mai severă decât în cazul implicării în prostituție a persoanelor mature (art. 184f).

În Codul penal al Germaniei, după cum am menționat, este incriminat în mod direct traficul de ființe umane în scop de exploatare sexuală. Astfel, oricine exploatează situația sau vulnerabilitatea altei persoane care se află într-o țară străină pentru a o determina să se angajeze în prostituție sau să continue această activitate, să se angajeze în activități sexuale exploatare, cu sau în prezența infractorului sau a unei persoane terțe, sau să sufere acțiunile sexuale asupra propriei persoane sunt pasibile de închisoare de la șase luni la zece ani. De asemenea, orice persoană care învață o persoană sub vârsta de douăzeci și unu de ani să se angajeze sau să continue să se angajeze în prostituție sau în oricare dintre activitățile sexuale menționate mai sus va suporta aceeași pedeapsă (alin. (1), art.

232). La alin. (2) al art. 232 este stipulat faptul că tentativa comiterii acestei infracțiuni se pedepsește penal. Alineatul 3 al aceluiași articol agravează pedeapsa, dacă victima este un copil (art. 176(1)), infractorul agrează fizic victima sau o pune în pericol de moarte, infractorul săvârșește infracțiunea pe bază de comerț sau ca membru al unei grupări care are ca scop comiterea în continuare a acestor infracțiuni.

În articolul 236 din Codul penal al Germaniei, „Traficul de copii”, este stabilită răspundere penală persoanei care neglijează grav datoria de părinte, cea de grijă și de educație a copilului sub vârsta de optsprezece ani, transmitându-l altei persoane pentru o perioadă îndelungată de timp pentru o recompensă sau în scopul de a se îmbogăți sau de a îmbogăți o terță persoană (alin. (1), art. 236); care în mod ilegal ajută să se adopte un copil sub vârsta de optsprezece ani (pct. 1, alin. (2), art. 236) sau desfășoară activitatea de complicitate ce are ca scop ca o persoană terță să întrețină un copil sub optsprezece ani, acționând pentru o recompensă sau cu intenția de a se îmbogăți sau de a îmbogăți o altă persoană (pct. 2, alin. (2), art. 236).

La fel, în conformitate cu prevederile alin. (3) al art. 236 tentativa de infracțiune se pedepsește.

În calitate de semne calificate ale infracțiunii vizate sunt considerate cazurile când infractorul acționează în scop de profit, sub formă de îndeletnicire, sau este membru al unei grupări criminale care s-a constituit pentru trafic permanent de copii ori a altor acțiuni care pun în pericol dezvoltarea fizică și psihică a copilului (alin. (4), art. 236).

Din cele menționate rezultă că legislația penală a Germaniei presupune răspundere penală pentru toate cazurile traficului de copii în scopul exploatării sexuale, indiferent dacă au survenit sau nu unele urmări negative. Prin urmare, traficul de copii în scopul exploatării sexuale, la fel ca și favorizarea adopției ilegale a minorilor, se realizează de către vinovat „pentru îmbogățirea personală sau îmbogățirea unei terțe persoane”, „sub formă de îndeletnicire în scop de profit”, inclusiv prin punerea în pericol a sănătății fizice și psihice a copilului.

În conformitate cu prevederile *Codului penal al Olandei* [9], persoana este considerată vinovată de exploatarea sexuală (trafic de ființe umane

în scopul exploatării sexuale) dacă, printr-un act de violență sau o altă acțiune, prin abuz de putere sau înșelăciune impune o altă persoană să practice prostituția, sau întreprinde activități în circumstanțele sus-menționate care vor impune persoana să se ocupe cu prostituția, o recrutează, o ia cu sine sau răpește persoana în scopul impunerii ei să se ocupe cu prostituția într-o țară străină, impune minorul să se ocupe cu prostituția sau întreprinde orice activitate în privința acestei persoane care ar putea impune această persoană să se ocupe cu prostituția (alin. (1), art. 250).

La semnele calificative ale componenței de infracțiuni vizate se referă traficul de ființe umane în scopul exploatării sexuale săvârșit de una sau mai multe persoane în privința minorului care nu a atins încă vârsta de șaisprezece ani, dacă în urma actului de violență sau a altei acțiuni au fost cauzate vătămări corporale grave (alin. (2), art. 250).

Articolele 274-278 din Codul penal al Olandei sunt dedicate răspunderii penale pentru sclavie, unde, pe lângă subiectul general, mai este specificat și subiectul special al infracțiunii (căpitanul corabiei și membrul echipei navale).

Așadar, normele care stabilesc răspundere pentru traficul de ființe umane în scopul exploatării sexuale și pentru sclavie sunt plasate în diferite capitole ale Codului penal, după cum urmează: normele ce se referă la traficul de ființe umane în scopul exploatării sexuale (art. 250) se regăsesc în capitolul XIV, „Infracțiuni contra moralității publice”, iar normele care vizează sclavia (art. 274-278) sunt plasate în capitolul XVIII, „Infracțiuni contra libertății persoanei”. În această ordine de idei, legislația olandeză nu doar diferențiază componentele de infracțiuni menționate, dar subliniază și diferența dintre valorile încălcate, fiind vorba despre moralitatea publică și libertatea persoanei.

În *Codul penal al Australiei* [10], sclavia, exploatarea sexuală sau recrutarea prin minciună (art. 270) sunt plasate în capitolul „Infracțiuni contra umanității”. Astfel, legiuitorul acestei țări a reglementat problema exploatării sexuale alături de manifestările criminale globale, reieșind din pericolul social sporit și proporțiile alarmante ale acestor categorii de fapte infracționale. Considerăm că o asemenea abordare a problemei este corectă, meritând a fi un exemplu bun de urmat pentru legislația altor țări.

De asemenea, în legea penală a Australiei se

operează cu sintagma „exploatare sexuală forțată”, ca o varietate a acțiunilor criminale cu caracter sexual, care lipsește în codurile penale ale altor țări. Prin urmare, legea tratează această noțiune prin prisma situației unei persoane care presupune prestarea de servicii sexuale în urma violenței sau amenințărilor; totodată persoana nu are suficientă libertate pentru a înceta prestarea serviciilor sexuale sau pentru a părăsi locul sau sectorul unde prestează aceste servicii (art. 250.4).

În conformitate cu norma respectivă, prin noțiunea de prestare a serviciilor cu caracter sexual se subînțelege folosirea comercială sau demonstrarea corpului persoanei, care prestează acest serviciu în scopul satisfacerii poftelor sexuale a altor persoane. Prin noțiunea de amenințare în acest caz se are în vedere amenințarea cu aplicarea forței fizice asupra persoanei, amenințarea cu deportarea, precum și cu aplicarea altei acțiuni periculoase, dacă nu există circumstanțe certe pentru astfel de pericol în legătură cu prestarea de către persoană a serviciilor cu caracter sexual.

Conform prevederilor art. 270.7, „Recrutarea prin înșelăciune a persoanei pentru prestarea serviciilor cu caracter sexual”, la răspundere penală este trasă persoana care încurajează o altă persoană să intre într-un angajament de prestare a serviciilor cu caracter sexual, înșelându-o în privința faptului că respectivul angajament presupune oferirea serviciilor cu caracter sexual.

Săvârșirea de către infractor a acțiunilor sus-menționate în privința persoanei care nu a atins vârsta de optsprezece ani reprezintă un semn calificativ al componenței de infracțiune analizată (art. 270.8).

În capitolul IV din *Codul penal al Republicii Populare Chineze* [11], „Infracțiuni contra drepturilor cetățenilor la viață și la drepturile democratice”, sunt amplasate articolele dedicate vânzării-cumpărării femeilor și copiilor, precum și impunerea acestora să se prostitueze. Tot aici este și norma care stabilește răspundere pentru răpirea femeilor și a copiilor în scopul vânzării lor, prin care se are în vedere orice acțiune comisă în privința acestora legată de răpirea prin înșelăciune, capturare, vindere sau cumpărare, transmiterea femeii sau a copilului, precum și complicitatea la aceasta (alin.(8), art. 240).

Legiuitorul chinez abordează destul de minuțios problema răspunderii pentru comiterea in-

fracțiunilor menționate în prezența circumstanțelor agravante, fiind vorba despre: conducerea unui grup care se ocupă de răpirea femeilor și copiilor în scopuri comerciale; dacă numărul victimelor este mai mare de trei; ultragierea femeii; impunerea femeii răpite, prin amenințări sau convingeri, să practice prostituția sau vinderea acesteia unei terțe persoane, care o va impune ulterior să practice prostituția; răpirea femeilor și copiilor în scop de a-i trafica prin amenințări, violență sau prin folosirea unor substanțe psihotrope (narcotice); răpirea unui nou-născut în scop de a-l trafica; cauzarea vătămarilor sau comiterea unor acțiuni care au dus la moartea femeilor și copiilor răpiți sau a rudelor acestora; traficul de femei și copii peste hotare (art. 240). Cea mai aspră pedeapsă pentru astfel de infracțiuni este pedeapsa cu moartea și confiscarea averii.

În comparație cu legislația penală a Republicii Moldova, cea chineză evidențiază separat norma care stabilește răspundere pentru răpirea nou născuților în scop de trafic, precum și a femeilor și copiilor în diferite circumstanțe agravante, prevăzând pentru aceasta o pedeapsă maximă (pedeapsa cu moartea).

În *Codul penal al Austriei* [12] răspunderea penală pentru exploatarea sexuală este prevăzută în articolul ce se referă la traficul de ființe umane, plasat în capitolul „Infracțiuni contra moralității”. Astfel, conform prevederilor art. 217, „Traficul de ființe umane”, răspunderii penale este supusă persoana care transportă o altă persoană, chiar dacă aceasta practică deja prostituția, pentru concubinaj sexual în alt stat... (alin. (1), art. 217); care convinge persoana să practice prostituția în alt stat, înșelând-o în privința intenției sale; impune persoana să practice astfel de activitate pe teritoriul altui stat, folosind forța sau amenințând cu aplicarea ei; transportă victima pe teritoriul altui stat, prin aplicarea violenței sau înșelând-o în privința intențiilor sale reale... (alin. (2), art. 217). În art. 104 este prevăzută răspunderea penală pentru cei care comit infracțiuni legate de sclavie.

În anul 2004 au fost aprobate și puse în aplicare unele amendamente legislative la art. 104a, legate de răspunderea penală pentru comiterea următoarelor acțiuni: recrutarea, adăpostirea, primirea, transportarea, oferta de a transmite sau transmiterea altui om în scopul exploatarei sexuale, exploatarea prin muncă sau prelevării organelor

victimei, prin inducerea în eroare a acesteia, prin abuz de putere, profitând de boala psihică a victimei, starea neajutorată a sa, intimidarea, oferirea sau primirea unor beneficii pentru transmiterea victimei unei alte persoane [13, p. 37]. Ca semne calificative ale infracțiunii analizate sunt considerate: aplicarea violenței sau a amenințărilor cu aplicarea violenței, comiterea acțiunilor susmenționate în privința minorului, de către o grupare criminală, cu aplicarea violenței deosebit de periculoase, punerea în pericol a vieții victimei, cauzarea unor daune grave sănătății victimei.

În redacția actuală a *Codului penal al Italiei* [14, 249 p.], la capitolul III, „Infracțiuni contra libertății persoanei”, este incriminată infracțiunea de sclavie.

Parlamentul italian a adoptat în anul 2003 o nouă lege cu privire la măsurile de contracarare a traficului de ființe umane, efectuând, în acest context, anumite modificări ale art. 600-602 din Codul penal. Astfel, în art. 601, „Traficul de ființe umane”, este prevăzut faptul că orice persoană care se ocupă cu traficul de ființe umane, în condițiile stipulate la art. 600, sau în scopul comiterii infracțiunilor specificate în primul punct al aceluiași articol, determină persoana prin înșelăciune sau o impune prin violență, amenințări, abuz de putere, sau, folosindu-se de superioritatea sa fizică sau psihică asupra acestei persoane, abuzând de faptul că aceasta se află într-o stare dificilă, sau prin darea unor promisiuni, acordarea sumelor bănești ori a altor beneficii celor care au influență asupra persoanei date, transportează persoana pe teritoriul statului, îi asigură șederea sau ieșirea de pe teritoriul statului, se pedepsesc cu închisoare pe un termen de la 8 la 20 de ani. Termenul sentinței se majorează de la o treime până la jumătate din termen, dacă faptele menționate în primul punct se referă la persoanele minore care nu au împlinit vârsta de optsprezece ani sau dacă au ca scop exploatarea lor prin prostituție ori extirparea de organe de la persoană [15, p. 36].

În conformitate cu art. 196, „Traficul de ființe umane”, din capitolul V, „Acțiuni infracționale contra integrității sexuale”, al *Codului penal al Elveției* [16, p. 73-75], răspunderii penale este supusă persoana care realizează traficul de persoane, contribuind prin complicitate la înfăptuirea acțiunilor de desfrâu din partea altei persoane (alin. (1)), precum și persoana care creează struc-

turi specializate pentru traficul de ființe umane (alin. (2)).

Codul penal al Coreei de Sud [17], în capitolul XXXI, „Infrațiuni legate de răpirea persoanelor”, este prevăzută răspunderea penală pentru răpirea omului și traficul acestuia în scop de obținere a profitului (art. 228). Astfel, respectiva normă penală incriminează fapta persoanei care, aplicând forța sau prin înșelăciune, răpește o altă persoană în scopul implicării ei în acțiuni cu caracter sexual pentru a obține profit..., sau care realizează traficul de femei pentru prostituție (alin. (1)-(2), art. 228). Din punctul nostru de vedere, aici se evidențiază problema abordării normative a răspunderii la nivelul unei singure norme pentru mai multe fapte penale, și anume răspunderea pentru viol, conjugată cu răpirea simplă și răpirea în scopul exploatării sexuale.

Prezintă interes legislația cu privire la contracararea exploatării sexuale și a traficului de ființe umane în țările cu sistem de drept anglo-saxon, care la fel se evidențiază prin abordarea răspunderii penale pentru exploatarea sexuală în limitele traficului de persoane.

Așadar, în *Legea SUA „Cu privire la protecția victimelor violenței și a traficului de ființe umane”*, § 920b, art. 120b, „Traficul de ființe umane în scopul obținerii unor servicii sau prestarea unei munci”, se menționează că pedepsei este supusă orice persoană care recrutează, adăpostește, transportă, pune la dispoziție sau primește pe orice cale o altă persoană în scopul obținerii unor servicii sau prestarea unei munci: (1) prin amenințări sau cauzarea unor daune grave a sănătății, sau (2) prin impunerea unor planuri, scheme ori comportamente care induc persoana în eroare și o conving de faptul că, în cazul în care nu va oferi o astfel de muncă sau serviciu, atunci ei sau altei persoane i se vor cauza prejudicii grave, sau (3) prin diferite amenințări...” [18].

În Programul Organizației Națiunilor Unite privind măsurile de combatere a traficului de ființe umane [18] sunt oferite extrasele din *Codul SUA*, cu amendamentele Legii menționate referitoare la protecția victimelor violenței și a traficului de persoane.

Astfel, art. 1591, „Traficul de copii în scopul exploatării sexuale”, constă în comiterea acestei infrațiuni în privința minorilor cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, prin aplicarea forței, înșelă-

ciunii sau constrângerii, care atrage după sine pedeapsa cu închisoare pe un termen de 20 de ani. În cazul în care traficul s-a efectuat în privința unui minor care nu a atins vârsta de 14 ani, persoana vinovată poate fi condamnată la detenție pentru orice termen sau pe viață.

Articolul 1590, „Traficul de ființe umane legat de impunerea forțată a unei datorii sau obligații, a sclaviei sau a unei munci involuntare” incriminează următoarele acțiuni: recrutarea, adăpostirea, transportarea, obținerea prin orice mijloace a persoanei pentru prestarea unei munci sau acordarea unor servicii, care se pedepsesc cu amendă, conform prevederilor acestui articol, cu închisoare pe un termen nu mai mare de 20 de ani sau cu ambele.

În afară de aceasta, în Programul menționat al ONU este subliniat faptul că în lege este specificată diferența dintre traficul de ființe umane în scopul exploatării sexuale și alte forme ale traficului de persoane. Prin urmare, traficul de ființe umane în scopul exploatării sexuale este considerat infracțiune doar dacă se comite prin violență, înșelăciune, constrângere sau dacă victima este o persoană minoră (în ultimul caz nu are importanță dacă a fost aplicată violență, înșelăciunea sau constrângerea). Atunci când traficul de ființe umane în scopul exploatării sexuale este însoțit de impunerea unor datorii sau obligații, sclavie sau muncă forțată, de asemenea, va fi considerat infracțiune.

Concluzii. Alături de noțiunile tradiționale, cum ar fi „exploatarea sexuală”, „traficul de ființe umane”, „comerțul cu sclavi” etc., în legislația străină au fost propuse și alte definiții: „serviciul sexual forțat” (Australia), „servicii sexuale” (Australia), „acțiuni de desfrâu” (Israel). În acest context, pot fi identificate trei tipuri de abordări ce vizează reglementarea legislativă a normelor care stabilesc răspundere pentru exploatarea sexuală: 1) legislația penală a țărilor în care sunt prevăzute norme speciale ce prevăd răspundere pentru orice tip de exploatare sexuală; 2) legislația penală a țărilor în care exploatarea sexuală se asociază cu traficul de ființe umane, inclusiv traficul de sclavi, fiind considerată una din scopurile de bază în limitele componentei traficului de persoane; 3) legislația penală a țărilor în care lipsesc normele care stabilesc răspundere pentru exploatarea sexuală, acestea având doar norme cu caracter preventiv care

prevăd răspundere pentru infracțiunile aferente (traficul de ființe umane, sclavia etc.).

Practic, legislația penală a tuturor statelor definește exploatarea sexuală a ființelor umane ca faptă care atentează la valorile sociale fundamentale, recunoscute la nivel comunitar drept patrimoniu umanitar al omenirii: drepturile și libertățile inalienabile ale persoanelor, liniștea și securitatea publică, valorile familiei, dezvoltarea normală a tinerei generații etc.

De regulă, codurile penale ale diferitor țări formulează în mod diferit dispozițiile articolelor care prevăd răspundere pentru exploatarea sexuală. Deosebit este și gradul de diferențiere a respectivelor componente de infracțiuni, inclusiv formularea concretă a acestora. În opinia noastră, mai eficiente sunt modelele de norme în care sunt prezentate listele desfășurate ale varietăților de infracțiuni cu conținut de exploatare sexuală,

care dezvăluie noțiunile și termenii ce se regăsesc în textul legii.

Este important de vorbit și despre noțiunile de bază utilizate în lege, precum și despre limitele obiectului protejat ce rezultă din aceste noțiuni. Conform respectivului criteriu, codurile penale se divizează în două categorii: 1) unele stabilesc răspundere pentru exploatarea sexuală a femeilor și copiilor; 2) altele, în cazuri similare, protejează persoanele în general.

În ultimul deceniu, limitele subiectului cercetat s-au extins considerabil. În acest sens, se constată tot mai frecvent că sunt supuse exploatarea sexuală nu doar fetele și femeile, ci și băieții sau bărbații. Iată de ce formularea generalizatoare nu reflectă doar realitatea existentă, ci permite tragerea la răspundere penală a persoanelor vinovate de exploatarea sexuală exprimată în diverse forme.

Referințe bibliografice

- Code Pénal (Partie Législative). Disponibil: <http://admi.net/code/index-CPENALLL.html>
- Уголовное право зарубежных государств. Особенная часть: учебное пособие. Под ред. КОЗОЧКИНА И.Д. Москва: Издательский дом «Камерон», 2004. 528 с. ISBN 5-9594-0006-5.
- ЖИНКИН А.А. Торговля людьми и использование рабского труда: проблемы квалификации и соотношение со смежными составами преступлений: Дис. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2005. 192 с.
- The Swedish Penal Code. Disponibil: <http://www.government.se/contentassets/5315d27076c942019828d6c36521696e/swedish-penal-code.pdf>
- Ley Organica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal. Disponibil: http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html
- Закон об уголовном праве Израиля. Науч. ред. МАЦНЕВ Н.И. Пер. с иврита и предисл. ДОРФМАНА М. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005. 412 с. ISBN 5942014159.
- Противодействие торговле людьми и использованию рабского труда: научно-практическое пособие. Под общ. ред. ПИИ-КЕВИЧА Т.В. Ставрополь: СФ КрУ МВД России, 2008. 302 с.
- German Criminal Code. Translation of the German Criminal Code provided by Prof. Dr. BOHLANDER, Michael. The translation includes the amendment(s) to the Act by Article 6(18) of the Law of 10.10.2013 (Federal Law Gazette I p 3799). Disponibil: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html#gl_p0595
- Criminal Code of the Kingdom of Netherlands (1881, amended 2012) (English version). Disponibil: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/12>
- Australian Criminal Code Act, No. 12, 1995 (Includes amendments up to July 1, 2017). Disponibil: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2017C00235>
- Уголовный кодекс Китайской Народной Республики. Принят на 5-й сессии Всекитайского собрания народных представителей шестого созыва 14 марта 1997 г.

- Disponibil: <http://ru.china-embassy.org/rus/zfhz/zgflyd/t1330730.htm>
12. Strafgesetzbuch fur die Republik Osterreich, Fassung vom 17.07.2014. Disponibil: https://www.unodc.org/cld/document/aut/1974/austrian_penal_code_2014.html
 13. ГРОМОВ С.В. Уголовно-правовая характеристика торговли людьми и использования рабского труда: Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 155 с.
 14. The Italian Penal Code. Translated by WISE Edward M. in collaboration with MAITLIN Allen. Littleton. Colo: F.B. Rothman, 1978. 249 p. ISBN 0837700434.
 15. Toolkit to Combat Trafficking in Persons – Global Programme against trafficking in human beings. New York, United Nations publication, 2006. 250 p. ISBN 92-1-133751-8. Disponibil: <https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT-toolkit-en.pdf>
 16. Уголовный кодекс Швейцарии. Пер. с нем. и предисл. СЕРЕБРЕННИКОВОЙ А.В. Москва: Зерцало-М, 2001. 138 с.
 17. Criminal Code (South Korea). Disponibil: <http://www.refworld.org/docid/3f49e3ed4.html>
 18. Victims of Trafficking and Violence Protection Act of 2000. Disponibil: <https://www.state.gov/j/tip/laws/61124.htm>
-
-

Despre autori**Iurie LARII,**

*doctor în drept, profesor universitar
Prorector pentru știință, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova
E-mail: iulari72@gmail.com*

Oleg POHILĂ,

*doctor în drept
E-mail: oleg.pohila@gmail.com*

УДК 352.9

DOI 10.5281/zenodo.4835814

ФОРМИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ СТРАТЕГИИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСАМИ ОБЪЕДИНЕННЫХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ГРОМАД В УКРАИНЕ

Татьяна ФИЛИПЕНКО

доктор наук по государственному управлению, профессор

Анастасия ФИЛИПЕНКО

кандидат юридических наук, доцент

В статье рассматривается механизм формирования эффективной стратегии управления финансами объединенных территориальных громад (ОТГ), который является главным инструментом обеспечения реализации государственной, региональной и местной политики финансового и социально-экономического развития.

Выделены основные направления финансовой стратегии ОТГ: анализ и оценка финансово-экономического состояния ОТГ; разработка учетной и налоговой политики ОТГ; разработка кредитной и страховой политики ОТГ; управление доходами и расходами ОТГ; управление сбытом продукции и прибылью; выбор инвестиционной политики; оценка достижений ОТГ и т.д.

Реализация стратегии управления финансами ОТГ позволяет повысить авторитет органов местного самоуправления, сделать предсказуемыми и понятными их действия для всех жителей; возбудить в территориальной громаде чувство своей причастности к решениям, которые ориентированы на эффективное развитие территории; гармонизировать интересы и консолидировать всех субъектов территориальной громады для решения жизненно важных для нее проблем; определить на основе консенсуса приоритетные задачи социально-экономического развития территории, необходимые источники финансирования, мероприятия и ответственных за их реализацию.

Ключевые слова: объединенные территориальные громады, финансы, стратегия, управление, бюджет, краудфандинг.

FORMATION OF AN EFFECTIVE FINANCE MANAGEMENT STRATEGY UNITED TERRITORIAL GROMADS IN UKRAINE

Татьяна ФИЛИПЕНКО

PhD, university professor

Анастасия ФИЛИПЕНКО

PhD, associate professor

The article discusses the mechanism for the formation of an effective financial management strategy for united territorial communities (UTC), which is the main tool for ensuring the implementation of state, regional and local policies of financial and socio-economic development.

The main directions of the financial strategy of the UTC are highlighted: analysis and assessment of the financial and economic condition of the UTC; development of accounting and tax policy for UTC; development of credit and insurance policy of UTC; management of income and expenses of UTC; product sales and profit management; choice of investment policy; assessment of the achievements of UTC, etc.

Implementation of the financial management strategy of the UTC allows increasing the authority of local self-government bodies, making their actions predictable and understandable for all residents; to arouse in the territorial community a sense of their involvement in decisions that are focused on the effective development of the territory; to harmonize the interests and consolidate all subjects of the territorial community to solve vital problems for it; determine, on the basis of consensus, the priority tasks of the socio-economic development of the territory, the necessary sources of funding, activities and those responsible for their implementation.

Keywords: united territorial communities, finance, strategy, management, budget, crowdfunding.

Постановка проблемы. В Украине уже много лет ведутся дискуссии по поводу реорганизации (реформы) всей системы публичной

власти в государстве. Однако они, в основном, всегда касались перераспределения полномочий в управленческом треугольнике на наци-

ональном уровне: Президент-Парламент-Верховный Совет.

За время независимости изменения в этой части происходили неоднократно. Однако люди, которые живут в конкретных городах и селах, продолжают сталкиваться с одними и теми же проблемами: недостаток детских садов и школ, не эффективная первичная медицинская помощь, захлапленность территорий отходами, загрязнение водоемов, отсутствие качественной питьевой воды и т.д.

Отсюда вывод, что какие-либо изменения на высшем государственном уровне без существенного переосмысления и предоставления новых возможностей органам местного самоуправления, не особо влияют на реальную жизнь граждан.

На современном этапе в Украине система финансового обеспечения выполнения функций, возложенных на местное самоуправление, не в полной мере отвечает потребностям громад, не создает финансовой основы для предоставления всем членам территориальных громад качественных и доступных услуг на основе обеспечения устойчивого развития территории. Фактором развития и эффективности функционирования объединенных территориальных громад (далее – ОТГ) является разработка и внедрение действенных стратегий модернизации системы управления финансами. Указанные обстоятельства свидетельствуют об актуальности темы исследования.

Изложение основного материала.

Разработка эффективной стратегии управления финансами ОТГ является ключевым инструментом обеспечения реализации национальной, региональной и местной политики финансового и социально-экономического развития. На формирование стратегии управления финансами ОТГ влияет ряд факторов, среди которых:

- отсутствие опыта управления финансами ОТГ;
- финансирование ОТГ охватывает территорию нескольких населенных пунктов;
- бюджет ОТГ имеет значительную концентрацию финансовых ресурсов;
- прямые межбюджетные отношения между бюджетом ОТГ и государственным бюджетом;
- высокое качество и доступность публичных услуг, предоставляемых в созданных ОТГ.

Эти факторы ограничивают темпы финансовой реформы на местах и затрудняют решение текущих проблем финансового управления ОТГ. В то же время избежать пробелов в этой области можно путем создания благоприятной среды для позитивных изменений в местных финансах.

Основными направлениями финансовой стратегии ОТГ являются:

- анализ и оценка финансово-экономического состояния ОТГ;
- разработка учетной и налоговой политики ОТГ;
- разработка кредитной и страховой политики ОТГ;
- управление доходами и расходами ОТГ;
- управление сбытом продукции и прибылью;
- выбор инвестиционной политики;
- оценка достижений ОТГ и прочее.

Выбор стратегии не гарантирует ожидаемого эффекта (дохода) из-за внешних факторов: состояние рынка, налоговой, таможенной, бюджетной и денежно-кредитной политики государства.

Вместе с тем развитие прямых межбюджетных отношений между бюджетом ОТГ и государственным бюджетом позволяет получать четко определенный объем межбюджетных трансфертов, которые формируют доходы ОТГ, что имеет существенное значение в их деятельности.

Следует отметить, что национальная региональная политика в Украине получила европейские черты и конкурентное финансирование из Государственного бюджета Украины. Области стали самостоятельно планировать и финансировать свое развитие. ОТГ получили собственные финансовые ресурсы, их бюджеты сопоставимы с бюджетами городов областного значения. Тем самым громады могут рассчитывать на положительные последствия эффективной стратегии управления финансами ОТГ, а именно:

- повышение конкуренции населенных пунктов в границах ОТГ;
- привлечение высококвалифицированных специалистов в управленческие структуры ОТГ;
- уменьшение коррупции в различных сферах управления финансами ОТГ;
- возможность принимать решения о

предоставлении большего количества общественных услуг ОТГ, а не районным советом;

- обеспечение прозрачности всего бюджетного процесса.

Анализ опыта украинских ОТГ свидетельствует, что стратегии финансового управления стали законным и широко распространенным инструментом для выявления актуальных проблем развития украинских территорий и обоснования механизмов их решения. Соблюдение плана действий по разработанной стратегии финансового управления ОТГ позволяет:

- увеличить авторитет местных органов власти, сделать их решения и действия предсказуемыми и понятными для всех жителей;

- пробудить в людях ощущение своего участия в решениях, ориентированных на эффективное развитие территории;

- объединить интересы и консолидировать всех участников громады на решение важнейших жизненных проблем;

- определить на основе консенсуса приоритетные задачи социально-экономического развития территории, источники финансирования, необходимые мероприятия и ответственность за их реализацию.

Привлечение граждан к участию в разработке и реализации стратегии управления финансами ОТГ должно осуществляться на определенных принципах:

- принцип непрерывности – привлечение граждан, сотрудничество власти и общества должно осуществляться регулярно;

- принцип открытости – распространение информации и неограниченное участие граждан в определенных финансовых проектах;

- принцип доверия власти к гражданам – получение отзывов от граждан, демонстрация доверия власти к громадам;

- принцип квалификации и компетентности – руководители ОТГ должны быть компетентными в финансовых вопросах, которые находятся под контролем общественности;

- принцип объективности – ложная и искаженная информация может полностью подорвать доверие, поэтому важно обеспечить ее объективность;

- принцип оптимизации деятельности – обеспечение передачи финансовой информации от источника к потребителю ОТГ;

- принцип прямого общения – руково-

дитель во время совместной работы, личного общения должен учитывать эффективные предложения для разработки стратегии финансового развития ОТГ [1, с.26].

На самом деле все граждане и общественные группы без исключения не должны участвовать в разработке стратегического документа. Поэтому важно сузить круг потенциальных кандидатов. Это можно сделать путем выявления активных в общественной жизни граждан, которые, стремятся представлять свои интересы в этом документе. Важно определить потенциальных активистов и предоставить необходимые ресурсы на этапах формирования и реализации финансовой стратегии – они должны участвовать в формировании партнерских отношений [1, с. 28]. Это обусловлено разработкой стратегии привлечения заинтересованных сторон к процессу формирования политики управления финансами ОТГ.

Разработка стратегии управления финансами ОТГ охватывает широкий спектр управленческих решений, касающихся перспективных проблем, связанных с общей целью деятельности и находится под влиянием неконтролируемых факторов внешней среды. Стратегией определяются такие вопросы управления финансами ОТГ:

- проблемы, непосредственно связанные с миссией органов самоуправления. Миссия ориентирована на будущее и, в основном, на повышение эффективности работы этих органов путем обеспечения взаимосвязи целей, ресурсов и результатов;

- проблемы и решения, связанные с любым элементом системы территориального управления, если этот элемент необходим для достижения цели, но в настоящее время отсутствует или недостаточный;

- проблемы, связанные с неконтролируемыми факторами внешней среды.

Считаем, что стратегия управления финансами ОТГ может быть реализована путем:

- создания интегрированной информационно-аналитической системы, обеспечивающей рационализацию и оптимизацию функциональных процессов и технологических процедур, взаимодействия информационных систем субъектов государственного управления, методической и другой работы, направленной на эффективное использование информационных ресурсов;

– совершенствования системы обучения, повышения профессионально-квалификационного уровня специалистов в сфере местных финансов и информационных технологий;

– повышения уровня нормативно-методического обеспечения процессов, связанных с изменениями в системе управления финансами ОТГ [2].

План действий по разработке стратегии управления финансами ОТГ должен включать конкретные мероприятия, инструменты и ожидаемые результаты, среди них можно выделить:

1. Формирование эффективной системы управления ОТГ, которое реализуется путем публикации организационной схемы местного исполнительного органа, разработки и утверждения коммуникационной стратегии по работе с общественностью. Результатом такого мероприятия является оптимизация и усовершенствование работы местного исполнительного органа, структурирование функциональных направлений деятельности.

2. Усовершенствование механизма предоставления информации о распоряжении бюджетными средствами, которое возможно за счет размещения проекта решения о местном бюджете с соответствующими приложениями на официальном веб-сайте, презентации доходной и расходной части местного бюджета в понятной для граждан форме. Данное мероприятие обеспечит соблюдение норм бюджетного законодательства.

3. Внедрение бюджета участия путем проведения информационной кампании по привлечению социальных проектов и их реализации через данный бюджет, что обеспечит реальное участие граждан в бюджетном процессе, позволит реализовать социальные и инфраструктурные проекты для громады.

4. Повышение доходности местного бюджета за счет разработки плана мероприятий по наполнению бюджета с целью увеличения поступлений в местный бюджет.

5. Уменьшение расходов местного бюджета путем разработки плана мероприятий по использованию бюджета с целью повышения эффективности использования бюджетных средств.

6. Внедрение системы бюджетного планирования путем обучения руководителей и работников бюджетных учреждений вопросам организации бюджетного планирования, что

обеспечит повышение качества бюджетного планирования и прогнозирования.

План действий по разработке стратегии управления финансами ОТГ осложняется рядом факторов и требует четкого обоснования каждой фазы внедрения, особого внимания заслуживает привлечение совместных инвестиций в различные формы его реализации. Наиболее часто используемые проекты по улучшению качества жизнедеятельности ОТГ требуют совместного инвестирования ОТГ, которое подразумевает процесс вложения имущественных и интеллектуальных ценностей в субъекты ОТГ с привлечением внутренних и внешних источников с учетом разных условий жизнедеятельности объединения.

Основными участниками инвестиционного процесса являются государство и банки, которые создают условия и обеспечивают развитие и совершенствование системы денежно-кредитных отношений. В рамках совместных инвестиций государство может участвовать в отдельных проектах, особенно социальных. Кроме того, государство может выполнять роль стабилизирующего гаранта, участие которого дает большую уверенность в конкретных идеях и тому подобное. Банки также имеют наработанные подходы к инвестированию вообще, и к участию в совместных инвестициях в частности.

Потребность в инвестициях различных участников или проектов в рамках ОТГ, не всегда может удовлетворяться самими участниками (включая финансовые учреждения). Поэтому необходимо использовать новые источники финансовых ресурсов. Одним из них является краудфандинг, который вместе с более сложным в процессе внедрения – краудфинансингом занимает значительное место на рынке краудфинансовых технологий.

Краудфандинг означает привлечение средств на проект от многих людей. В переводе с английского (crowd - толпа, funding - финансирование) этот термин означает «народное финансирование». Проекты могут быть социальными, коммерческими, политическими и др. Субъектами краудфандингом выступают доноры и реципиенты [3].

Доноры (бекеры) – это физические лица готовые финансировать проекты за отдельное вознаграждение (экземпляры продукции, получение скидки на услуги / товары).

Краудфандинг используется во всем

мире, но наибольшее развитие он получил в США. В мировой практике существует четыре типа краудфандинга:

1. Краудфандинг с нефинансовым вознаграждением (rewards-based crowdfunding): заинтересованные лица выделяют средства в обмен на производимый товар (вариант заказа).

2. Благотворительный краудфандинг (donation-based crowdfunding): средства собираются на благотворительные или конкретные цели, например, на строительство школы для громад с низкими доходами, или на частные кампании, например, такие как на лечение конкретного человека.

3. Акционерный краудфандинг (equity crowdfunding): инвесторы вкладывают большие деньги в кампанию в обмен на долю ее капитала.

4. Инвестиционный краудфандинг (investment crowdfunding): кредиторы предоставляют ссуды с расчетом на выплату основной суммы займа с процентами.

Опыт многих волонтерских и благотворительных проектов доказывает, что большинство людей готово поделиться деньгами с теми, кто в них нуждается. Однако для привлечения средств на проект надо убедить людей, что проект действительно важен.

Для сбора средств существуют специальные онлайн-платформы, в том числе:

1. Международные платформы, поддерживающие проекты в Украине. Они получают пользу от украинских инициатив, поскольку они помогают охватить украинскую диаспору, привлечь шире международное сообщество к благотворительности и помочь украинским компаниям выйти на внешние рынки. Украинцы используют такие международные краудфандинговые платформы, как KickStarter, Indiegogo и GoFundMe.

2. Украинские платформы для краудфандинга. За последние годы появилось несколько украинских платформ для краудфандинга, которые решают различные вопросы, в том числе предоставление гуманитарной помощи жертвам Евромайдана и конфликта на востоке Украины, открытия бизнеса, инновационные проекты гражданского общества и развития громад. Украинские платформы для краудфандинга можно классифицировать по их специализации: гуманитарная помощь, некоммерческие организации и социаль-

ное предпринимательство. Одними из самых успешных площадок краудфандингом в Украине на данный момент можно считать – Big-Idea та Na-Starte.

Особенностями украинского рынка краудфандингу является то, что:

– проекты финансируются преимущественно в области здравоохранения, культуры, образования и некоторые другие;

– общая сумма средств, привлеченных через краудфандинговые платформы в Украине незначительна;

– предпринимательские технологические проекты востребованы, но не достаточно поддерживаются, поэтому украинские технологические стартапы финансируются за счет иностранных платформ для краудфандинга;

– отсутствие эффективного государственного регулирования. Деятельность краудфандинговых платформ, разработчиков проектов и частных инвесторов не полностью легализована, поскольку не существует специального закона «О краудфандинге»;

– недостаточный уровень доходов населения и, как результат, ограниченный платежеспособный спрос на проектное финансирование;

– отсутствие культуры совместных частных инвестиций, что ограничивает развитие краудфандинга как массового направления инвестиций в целом (низкий уровень знаний в сфере краудфандинга, наличие недоверия к этому способу финансирования среди населения, отсутствие предпринимательских инициатив, отсутствие необходимых знаний для осуществления инвестиционной деятельности на базе интернет платформ);

– слабая развитость краудфандинговой инфраструктуры.

Решение перечисленных проблем будет способствовать расширению применения краудфандинга и в конечном итоге приведет к повышению эффективности стратегий управления финансами ОТГ. В результате реализации стратегии управления финансами ОТГ можно:

– упорядочить межведомственную координацию управления местными финансами;

– обеспечить технологическую поддержку управления финансами ОТГ на основе использования интегрированной информационно-аналитической системы;

– усовершенствовать процесс управле-

ния финансами в части составления и использования бюджета ОТГ;

– повысить эффективность использования финансовых и материальных ресурсов ОТГ и прозрачность бюджетного процесса;

– обеспечить гармонизацию системы управления финансами ОТГ с международными стандартами.

Выводы. Таким образом, финансовую стратегию ОТГ невозможно рассматривать отдельно от финансовой политики государства – комплекса мер, направленных на накопление финансов для решения национальных социально-экономических и политических проблем. Поэтому эффективность финансовой стратегии ОТГ в значительной степени зависит от приоритетов государственной финансовой политики, ее обоснованности и реальности. Неотъемлемой частью финансовой стратегии ОТГ является долгосрочное финансовое планирование, ориентированное на достижение основных целей своей деятельности.

Стратегия управления финансами ОТГ

позволяет чиновникам и гражданам активно планировать будущее, а не реагировать на то, что уже произошло. Внедрение стратегии управления финансами ОТГ на местном уровне поможет руководителям государственного сектора видеть будущее и управлять перспективой в интересах общества.

Поэтому приоритетами изменений, введенных в стране, является расширение прав местного самоуправления при принятии решений и предоставление полной бюджетной автономии для наполнения бюджета и осуществления расходных полномочий – внедрение реформы местного самоуправления и территориальной организации власти. Полномочия, финансовые ресурсы и контроль – это три составляющие, на которых строится эффективная модель местного самоуправления, согласно которой ОТГ максимально мобилизуют собственные внутренние резервы. Увеличение доходов бюджета ОТГ позволяет реализовать эффективную стратегию управления своими финансами.

Библиография

1. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні. Монографія / За ред.: В. В. Кравченко, М. О. Баймуратова, О.В. Батанова. Київ.: Атіка, 2007. 864 с.
2. Джурік Х. Б. Побудова ефективної стратегії управління финансами об'єднаних територіальних громад. Ефективна економіка. 2019. № 8. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/8_2019/152.pdf.
3. Пантюхіна Т., Криворот Н. Краудфандинг: сутність, стан та особливості діяльності в Україні. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/craundfunding-v-ukraini-t/>

Despre autori

Татьяна ФИЛИПЕНКО,

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
профессор кафедры права и публичного администрирования
Мариупольского государственного университета
(г. Мариуполь, Украина)
e-mail: tatkafile@gmail.com*

Анастасия ФИЛИПЕНКО,

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры административно-правовых дисциплин
Донецкого государственного университета внутренних дел
(г. Мариуполь, Украина)
e-mail: filipenkodli@gmail.com*

CZU 347.7(478)

DOI 10.5281/zenodo.4835828

CONCEPTUL SEMANTIC AL UNOR TERMENI UTILIZAȚI ÎN LEGISLAȚIA COMERCIALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Grigore ARDELEAN

doctor în drept, conferențiar universitar

Inițierea oricărui studiu în materia dreptului, în special, a dreptului comercial trebuie să înceapă, credem noi, de la clarificarea unor chestiuni de ordin terminologic, din perspectiva conferirii unei intitulări adecvate domeniului activității comerciale, dar și distingerii mai ușoare de alte activități înrudite sau conexe, dar în același timp, particulare prin felul lor de realizare, reglementare, ocrotire a relațiilor constituite cu ocazia desfășurării lor.

Anume, respectiva necesitate decurge din actualele confuzii și controverse asupra utilizării unor termeni asemănători, dar care intitulază domenii diferite, relații distincte etc. De asemenea, necesitatea studiului este sugerată de diversitatea termenilor utilizați în conținutul legislației ce reglementează unul și același gen de activitate (comercială) sau poate de tendințele evoluționiste ce ar solicita utilizarea unor noi termeni, în contexte diferite.

Cuvinte-cheie: activitate comercială, activitate de întreprinzător, activitate antreprenorială, activitate de comerț, activitate economică, activitate profesională, profesioniști, afacere, business.

THE SEMANTICAL CONCEPT OF SOME TERMS USED IN THE COMMERCIAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Grigore ARDELEAN

PhD, associate professor

The initiation of any study in the field of law, in particular, of commercial law must start, we believe, from the clarification of terminological issues, from the perspective of giving an appropriate title to the field of business, but also easier to distinguish from other related or related activities, but at the same time, particular by their way of realization, regulation, protection of the relations established on the occasion of their development.

Namely, the respective necessity derives from the current confusions and controversies on the use of similar terms, but which entitle different fields, distinct relations, etc. Also, the need for the study is suggested by the diversity of terms used in the content of legislation governing one and the same type of activity (commercial) or perhaps by evolutionary trends that would require the use of new terms in different contexts.

Keywords: commercial activity, entrepreneurial activity, entrepreneurial activity, trade activity, economic activity, professional activity, professionals, business, business.

Introducere. Activitatea comercială, în calitate sa de activitate aducătoare de profit, deși de mult cunoscută omenirii, mai suferă și astăzi de imprecizie asupra adevăratei sale esențe juridice pe care, de fapt, i-o atribuie dreptul. Spunem aceasta, deoarece de-a lungul activității didactice în calitate de titular al disciplinei „drept comercial”, de fiecare dată când începeam cursul, aflam de la audienți despre neclaritate și dificultatea înțelegerii diferenței dintre anumiți termeni, domenii chiar. Anume majoritatea nu deslușeau raportul dintre

mai mulți termeni cum ar fi: activitate comercială, activitate de întreprinzător, activitate de comerț, activitate economică, activitate antreprenorială, afacere, business, activitate profesională, activitate profesionistă. Mai mult, o categorie mare de subiecți, preocupați sau nu de domeniul activității comerciale, fac și astăzi confuzia dintre ramura de „drept comercial” și cea de „dreptul afacerilor” sau domeniul „dreptului economic”, chestiune ce se cere a fi clarificată cu insistență.

Scopul articolului. Toate considerentele

arătate ne-au determinat să elaborăm prezenta lucrare urmărind scopul impunerii prin precizări de ordin terminologic în materia activității comerciale, să arătăm distincția și corelația termenilor utilizați în textul legilor comerciale, adevărul lor înțeles semantic, controversese generate de stilul exprimării legiuitorului prin textele diferitor legi ce reglementează domeniul avut în discuție.

Metodele și materiale aplicate. După cum spuneam în introducerea la prezentul articol, percepția doctrinarilor, dar și a practicienilor, precum și a omului de rând este diferită asupra esenței juridice a activității de întreprinzător, fapt ce ne-a și determinat a veni cu precizări teoretice pe respectivul segment. Pentru atingerea scopului prestabilit, la baza studiului au fost puse un șir de metode de cercetare, dintre care menționăm: metoda istorică, metoda analizei, metoda sintezei, metoda sistemică, metoda dezbaterii, metoda deducției, precum și metoda interpretării.

Rezultate obținute și discuții. Începând de la analiza cadrului doctrinar în materia activității comerciale, constatăm că în accepțiunea unor autori [7], termenul „activitate comercială” este adesea înlocuit în expresie cu sintagma: „activitate de întreprinzător”, „antreprenoriat”, „afacere” sau cu alți termeni similari cum ar fi: business, activitate comercială, activitate de antreprenoriat, activitate profesionistă sau chiar activitate economică.

Pentru că între unii termeni arătați mai sus există diferență de sens, iar între alții – sinonimie, vom încerca de la început să arătăm corelația semantică dintre termenii: *activitate comercială*, *activitate de întreprinzător*, *activitate antreprenorială*, *business*, *afacere*. Ulterior vom face diferența dintre *activitățile profesionale și activitățile de întreprinzător, respectiv și corelația ambelor cu activitatea profesionistă* având ca bază noile reglementări conținute în textul Codului civil modernizat, în vigoare din 1 martie 2019. În al treilea rând, să arătăm diferența și corelația dintre termenii „*activitate comercială*” și „*activitate de comerț*”, respectiv „*activitate economică*”.

Corelația semantică dintre termenii: activitate comercială, activitate de întreprinzător, activitate antreprenorială, business, afacere.

De fapt și de drept, *activitatea de întreprinzător* nu este altceva decât o *activitate comercială*, aducătoare de profit așa cum este și *activitatea de afaceri (business)*, fapt care creează și o legătură

mai strânsă între ramura dreptului comercial și cea a dreptului afacerilor. Și activitatea de comerț este o activitate de întreprinzător (mai corect spus, gen al activității antreprenoriale, comerciale). Or, aceasta se spune expres în Legea nr. 231/2010 [4] la art. 3, potrivit căruia *activitatea de comerț este activitate de întreprinzător* inițiată în baza raporturilor stabilite în domeniul comercializării mărfurilor produse, prelucrate sau procurate, precum și în domeniul executării diverselor lucrări și prestării serviciilor, având ca scop satisfacerea intereselor economice private și asigurarea unei surse de venit. De asemenea, și activitatea de antreprenoriat este o activitate de întreprinzător, respectiv de comerț – parte a activității comerciale, odată ce se definește în Legea nr. 845/1992 [3] că *antreprenoriat este activitatea de fabricare a producției, executare a lucrărilor și prestare a serviciilor, desfășurată de cetățeni și de asociațiile acestora în mod independent, din proprie inițiativă, în numele lor, pe riscul propriu și sub răspunderea lor patrimonială cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri*.

Deci din textele legilor arătate este lesne de înțeles că activitatea comercială este o activitate de întreprinzător, fapt ce leagă genurile de activități care le compun – activitatea de producere, de prestare a serviciilor, de executare a lucrărilor, precum și activitatea de comerț cu ele, odată ce activitatea comercială ca, de altfel, și cea antreprenorială urmăresc obținerea permanentă de venit, în mod special, de profit.

De asemenea, odată ce activitatea de afaceri (business) are, în principiu, aceleași genuri de activitate la bază (producerea, prestarea serviciilor, executarea lucrărilor și comercializarea lor), considerăm că în esență, exprimă aceleași înțelesuri, respectiv domeniu – activitate comercială.

Ce e drept, în ultima perioadă, în special după 1 martie 2019 odată cu intrarea în vigoare a noilor prevederi din Codul civil modernizat, dreptul comercial tradițional începe a se metamorfoza într-un drept al afacerilor întreprinderii, având în vedere că activitatea comercială desfășurată în cadrul întreprinderii este o activitate a specialiștilor, fapt prevăzut expres la art. 3 alin 2 CC. Până la urmă, ar trebui să clarificăm că afacerea este o activitate antreprenorială sau o activitate comercială. Dacă consultăm Dicționarul explicativ al limbii române, aflăm că *afacerea* este

o activitate legală din domeniul agricol, industrial, comerț, financiar etc. desfășurată în scopul obținerii de profit sau tranzacție financiară, comercială sau industrială, bazată uneori pe speculă sau pe speculații sau activitate comercială, industrială sau (mai ales) financiară, bazată adesea pe speculă și constând în vânzare, cumpărare, creditare, antrepriză. Observăm deci că activitatea de afaceri este o activitate comercială, altfel spus, antreprenorială (de întreprinzător), toți acești termeni intitulând același gen de îndeletnicire, având ca finalitate obținerea unui profit sau așa cum susține legiuitorul nostru – obținerea surselor permanente de venit.

Cu toate acestea, deși afacerea reprezintă o activitate similară cu cea comercială, respectiv antreprenorială (de întreprinzător), nu trebuie să confundăm natura juridică a domeniului de reglementare sub pavilionul ramurii de drept comercial cu domeniul ramurii dreptului afacerilor, ultimul fiind considerat un domeniu aparte, respectiv, o ramură distinctă a dreptului.

De ce anume s-a considerat ca fiind necesară această delimitare? Da, explicațiile sunt multiple. Unii autori susțin că dreptul afacerilor este un domeniu mai întins decât dreptul comercial, cuprinzând și aspecte de drept public (intervenția statului în economie), de drept fiscal, de drept al muncii, de drept civil (pe segmentul protecției consumatorului), deoarece problemele pe care le abordează gestiunea întreprinderii sunt mult mai complexe [10, p. 12].

Alți autori susțin că dreptul afacerilor este o ramură succesoare a dreptului comercial, definind-o ca pe o ramură de drept ce cuprinde ansamblul de norme juridice ce reglementează modalitățile de constituire, funcționare și încetare a activității de întreprinzător, precum și normele ce reglementează raporturile juridice la care agenții economici participă, inclusiv raporturile cu organele administrației publice [6, p. 18].

De cealaltă parte, drept comercial intitulază ramura de drept ce are ca obiect de studiu relațiile comerciale aplicabile unei categorii de acte juridice și operațiuni – fapte de comerț (activități de producere, comercializare, prestare de servicii și executarea de lucrări în scop de profit), iar nu unei categorii de persoane – comercianți, fapt ce este caracteristic materiei dreptului afacerilor. Prin urmare, cu toate că materia dreptului comercial cu-

prinde persoanele și afacerile lor, accentul principal stă pe elementul obiectiv constituit din efectele încheierii unor acte ce au ca finalitate realizarea operațiunilor comerciale.

După cum i s-a mai spus în ultimul timp, dreptul comercial ar fi un *drept al afacerilor întreprinderii* [8] și nu al antreprenorului, dreptul clasic al afacerilor fiind considerat de noi un fel de drept antreprenorial, având ca fundament conceptul de profesionist.

Prin urmare, observăm că activitatea de afaceri, de întreprinzător și comercială sunt domenii aflate la intersecția a două ramuri de drept – Dreptul comercial și dreptul afacerilor. Primul pune accent pe activitate (operațiuni juridice și fapte de comerț), iar ultima pe raporturile juridice dintre comercianți, dar și dintre aceștia și autoritățile publice (organul fiscal, financiar, de autorizare și supraveghere a activității antreprenoriale a profesioniști. Spunem profesioniști, deoarece legislația actuală vine să clarifice statutul profesioniștilor prin delimitarea acestuia de cel al subiecților ce desfășoară activități profesionale.

Diferența dintre activitățile profesionale și activitățile de întreprinzător, respectiv și corelația ambelor cu activitatea profesionistă.

Așadar, dacă ne-am tot legat de statutul de *profesionist al antreprenorului ce desfășoară activități de întreprinzător în scopul delimitării de cel al profesionistului ce desfășoară activități profesionale*, considerăm necesar să arătăm, înainte de toate, opiniile asupra statutului de subiect al activității antreprenoriale, comerciale, într-un cuvânt – al subiectului dreptului comercial. Or acest fapt se cere în condițiile în care unii mai cred că activitățile liberale (ale avocaților, notarilor, executorilor, evaluatorilor etc.) și alte activități aducătoare de venit (ale medicilor în cabinete private, instituțiilor de învățământ privat, cabinetelor private ale medicilor de familie etc.). Actualmente legislația civilă în textul Codului civil modernizat soluționează această problemă prin distingerea subiecților ce desfășoară *activitate de întreprinzător* (comercială, mai fiind numită și **antreprenorială**) de cei care **desfășoară activități profesionale** (avocații, notarii, medicii etc.) ambele categorii de subiecte având statut de **profesioniști**. Dar, până a trece la detalii, trebuie să arătăm de unde vine problema, actualmente clarificată.

Deci în literatura de specialitate se susține

în unanimitate că subiecte ale dreptului comercial sunt participanții la raporturile comerciale, adică antreprenorii, comercianții sau alte persoane ce realizează fapte obiective de comerț¹, care potrivit legilor comerciale ale Republicii Moldova [4] sunt persoanele fizice sau persoanele juridice autorizate să desfășoare activități în domeniul comerțului. În contextul dat, venim și cu o precizare, care va scoate în evidență calitatea de comerciant a subiectului ce desfășoară activitate de comerț, ca subiect de drept comercial, în situația existenței unor confuzii admise de legislația comercială a Republicii Moldova odată ce definește concomitent în textul legilor comerciale noțiunea de „comerciant” și cea de „antreprenor” ce desfășoară activitate de antreprenariat.

Deci confuzia se face evidentă atunci când se pune întrebarea: subiecții dreptului comercial sunt doar comercianții sau și antreprenorii? Drept răspuns, putem menționa, în urma analizei profunde a ambelor noțiuni, că și comercianții și antreprenorii au calitate de subiecți ai dreptului comercial din următoarele considerente comune:

- practică activitate de întreprinzător;
- pot activa sub statut de persoană fizică sau persoană juridică;
- realizează fapte de comerț;
- desfășoară activitate în scopul asigurării unei surse de venit permanent;
- au obligația de a obține licență;
- ținerea contabilității financiare.

Cu atât mai mult, chiar și antreprenorii sociali² au calitate de subiecți ai dreptului comercial, cu toate că practică activitate de întreprinzător prin intermediul întreprinderii sociale³.

¹ Activități cu caracter comercial pot fi realizate și de către necomercianți, persoane care săvârșesc fapte de comerț unice, dictate de anumite împrejurări. Spre exemplu: vânzarea sezonieră a fructelor crescute în propria grădină fără a practica această activitate în mod sistematic ca profesiune.

² După modificările recente al Legii cu privire la antreprenariat și întreprinderi operate prin Legea LP223 din 02.11.17, spectrul activității antreprenoriale se extinde prin încorporarea instituției **antreprenariatului social**, care potrivit art. 36¹ reprezintă activitatea desfășurată de întreprinderile sociale și întreprinderile sociale de inserție, este orientată spre îmbunătățirea condițiilor de viață și oferirea de oportunități persoanelor din categoriile defavorizate ale populației prin consolidarea coeziunii economice și sociale, inclusiv la nivelul colectivităților locale, prin ocuparea forței de muncă, prin dezvoltarea serviciilor sociale în interesul comunității, prin creșterea incluziunii sociale.

³ În art. 36¹ al Legii nr. 845/1992 se dă noțiunea de întreprindere

Deosebirea dintre comercianți și antreprenori constă în faptul că, primii desfășoară activitate de întreprinzător bazată, în special, pe raporturile stabilite în domeniul comercializării mărfurilor produse, prelucrate sau procurate, punându-se accentul pe comercializare, iar antreprenorii desfășoară activități de fabricare a producției, accentul fiind pus pe producerea mărfurilor.

Din aceste motive nu putem nega faptul că antreprenorii pot fi considerați subiecți ai dreptului comercial, odată ce aceștia asigură procesul de producție a mărfurilor, de executare a lucrărilor și de prestare a serviciilor urmărind un scop de profit.

Totodată, calitate de antreprenor o au persoanele fizice și juridice înregistrate în ordinea stabilită de lege, pe când calitate de comerciant o au și persoanele fizice (mici comercianți) ce realizează fapte obiective de comerț fără a fi înregistrate, evident pot realiza aceste fapte în baza unor autorizații sau acte cu caracter permisiv.

Activitatea comercială în comparație cu cea de antreprenariat este mai flexibilă și accesibilă pentru mai multe categorii sociale, având în vedere că legislația comercială admite și noțiunea de „mic comerciant” – persoană care practică o activitate de comerț fără a avea înregistrare de stat, cu excepția deținătorilor de patentă, în timp ce activitatea de întreprinzător poate fi desfășurată doar de persoane fizice sau juridice înregistrate.

Pentru a clarifica, într-o măsură sau alta, esența statutului de subiect al dreptului comercial, în speranța unei ușoare distingeri de alți subiecți ce desfășoară activități asemănătoare (generatoare de venit), recent legiuitorul nostru a recurs, după modelul legislației României, la conferirea tuturor acestora a statutului de profesionist ce și-l poate atribui doar două categorii de subiecți: persoanele ce practică activitate de întreprinzător (comercială) și persoanele care practică activitate profesională, alta decât cea aducătoare de profit.

Acest fapt se deduce ușor din prevederile art. 34 alin. (3) CC, potrivit căruia persoana care practică activitate de întreprinzător sau **profesională** fără a întruni condițiile stabilite de lege pentru aceasta nu poate invoca lipsa calității de

socială, fiind întreprinderea constituită de asociații obștești, fundații, culte religioase, instituții private și/sau persoane fizice care desfășoară activități de antreprenariat social în vederea soluționării unor probleme sociale de interes comunitar și care îndeplinesc condițiile stabilite în prezentul capitol.

profesionist. Același sens poate fi desprins și din conținutul art. 3 alin. (2) CC, în care se statuează că *are calitatea de profesionist orice persoană fizică sau juridică de drept public sau de drept privat care, în cadrul unui raport juridic civil, acționează în scopuri ce țin de activitatea de întreprinzător sau profesională, chiar dacă persoana nu are scopul de a obține un profit din această activitate.*

După cum vedem, legislația civilă în noua sa variantă, după 1 martie 2019 încorporează și noțiunea de „profesionist” care include mai multe categorii de subiecți, atât ai dreptului comercial (comerciant, întreprinzător, operator economic), cât și oricare persoană autorizată să desfășoare activități profesionale, dar care nu sunt de natură comercială, devenind posibilă includerea în categoria acestora și profesiile liberale (avocați, executori, evaluatori, medici etc.).

Prin urmare, toți subiecții enumerați supra, cad sub incidența noțiunii de profesionist, inclusiv organizațiile necomerciale care au dreptul să desfășoare activitate economică, profesionistă, dar care nu trebuie confundată cu activitatea comercială.

Diferența și corelația între termenii de „activitate comercială” și: activitate de comerț, respectiv activitate economică.

Dacă e să studiem și relația dintre domeniul *activității de întreprinzător (comerciale)* și cea de *comerț*, atunci considerăm că prima este o mică parte a activității comerciale, adică a celei de întreprinzător (antreprenoriale). Or, actualmente această idee este susținută aproape în unanimitate de majoritatea autorilor, însă pentru mai multă precizie, este necesar să analizăm și sensul noțiunii de „comerț” din punct de vedere etimologic, economic și juridic, având în vedere că acesta, pe lângă celelalte activități menționate mai sus reprezintă elementul de bază al activității comerciale.

Sub aspect *etimologic*, termenul „comerț” provine de la latinescul *commercium* care reprezintă o juxtapunere a cuvintelor *cum* și *merx*, ceea ce înseamnă „cu marfă” [9, p. 3].

Așadar, comerțul presupune totalitatea operațiunilor cu mărfuri ce, de fapt, urmăresc și au drept rezultat obținerea unor venituri.

În sens *economic*, comerțul este acea activitate care are drept scop circulația bunurilor de la producător la consumator. În această accepțiune, comerțul constă în operațiunile efectuate din

momentul producerii mărfurilor și al intrării lor în circulație până în momentul ajungerii acestora la consumator. Aceste operațiuni sunt realizate de comercianți, care sunt agenți economici diferiți de producătorii de mărfuri.

Sub aspect *juridic*, noțiunea de „comerț” are un sens mai larg decât cel al noțiunii definite în sens economic. Astfel, interpretând mai sus sensul economic al noțiunii de comerț constatăm că acesta reprezintă activitatea unor subiecți numiți „comercianți” care asigură doar interpunerea în circulație a mărfurilor de la producători la consumatori. Însă, analizând și sensul juridic al noțiunii de comerț având la bază normele conținute în legislația comercială a Republicii Moldova, constatăm că activitatea de comerț cuprinde nu numai operațiunile de interpunere și circulație a mărfurilor, ci și operațiuni de producere a acestora, precum și executarea de lucrări și prestarea de servicii pe care le realizează antreprenorii, respectiv prestatorii de servicii, în scopul asigurării procesului de desfășurare a comerțului. Or, potrivit unor legi speciale [4] ce reglementează activitatea de comerț în Republica Moldova, aceasta reprezintă „*activitatea de întreprinzător inițiată în baza raporturilor stabilite în domeniul comercializării mărfurilor produse, prelucrate sau procurate, precum și în domeniul executării diverselor lucrări și prestării serviciilor, având drept scop satisfacerea intereselor economice private și asigurarea unei surse de venit*”.

Având în vedere accepțiunea juridică a noțiunii de comerț, care trebuie reținută, dreptul comercial are o sferă mai cuprinzătoare, el reglementează activitățile de producere și circulație (distribuție) a mărfurilor și prestările de servicii [11, p. 5].

De pe această poziție, constatăm că *activitatea comercială* și *comerțul* se află în raport de gen și specie, ultimul fiind o specie a genului de activitate comercială alături de celelalte, cum ar fi: producerea bunurilor, prestarea serviciilor, executarea lucrărilor, ce constituie elemente proprii activității comerciale, aferente activităților de comerț – operațiune de obținere a profitului ce poate fi realizată de o gamă largă de subiecți, chiar având o simplă autorizație de comerț.

Prin urmare, accentuăm că sunt considerați subiecți de drept comercial și persoanele fizice care realizează fapte de comerț, fără a avea o în-

registrare de stat, însă dispun de o autorizare din partea autorităților ce permite desfășurarea acestei activități, iar realizarea faptelor de comerț în lipsa unei autorizări cade sub incidența ilegalității și sunt sancționate conform codului contravențional sau penal, după caz.

Cu toate acestea, deținerea unor autorizații de comerț de către persoanele neînmatriculate în registrul de stat nu este suficientă pentru a le atribui acestora calitate de comercianți.

În opinia noastră, pe lângă condițiile menționate mai sus, pentru recunoașterea calității de comerciant, în pofida faptului că persoana este titulară a autorizației administrative de exercitare a comerțului, aceasta trebuie să realizeze acte de comerț în mod continuu și sistematic ca profesiune, veniturile realizate din această activitate fiindu-i de bază.

De aceeași părere sunt și autorii care susțin că [9, p. 41], în ceea ce privește comercianții-persoane fizice, calitatea de comerciant nu se consideră probată cu dovezi privind existența autorizației administrative de exercitare a comerțului, a înmatriculării în registrul comerțului, titulatura de comerciant folosită în anumite înscrisuri, dobândirea unui fond de comerț, plata unor impozite pe profit etc. Acestea sunt doar prezumții împotriva cărora se poate face proba contrară (prezumții relative). De aceea ele trebuie folosite împreună cu alte mijloace de probă din care să rezulte exercițiul efectiv al comerțului. Probarea calității de comerciant fiind o chestiune de fapt, o hotărâre judecătorească prin care s-ar constata această calitate.

Totuși pentru obținerea autorizației de comerț, persoana fizică trebuie să întrunească unele condiții minime, adică să dispună de capacitate deplină de exercițiu și să nu desfășoare alte activități prevăzute de lege ca incompatibile cu activitatea de comerț.

Așadar, pentru ca persoana fizică să poată desfășura activități comerciale, în mod obligatoriu aceasta trebuie să dispună de capacitate deplină de exercițiu.

Potrivit art. 25 al Codului civil, „Capacitatea de exercițiu este aptitudinea persoanei de a dobândi prin fapta proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa”, iar potrivit art. 26, capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani.

Cu titlu de excepție, minorul de asemenea poate dobândi capacitate de exercițiu deplină, însă, doar de la vârsta de 16 ani și doar dacă practică activitate de întreprinzător cu încuviințarea părinților (art.26 alin. 2 CC) sau dacă acesta s-a căsătorit înainte de împlinirea vârstei matrimoniale.

Totodată, din conținutul respectivei norme, deducem că și minorul de la vârsta de 16 ani poate face comerț, sau mai bine zis, poate desfășura activitate de întreprinzător cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului⁴,

Acestea fiind clarificate, mai este necesar să arătăm corectitudinea sensului și a raportului între activitatea comercială și activitatea economică, în condițiile în care percepția multora înclină spre echivalarea sensului acestor doi termeni, respectiv domenii de activitate.

În contextul dat, nu suntem de acord cu cei care utilizează sintagma de drept economic atunci când de fapt se referă la ramura dreptului comercial, expresie care este total greșită și nici nu poate fi pusă în discuție sinonimia dintre acești termeni. Dreptul economic, spre deosebire de cel comercial, intitulează ramura dreptului care abordează și probleme de drept public cum sunt cele ce se referă la intervenția statului în economie, ca aspecte ale relațiilor în cadrul concurenței sau între profesioniști și consumatori, aspecte preponderent caracteristice dreptului privat. Mai mult, activitatea economică presupune un șir mai larg de activități, din care face parte și activitatea comercială, așa cum poate fi realizată de diferiți subiecți, alții decât întreprinzătorii, este vorba de subiecții ce desfășoară activități profesionale, de organizațiile necomerciale chiar. Or, potrivit art. 302 CC, *organizația necomercială este în drept să desfășoare activitate economică* [5, p. 19].

Într-un singur cuvânt, activitatea comercială este parte importantă a economiei naționale, dar pe lângă aceasta, formează domeniul economic și alte activități aducătoare de profit, ocupaționale, profesionale și de altă natură, tangente pe anumite segmente cu activitatea comer-

⁴ Deși acest fapt nu este prevăzut expres în legislație, îl putem deduce din prevederile art.25, alin. 3 Cod civil care menționează că: „ minorul care a atins vârsta de 16 ani poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, practică activitate de întreprinzător”.

cială, dar nu și identice.

În **concluzie**, susținem că termenii „activitate comercială” „activitate de întreprinzător”, „antreprenoriat”, „afacere”, business sunt activități similare ce formează domeniul activității comerciale a profesioniștilor, aducătoare de profit. Termenul „comerț” intitulază unul din genurile

activității comerciale fără de care nici nu poate fi vorba de profit. Domeniul economic (dreptul economic ca specialitate de orientare în profesia de jurist) exprimă un sens mai larg ce cuprinde, pe lângă, activitatea economică și alte activități generatoare de venituri, chiar și cele ce pot fi prestate de organizația necomercială.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul Civil al Republicii al Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
3. Legea nr. 845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Monitorul Parlamentului nr. 2 din 28.02.1994.
4. Legea nr. 231 din 23.09.2010 cu privire la comerțul interior. Monitorul Oficial al RM nr. 206-209 din 22.10.2010.
5. Ardelean G, Drept comercial, Chișinău, Editura Cartea Militară, 201.
6. Roșca N., Baieș S., Dreptul afacerilor, Chișinău, Editura Cartier, 1997, p. 18.
7. Roșca Nicolae, Baieș Sergiu, Dreptul afacerilor, Chișinău, Tipografia Centrală, 2004.
8. Turcu I., Botina M., Dreptul afacerilor întreprinderii, Vol. I, București, Ed. C.H. Beck, 2013.
9. Radu I. Motica, Lucian Bercea, Drept comercial român, București, 2005 p.
10. Lemeunier Francis, Principes et pratiques de droit commercial, Droit des Affaires, Paris, Ed. J. Delmas et. Cie, 1985.
11. Juglart M., Ippolito B., Cours de droit commercial, Vol. I, ed. Montchrestien, 1978.

Despre autor:

Grigore ARDELEAN,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia „Ștefan cel Mare”,
e-mail: ardeleangrigore@mail.ru
tel: 069314635
<https://orcid.org/0000-0002-5203-358X>

CZU 343.326

DOI 10.5281/zenodo.4835848

COMBATANȚII TERORIȘTI STRĂINI – UNUL DIN PILONII DE BAZĂ ÎN ACTIVITATEA ORGANIZAȚIILOR TERORISTE

Alexandru PARENIUC

doctor în drept, conferențiar universitar

Vasili BEDA

doctorand

Studiul reprezintă o analiză a fenomenului de combatanți teroriști străini, ca una din resursele principale de alimentare a organizațiilor teroriste internaționale cu forțe noi, utilizate ulterior atât în altercații cu forțele armate ale statelor implicate nemijlocit în luptă cu terorismul, cât și în atacuri teroriste individuale, planificate de grupări teroriste.

În cadrul cercetării sunt analizate elementele specifice proprii conceptului de „combatant terorist străin” („foreign terrorist fighter”), țările de proveniență a acestora, grupurile sociale din care sunt creați acești militanți și pericolele asupra securității internaționale generate de activitatea acestora.

Cuvinte-cheie: combatant terorist străin, mercenar, terorism, militar, operațiune militară antiteroristă, conflict armat.

FOREIGN TERRORIST FIGHTERS - ONE OF THE BASIC PILLARS IN THE ACTIVITY OF TERRORIST ORGANIZATIONS

Alexandru PARENIUC

PhD, associate professor

Vasili BEDA

PhD student

This study presents an analysis of the phenomenon of foreign terrorist fighters as one of the main resources to feed international terrorist organizations with new forces, subsequently using both in altercations with the armed forces of states directly involved in the fight against terrorism and in individual terrorist attacks, planned by terrorist groups.

The research analyzes the specific elements of the concept of „foreign terrorist fighter”, their countries of origin, the social groups from which these militants are created and the dangers to international security generated by their activities.

Keywords: foreign terrorist fighter, mercenary, terrorism, military, anti-terrorist military operation, armed conflict.

Introducere. Conceptul de combatanți teroriști străini (foreign terrorist fighters/ FTF) nu este o definiție nouă. Luptătorii din străinătate au luat parte la circa 100 de războaie civile pe parcursul ultimilor 250 de ani [1].

Noțiunea de „foreign fighter” pentru prima dată a fost utilizată oficial față de militanții care au călătorit din afara zonei de conflict pentru a lupta de partea organizației teroriste Al-Qaida în Afganistan.

Ulterior acest termen a fost aplicat în contextul mișcărilor insurgente cu caracter terorist care au apărut în Iraq în anul 2003. În lipsa unei definiții legale, comentatorii și reprezentanții mass-media au utilizat această noțiune în sens variat. Într-un final, o definiție acceptată pe larg în mediul academic internațional a fost propusă de Academia Internațională de Drept Umanitar Internațional și

Drepturile Omului de la Geneva: „Combatant străin este o persoană care își părăsește țara de origine sau reședință obișnuită pentru a se alătura unui grup armat nestatal într-un conflict armat din străinătate și care este motivat în primul rând de ideologie, religie și/sau rudenie” [2].

Reieșind din această noțiune, observăm că aici există elemente comune cu activitatea de mercenariat, însă o diferență esențială constă în faptul că mercenarii activează contra unor recompense materiale [3], iar luptătorii teroriști străini au la baza activității sale motive ideologice [4].

La 24 septembrie 2014 a fost adoptată rezoluția 2178 a Consiliului de Securitate ONU, elaborată și dedicată în special activităților de contrarare a „creșterii amenințărilor acute generate de combatanții teroriști străini” [5].

Totodată, prin aceeași rezoluție a fost formulată definiția FTF, care stipulează că „**combatanți teroriști străini** sunt persoane care călătoresc într-un alt stat decât statul lor de reședință sau naționalitate în scopul săvârșirii, planificării, pregătirii sau participării la acte teroriste, precum și furnizării sau obținerii unor instruiți teroriste, inclusiv în legătură cu desfășurarea unui conflict armat”.

În decembrie 2017, Consiliul de Securitate a adoptat rezoluția 2396 (2017) pentru reafirmare a definiției privind FTF și solicită statelor membre să atragă atenție deosebită amenințărilor ce provin de activitatea luptătorilor străini care revin în țările de exod sau migrează din zonele de conflict [6].

Tipologia și motivația. Definiția adoptată de Consiliul de Securitate conține mai multe elemente, care ar trebui să fie evidențiate.

În primul rând, definiția Consiliului de Securitate se aplică doar luptătorilor străini care călătoresc în scopul activității teroriste. Cu toate acestea, nu toți luptătorii străini călătoresc în special în scopuri teroriste. Astfel, deși acești luptători în unele cazuri pot fi învinuiți în țara lor de baștină de comiterea unei infracțiuni de încadrare particulară pentru participare într-un conflict armat într-o altă țară, ei nu sunt neapărat teroriști și, prin urmare, nu pot fi tratați ca atare.

În al doilea rând, definiția Consiliului de Securitate se aplică indiferent dacă ei participă sau nu la un conflict armat.

Cu toate acestea, Comitetul Internațional al Crucii Roșii avertizează asupra existenței „efectelor potențial negative” în cazul combinării formulărilor de „conflict armat” cu „activități teroriste”, fapt ce atrage după sine calificarea eronată a tuturor grupurilor armate nestatale drept teroriști [7].

Reieșind din cele din urmă, constatăm că combatanții teroriști străini totuși diferă de mercenari, care luptă în străinătate în numele guvernelor sau entităților finanțate privat [8] și sunt „motivați să ia parte la ostilități în esență prin dorința de câștig privat” [9].

Cu toate acestea, în situații când interesele financiare, politice și ideologice se suprapun semnificativ, aceste persoane pot fi definite uneori ca „*foreign terrorist fighters*”.

Este cunoscut faptul că rândurile structurilor islamiste radicale din Siria și Irak au fost formate inclusiv de un număr impunător de cetățeni străini, dintre care mulți susțin grupuri teroriste atât din motive ideologice, cât și din alte considerente.

Afluxul de luptători străini în Siria, dintre care cea mai mare parte, conform Convenției

internaționale împotriva recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor (*adoptată prin rezoluția Adunării Generale a ONU 44/34 din 4 decembrie 1989*) poate fi clasificată ca mercenari, a devenit una dintre cele mai serioase provocări pentru statalitatea Siriei.

Potrivit afirmațiilor conducătorului Centrului de Informații Științifice și Analitice al Institutului de Studii Orientale al Academiei de Științe a Federației Ruse, doctor în științe politice Nikolai Plotnikov, participarea combatanților străini la războiul civil din Siria a ridicat considerabil nivelul de cruzime și durata acțiunilor de luptă [10].

Potrivit declarațiilor martorilor oculari, militanții teroriști care au demonstrat în repetate rânduri brutalitate și cruzime excesivă, au fost în majoritatea cazurilor cetățeni ai unor state străine. Prezența acestor persoane în rândul teroriștilor băștinași a fost foarte utilă pentru liderii organizației teroriste Daesh, dat fiind faptul că luptătorii noul-veniți au fost instruiți să facă „munca cea mai murdară”, începând cu torturarea inamicilor captivați și terminând cu executarea fizică a acestora [4].

Primii luptători străini au apărut în Siria în 2012. Câți dintre ei au trecut prin această țară nu se cunoaște exact. În iunie 2014, odată cu declanșarea operațiunii militare internaționale împotriva organizației teroriste Daesh (ISIS), aproximativ 12 000 de cetățeni străini din 81 de țări se aflau în cadrul diferitor grupuri extremiste, iar la începutul anului 2016 numărul lor a atins deja aproximativ 31 000 de străini din 86 de țări.

Din iunie 2014, numărul militanților care sosesc din UE practic s-a dublat. Aproape jumătate dintre ei erau cetățeni ai Franței, Marii Britanii, Belgiei și Germaniei. Un număr mare de mercenari au venit din fosta Iugoslavie – Bosnia și Herțegovina, Kosovo, Macedonia, Muntenegru.

Vârsta medie a „voluntarilor” variază – limita inferioară este de 15 ani. Reamintim, ISIS folosește pe larg adolescenți în lupte. Mass-media siriene raportează că în luptele împotriva kurzilor în timpul asediului satului Ain al-Arab (Cobán) au participat cel puțin 30 de adolescenți, care au fost uciși în timpul acestui conflict local [11].

În ceea ce privește plata, imigranții din statele arabe au fost remunerați în primul rând, militanții din alte țări din Asia și Africa au fost plătiți mai puțin. Aceștia se considerau persoane de „clasa a doua” care, de regulă, erau folosiți în atacuri militare în primele rânduri.

Este de remarcat faptul că motivele pentru aderarea la rândul grupurilor extremiste din dife-

rite țări variază. Pentru cetățenii din țările Uniunii Europene, în primul plan erau motivele ideologice, însă pentru imigranții din țările din Asia Centrală și din republicile fostei Iugoslavii cauza implicării în lupte deseori a fost interesul material.

Astfel, observăm că recruții FTF fac parte dintr-o gamă largă de medii de vârstă, educație, cu un background social și economic variat. Totodată, deși majoritatea recruților sunt bărbați cu vârsta cuprinsă între 20-30 de ani, adolescenții și persoanele cu vârsta înaintată la fel uneori se alătură grupărilor teroriste [12].

În timp ce un procent înalt din FTF sunt bărbați tineri dezavantajați din punct de vedere economic, care provin din medii marginalizate social sau politic [13], există și reprezentanții mediilor asigurate social și economic, având nivelul înalt de educație și studii superioare. Într-un raport publicat de organizația guvernamentală din SUA – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltarea Internațională (USAID), se afirmă că „unii din FTF abandonează școala, alții au diplome și calificări postuniversitare... unii sunt lucrători-imigranți de treapta inferioară, iar alții au o carieră profesională de succes ca doctori, profesori, ingineri și funcționari publici” [14].

Mulți combatanți teroriști străini au un trecut problematic, însă alții s-ar fi bucurat de perspective mari dacă nu s-ar fi aderat la cauze teroriste.

Motivațiile pentru aderarea la organizații teroriste variază semnificativ. În cazul FTF nu există un profil psihologic unitar. Studiarea persoanelor care au călătorit în Siria și Iraq în scopul aderării către organizația teroristă Daesh a elucidat o serie de factori – politici, religioși și personali care stau la baza alăturării persoanelor la ideologia jihadistă, cum ar fi:

„**«Cetățenia» în cadrul unui «califat»**” – mulți din ei au un sentiment de datorie de a trăi într-un califat sub guvernarea *legii* șaria conform regulilor stabilite de Profetul Mauhommed. Narațiunea ISIS presupune etichetarea guvernelor din țările musulmane drept antiislamice, consolidând concomitent ideea că musulmanii ar trebui să trăiască într-un loc unde șaria este legea supremă care ghidează atât aspectele politice, cât și cele sociale ale vieții unui musulman credincios.

„Războiul propriu-zis” – mai ales în primele etape ale conflictului din Republica Arabă Siriană, mulți FTF și-au perceput rolul de a apăra Islamul și de a proteja adepții propriei religii, îndeplinind în același timp „datoria” lor religioasă de a participa la „războiul sfânt” (*„jihad”*) [13].

Succesul obținut de gruparea teroristă DAESH (ISIS) – victoriile obținute inițial de „Statul

islamic” i-au conferit o aură de putere și invincibilitate. Învingând forțele siriene și irakiene susținute de statele vestice și ocupând teritorii mari, Daesh a realizat mai mult decât orice mișcare începând cu războiul *mujahidin* din Afganistan. Controlul teritoriului i-a permis să creeze apariția unui „guvern” funcțional credibil, finanțat din veniturile din petrol și alte bogății capturate. Puterea simbolică a acestui succes a fost imensă și interpretată de susținători ca un semn al binecuvântării divine, în afirmarea căii Daesh către crearea unei noi ordini mondiale [13].

Profețiile bătăliei finale – profețiile islamice clasice prezic că bătălia finală a Armagedonului și a Islamului cu dușmanii săi va avea loc în regiunea Sham (*Siria Mare*) și va fi condusă de Mahdi (*succesorul lui Mahomed*). Aceste profeții au devenit o parte fundamentală a ideologiei ISIS. Potrivit propagandei Da'esh, orașul capturat Dabiq urma să fie teatrul acestei bătălii apocaliptice finale între musulmani și creștini. Mulți FTF au văzut aceasta ca șansa lor de a lua parte la „bătălia pentru a pune capăt tuturor bătăliilor” [15], care duce la Ziua Judecării și mântuirea celor drepte.

Financiar – atractivitatea ISIS se extinde și asupra beneficiilor materiale. Unii dezertori de la Daesh au menționat că „autoritățile Statului islamic” i-au făcut promisiuni de oferire a bunurilor de lux, autoturismelor și acoperirea tuturor datoriilor din trecut [16].

Concluzii. „Jihadul” sirian, la fel ca cel afgan din trecut, a format o întreagă generație de luptători străini cu legături internaționale largi. Structurile extremiste se adaptează brusc noilor condiții, trecând la metode mai sofisticate de activitate teroristă, creând noi pericole securității antiteroriste internaționale. În aceste condiții, cooperarea internațională în domeniul aplicării legii și al serviciilor de informații ar trebui să devină elementul principal al arhitecturii globale antiteroriste.

Terorismul este o problemă multilaterală, care cere unele soluții multifacetice. Amenințările provenite din activitatea combatanților teroriști străini și măsurile de reacție necesare pentru luptă cu aceste amenințări necesită a fi abordate în baza respectării drepturilor fundamentale ale omului. Aceste principii servesc ca bază stabilă pentru acțiuni eficiente în domeniul contracarării potențialelor amenințări și riscuri generate de persoanele care călătoresc în scopuri teroriste.

În cadrul eforturilor depuse pentru soluționarea acestei probleme în toate țările dezvoltate în mod de urgență a fost pornită adoptarea actelor legislative, strategii și metodologii practice în acest domeniu.

Referințe bibliografice

1. David Malet, *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*, (Oxford, Oxford University Press, 2015).
2. David Malet, "What does the evidence tell us about the impact of foreign fighters on home-grown radicalization", debate on 6 July 2015, available at <https://www.radicalisationresearch.org/debate/malet-foreign-fighters-home-grownradicalization/>.
3. Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, "Foreign Fighters under International Law", *Academy Briefing No. 7* (October 2014).
4. A. Pareniuc, V. Beda, „Activitatea mercenarilor ca generator de riscuri pentru securitatea națională a Republicii Moldova”, *Analele științifice ale Academiei Ștefan cel Mare* a MAI al Republicii Moldova, Științe juridice// Legal Sciences, nr. 12/ 2020, ISSN 1857-0976, p. 120.
5. A. Pareniuc, V. Beda, „Divergențe în calificarea noțiunilor de mercenar, combatant străin și terorist”, *Revista științifico-practică „Legea și viață”*, martie-aprilie 2021, ISSN 1810-309X, p. 55-59.
6. Resolution 2178 (2014) Adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 September 2014.
7. URL: [https://undocs.org/en/S/RES/2178\(2014\)](https://undocs.org/en/S/RES/2178(2014))
8. United Nations, "Security Council Urges Strengthening of Measures to Counter Threats Posed by Returning Foreign Terrorist Fighters, Adopting resolution 2396 (2017)", 21 December 2017, SC/13138.
9. International Committee of the Red Cross, "The applicability of IHL to terrorism and counterterrorism", 1 October 2015.
10. Charles Lister, "Returning Foreign Fighters: Criminalization or Reintegration?", Policy Briefing, Brookings Doha Center, August 2015.
11. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts, adopted on 8 June 1977, 1125 UNTS 3, Art. 47. The use of mercenaries is covered by other international, regional, and domestic laws.
12. URL:<http://redstar.ru/terroristicheskij-international-zadejstvuet-nayomnikov/?print=print>
13. Кирилл Брайнин - Как воюют в ИГИЛ: исповедь русского добровольца. 02.05.2015.
14. URL: <http://news.bigmir.net/world/902433-Kak-vojujut-s-IGIL--ispoved--russkogo-dobrovolca>
15. John Horgan and others, "A New Age of Terror? Older Fighters in the Caliphate", *CTC Sentinel*, vol. 10, No. 5 (May 2017), p. 13.
16. Hamed el-Said and Richard Barrett, "Enhancing the Understanding of the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon in Syria", United Nations Office of Counter-Terrorism (July 2017).
17. Greg Fealy and John Funston, "Indonesian and Malaysian Support for The Islamic State", USAID Report, (6 January 2016).
18. Thomas Koruth Samuel, "Radicalisation in Southeast Asia: A Selected Case Study of Daesh In Indonesia, Malaysia and the Philippines", Southeast Asia Regional Centre for Counter-Terrorism (2016).
19. "Victims, Perpetrators, Assets: The Narratives of Islamic State Defectors", International Centre for the Study of Radicalisation Report (18 September 2015).

Despre autori

Alexandru PARENİUC,

doctor în drept, conferențiar universitar,
prodecan al Facultății „Drept, ordine publică
și securitate civilă” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail:alexandru.parenıuc@mai.gov.md
tel.:(+373)79402970

Vasili BEDA,

doctorand,
e-mail:vasili.beda@gmail.com
tel.:(+373)68806668

CZU 343.9:343.352

DOI 10.5281/zenodo.4835844

CAUZELE ȘI CONDIȚIILE CORUPȚIEI

Liliana CREANGĂ

doctor în drept, conferențiar universitar

Problema cauzalității fenomenului criminal este una dintre cele mai importante pentru știința criminologică. Încă din cele mai vechi timpuri filosofi, juriștii și alți gânditori au încercat să clarifice cauzele comiterii infracțiunilor.

Thomas Morus, spre exemplu, expunându-și ideile în lucrarea sa „Utopia”, menționa că „dacă rămân neschimbate cauzele ce generează criminalitatea, neschimbate vor rămâne și consecințele provocate de aceste cauze. Sunt lipsite de efect chiar și cele mai dure sancțiuni, dacă nu va fi îmbunătățită starea economică a societății sau dacă nu vor fi luate alte măsuri pentru înlăturarea cauzelor fenomenului criminal” [1].

Cuvinte-cheie: determinanțele corupției, infracțiuni de corupție, combaterea corupției, corupător, practici corupte.

THE CAUSES AND CONDITIONS OF CORRUPTION

Liliana CREANGĂ

PhD, associate professor

The problem of the criminal phenomenon causality is one of the most important for the science of criminal investigation. Since ancient times philosophers, jurists and other thinkers have tried to clarify the causes of crimes.

Thomas Morus, for example, in presenting his ideas in his work “Utopia”, mentioned that, “if the causes that generate crime remain unchanged, the consequences caused by these causes will also remain unchanged. Even the harshest sanctions are ineffective if the economic condition of the society is not improved or if other measures are not taken to eliminate the causes of the criminal phenomenon” [1].

Keywords: determinants of corruption, crimes of corruption, combating corruption, corrupter, corrupt practices.

Introducere. Cercetarea cauzelor criminalității are ca scop final elaborarea și realizarea practică a unor măsuri temeinice, ce ar favoriza prevenirea și contracararea reușită a fenomenului dat.

Cauzalitatea este legătura existentă obiectiv între două sau mai multe fenomene, în care unul din ele (cauza) produce, generează altele (efecte). Cauza este fenomenul care precedă și determină sau generează un alt fenomen numit „efect”. Legătura cauzală nu este o imaginație, ci o legitate, ce există real între toate fenomenele naturale și sociale. Fiind o categorie filosofică, cauzalitatea are un sens universal, deoarece nu există fenomene ce nu generează unele efecte sau consecințe.

Referindu-ne la cauzele criminalității, în general, putem menționa că acestea sunt niște fenomene sociale, care generează și mențin existența criminalității sau provoacă creșterea ori descreșterea ei.

Când este vorba despre așa fenomene complexe, cum ar fi criminalitatea, trebuie avut în vedere că ea are la baza apariției, existenței și dezvoltării sale o pluralitate de cauze, dintre care: principale și secundare, obiective și subiective, constante și temporare etc.[2]. Reieșind din aceasta, A. Dolgova a ajuns la concluzia că nu există o cauză generală, de bază, care ar explica pe deplin proveniența criminalității în toată diversitatea sa [3].

Abordând problema cauzalității sub un alt aspect, V. Kudrevțev menționa că deși cauzele criminalității nu sunt identice pentru toate formațiunile social-economice, care se dezvoltă în împrejurări istorice diferite, totuși explicarea lor are ceva comun: la baza acestor cauze întotdeauna se află contradicțiile obiective din societate [4].

Anume din acest punct de vedere vor fi cer-

cetate cauzele ce generează infracțiunile de corupție. În afară de cauze mai există și un șir de condiții (împrejurări, circumstanțe), ce favorizează săvârșirea infracțiunilor. La acestea se referă atât factorii naturali, cât și cei sociali sau tehnici. Independent, aceste condiții nu generează infracțiuni, dar favorizează realizarea lor. Aprecierea unor fenomene în calitate de cauze, iar a altora – în calitate de condiții, poartă un caracter relativ, deoarece în diferite situații, unul și același fenomen poate apărea sau ca o cauză, sau ca o condiție. Cauzele infracțiunilor și condițiile ce le favorizează, deseori, sunt unificate într-un singur termen – factori sau determinante ale criminalității.

1. Determinantele infracțiunilor de corupție

Procesul determinării fenomenului criminal reprezintă o corelație dificilă a diferitor forme de legături: nu numai cauzale, dar și funcționale, statistice, legătura stărilor etc. [5].

Cauzalitatea apare la prima vedere doar ca una din formele determinării. Rolul ei însă, în comparație cu alți factori, este cu mult mai semnificativ. După cum remarcă V. Kudreavțev, cauzalitatea este conținutul intern al determinării, esența ei.

Nu există o opinie unică nici în ceea ce privește rolul factorilor în geneza infracțiunilor. Astfel, N. Kuznețova susține că urmează de atribuit la cauzele criminalității determinantele social-psihologice ce includ elemente economice, politice și juridice la diferite niveluri de conștiință socială. Subsistemul împrejurărilor, ce favorizează formarea criminogenă a personalității, include particularități ca influența negativă a familiei și a micromediului, neajunsurile în educația școlară, de muncă și casnică, lacunele psihologice reflectate prin intermediul influenței mijloacelor de informare în masă. Tot acestea se referă la comportamentul victimogen al victimelor.

În criminologie și în dreptul penal cauzele și condițiile criminalității sunt utilizate ca o îmbinare de cuvinte, dar, când ele sunt folosite aparte, conceptul de cauză este substituit prin noțiunea de condiție. Astfel, V.V. Stepanov propunea în calitate de cauză a mitei să fie considerată „selectarea insuficientă a cadrelor, controlul insuficient asupra activității funcționarilor, lipsa publicității în activitatea unor organizații” [8]. Afirmatia citată o considerăm

incorectă, deoarece condițiile, spre deosebire de cauze, nu pot naște, genera corupție. Ele doar favorizează realizarea corupției. „A exagera importanța condițiilor ce favorizează comiterea infracțiunii, transformându-le în cauze, indica V.H. Kudreavțev, este același lucru a considera că incendiile apar din cauza neglijenței pompierilor” [9].

Corupția are la bază aceleași cauze proprii tuturor infracțiunilor, criminalității în general. Deocamdată savanții nu au ajuns la o părere comună asupra acestor cauze. Putem doar menționa că aceasta posedă un caracter social.

Specialiștii privesc corupția ca un fenomen complex și aproape universal. Aceasta nu înseamnă că flagelul corupției se manifestă în același grad și în aceleași forme pretutindeni. În fapt, formele, cauzele și intensitatea fenomenului de corupție diferă în funcție de anumiți factori economici, sociali, culturali și comportamentali.

În privința instaurării mecanismului corupției se conturează, în ultima perioadă, o concepție „originală” care definește succint acest fenomen că ar fi caracteristic societăților în care predominanță este proprietatea publică, continuând până la asigurarea predominanței sectorului privat, având ca efect formarea de profituri, de venituri bănești fictive și, prin acestea, scurgerea fără echivalență ale averii, ale capitalului din averea publică în cea privată. Singura soluție pentru eliminarea corupției ar consta conform acestei teorii în instaurarea cvasitotalității proprietății private.

O asemenea abordare în plan teoretic este nefondată, contrazisă în modul cel mai direct de expansiunea acestui fenomen în sisteme social-politice în care dominantă este, de fapt, proprietatea privată. Destul de frecvent mijloacele mass-media din țări ca SUA, Japonia, Germania, Spania, Italia etc. dau publicității diverse fapte de corupție atât în care sunt implicați reprezentanți ai autorității centrale de stat, cât și comise de funcționari de rangul mediu și mai scăzut.

Deci nu predominanța uneia sau alteia din formele de proprietate influențează dimensiunea corupției.

Cercetarea criminologică a fenomenului corupției ne arată că există o complexitate cauzală a genezei corupției, pe ansamblul său și pe diferite forme concrete de manifestare [10].

Un alt factor amplificator al acestui fenomen infracțional, fără îndoială, se află în zona

politicului. Corupția este unul din profiturile secundare ale reprezentanților autorităților de stat, partidelor politice și moneda de schimb acceptată de ei dintre putere și bogăție. Corupția va înflori în condiții sociale în care o parte a societății (elita) se află în posesia controlului asupra binelui și favorurilor de care au nevoie o altă parte – celelalte pături sociale.

O altă cauză a corupției nu mai puțin majoră, spune autorul, este remunerarea joasă a funcționarilor publici. Chiar și în Europa și SUA funcționarii publici atât de rang înalt, mediu, cât și de alte ranguri dispun de o remunerare mult mai joasă decât colegii lor de aceeași calificare și cu același volum de obligațiuni antrenate în sectorul privat.

Un factor în plus al ambivalenței corupției este dualismul culturii, progresat în ultimii ani, unde se întretes două tendințe: altruismul cetățenesc republican cu disprețul caracteristic lui față de bunăstarea materială și cupiditatea specifică capitalismului.

În materia infracționalității orientate spre profit personalitatea celui corupt nu este de un tip special. Orice funcționar, într-o anumită conjunctură și presat de diverse necesități, poate săvârși asemenea fapte antisociale.

Rezultă că factorii corupției sunt multipli. Corupția este ridicată, astfel la rangul de virtute, iar o categorie destul de numeroasă de persoane din sfera puterii, a funcționarilor publici, managerilor societăților comerciale și alte persoane fizice consideră câștigul nemeritat „acumularea de capital material și financiar, prin orice mijloace, inclusiv prin eludarea legii” o stare normală [11].

2. Clasificarea determinantelor corupției

Am putea grupa în felul următor determinantele sau factorii corupției:

1) factorii politici – lipsa unei voințe politice de a contracara corupția; problema nesoluționată a separării puterii legislative, executive și judecătorești la diferite niveluri; lipsa politicii unice și a programului de stat cu privire la contracararea corupției; supremația intereselor de partid asupra intereselor societății etc.;

2) factori normativ-legislativi – legislația imperfectă, lipsa unui mecanism de realizare a actelor normative din domeniu;

3) factori organizaționali – interacțiune slabă între organele competente, neajunsuri în or-

ganizarea activității de control, eficacitate redusă a controlului departamental etc.;

4) factori cu privire la cadre – lipsa unui sistem unic de selectare și pregătire a funcționarilor publici, profesionalismul, apărarea socială scăzută a funcționarilor etc.;

5) factorii economici – criza în economia națională, neajunsurile în sfera producerii și a distribuției bunurilor materiale, evidența insuficientă a valorilor materiale și a averii publice;

6) factori morali-psihologici – criza morală în societate, tradițiile nedezvoltate ale eticii serviciului public, modificări patologice în conștiința socială.

Deci fenomenul corupției reprezintă expresia concretă a unui ansamblu de acte și fapte ilicite, ilegale și amorale, ce contrastează puternic cu normele sociale și juridice existente și acceptate în societate, fiind determinat de un complex de cauze și condiții de natură socială, economică, politică, morală și culturală.

Deși aceste cauze și condiții au fost parțial evidențiate și explicate de sociologi și criminologi până acum nu există o teorie generală privind fenomenul corupției care să fie unanim acceptată și care să ofere repere explicative comune cercetătorilor din domeniul științelor juridice.

Fiind rezultanta unei interacțiuni multiple de cauze și condiții, fenomenul de corupție în Republica Moldova se caracterizează nu numai printr-o mare diversitate de forme de manifestare, ci și printr-o anumită „coloratură” specifică, făcând și mai dificilă explicația diferitor acte sau fapte de corupție ce se comit în diverse domenii de activitate economică, socială și politică.

3. Probleme metodologice cu care se confruntă investigarea faptelor de corupție

O problemă metodologică cu care se confruntă cercetarea științifică a fenomenului de corupție privește opțiunea pentru studiile de caz sau cea pentru analizele statistice, opțiune care generează o serie de disjunții în conceperea modului cel mai eficient de abordare a diferitor manifestări și acte de corupție. Prima modalitate este preferată de sociologi, cea de-a doua – de juriști, ceea ce impune combinarea diferitor modele și instrumente de cercetare în vederea identificării acelor factori sociali, economici, politici și culturali ce au o relevanță deosebită în caracterizarea fenomenului de

corupție.

Explicațiile și paradigmele teoretice și metodologice în domeniul concret al delictelor comise prin corupție sunt de o mare diversitate, orice analiză implicând stabilirea unor relații multiple între fenomenul corupției și o serie de fapte, fenomene, procese, situații sau acțiuni ce se manifestă la nivel macrosocial și individual. Stabilind o combinație complexă a tipurilor de legături de dependență, „ce unesc” infracțiunea de corupție cu diferite situații, fapte și fenomene care-l preced, sociologii și criminologii trebuie să acorde o atenție primordială acelor factori ce sunt uniți printr-o relație cât mai strânsă și cât mai generală cu fapta comisă, fără a ignora dependențele indirecte, parțiale sau intermediare.

În acest sens rezultă din analizele statistice și studiile de caz că în perimetrul antecedentelor comise prin corupție pot apărea și acționa o serie de factori intermediari cu caracter mai puțin general care, fără a avea o relație directă cu fapta comisă, reprezintă un gen de „cauze ale cauzei principale”, devenind condiții favorizante ale acesteia.

Din acest punct de vedere, statisticile, studiul cazistic și tipologiile diferitor forme și manifestări

de corupție în principalele sectoare de activitate oferă multiple posibilități metodologice de depistare a legăturilor cauzale și a raporturilor de dependență stabilite între fenomenul corupției și pluralitatea antecedentelor sale. În același timp stabilirea interdependențelor existente între diferiți factori ce generează acte de corupție trebuie circumscrise unui model explicativ cu caracter general.

Dacă, așa cum subliniază mai mulți autori, nici una din observațiile statistice derivate din date cantitative nu oferă răspunsuri la problemele etiologice, analiza etiologică a actelor de corupție implică integrarea coerentă a unor perspective multiple de abordare (juridice, criminologice, sociologice etc.), capabile să evidențieze serii cât mai ample de legături, corelații și dependențe între diferite fapte sau fenomene macrosociale și individuale ce generează sau condiționează fenomenul de corupție.

Potrivit unui sondaj de opinie efectuat în România de Serviciul de Studiere a Opiniei „Hagi” în luna noiembrie 2001, la întrebarea *Care este în opinia dvs. cauza corupției în stat?*[12], răspunsurile respondenților au fost repartizate în felul următor:

Nr.		Foarte considerabilă	Considerabilă	Puțin considerabilă	Lipsită de importanță
1	Salariile mici ale funcționarilor de stat.	33,3	34,9	21,9	9,3
2	Calitatea morală foarte joasă a funcționarilor publici.	40,1	43,5	12,0	2,5
3	Legislația existentă este foarte ușor de ocolit.	34,1	44,5	15,9	3,3
4	Legislația existentă nu se aplică cu strictețe.	35,8	44,2	15,5	3,2
5	Tentația celor de la guvernare de a face bani cât mai rapid și prin metoda cea mai simplă.	43,8	39,0	11,0	4,9
6	Mentalitatea „sovietică” a vechii birocrății de stat.	24,4	31,7	24,4	17,0

7	Lipsa elementară de onestitate a persoanelor ce ajung la putere.	37,9	39,6	14,8	6,5
8	Obiceiurile de „cumetism”, „nepotism” și „neamurism” specifice locului.	47,8	31,1	15,9	4,4
9	Presiunea economiei tenebre.	25,2	35,3	24,9	12,0
10	Frica de structurile criminale.	28,2	36,0	22,2	10,6
11	Ineficacitatea mecanismului controlului administrativ.	26,8	50,2	14,5	5,7
12	Atitudine îngăduitoare, nepăsătoare față de corupție.	34,1	44,2	11,5	6,8

Amplora percepută a corupției este foarte mare. Corupția începe de sus și penetrează toate straturile sociale până jos. În societatea noastră corupția este înrădăcinată, iar soluțiile oferite sunt condiționate de anumite situații considerate irealizabile (depășirea crizei economice, accentuarea activismului oamenilor simpli, oameni onești la conducere sau de trecerea mai multor generații).

Acestea pot fi grupate în câteva categorii:

a) cele care cer instituirea unui control din partea statului, pedepsirea aspră a celor prinși;

b) cele care consideră că îmbunătățirea condițiilor materiale ale oamenilor ar micșora tentația de corupere – salarizarea bună a funcționarilor, statul trebuie să dea de lucru;

c) cele care consideră profesionalismul funcționarilor și nu numărul lor drept un factor important în depășirea corupției, trebuie supravegheat procesul de recrutare a cadrelor, redus nu-

mărul funcționarilor publici, aduși funcționari din exterior, acces la informații;

d) conștientizarea valorilor democratice prin educație, publicitate.

Pentru a nu crea o imagine despre modul în care sunt reprezentate cauzele corupției vom prezenta mai jos o schemă.

Am divizat datele obținute cu referire la cauzele corupției în cele de ordin cultural, unde explicația ține de aspectul cultural care a favorizat apariția și menținerea corupției la amploarea ei din Republica Moldova și cele de altă natură. Am făcut această clasificare pentru a scoate la iveală aspectele culturale pe care moldovenii și le impută ca fiind favorabile pentru răspândirea acestui fenomen în societate.

Am insistat intenționat asupra conținutului cultural relevat de subiecți pentru a ne da seama de substraturile culturale concrete ce sunt percepute a fi la baza corupției.

Cauze intrinseci

- spiritul gregar;
- autoritatea de stat este zeificată;
- fatalismul;
- nu suntem predispuși să protestăm;
- complexul de om mic;
- nu știm să gândim singuri;
- timpul le rezolvă pe toate;
- mersul pe ocolite;
- nu mă bag că nu-i treaba mea;
- să ardă, să tune, cât timp nu mă atinge pe mine, nu-mi pasă.

Cauze extrinseci

- accidentul;
- tranziția;
- regimul comunist;
- conducerea;
- lipsa de control;
- țara mică;
- sărăcia;
- istoria;
- legile proaste;
- democrația;
- sistemul (nu persoana).

În cazul factorilor actuali ai corupției conducerea de vârf este cea mai evidențiată în discursul colectiv actual. Această percepție este deosebit de importantă în funcționarea și perpetuarea practicilor de corupție. Ea este un element într-o rețea destul de complexă de raționalizare care este suportul cognitiv al practicilor individuale generalizate de corupție.

O altă componentă a lanțului de raționalizare este și conștiința lipsei totale de control. Împărtășită de toată lumea, aceasta constituie un bun suport pentru justificarea propriei conduite. Un mod explicativ împărtășit al corupției ce reiese din percepția lipsei de control este legat de funcționarea proastă a funcției represive a statului. Statul s-a diluat și nu mai este în stare să-și realizeze transparent funcțiile. Legile sunt aspre sau chiar nu sunt bune, iar lumea este lăsată să facă ce vrea. Din această cauză cei răi și puternici devin importanți, iar ceilalți nu se simt deloc protejați și sunt obligați de această situație să accepte jocul impus de ultimii. Acolo unde nu guvernează legea guvernează cel mai puternic.

Celălalt nod explicativ este legat de starea economică. Funcționarii sunt corupți din cauza sărăciei. Credința este că în general oamenii nu ar face nimic ilegal, dacă nu ar fi constrânși de condițiile inumane în care se găsesc.

Argumentele „geoculturale” sunt destul de răspândite în societate. Dar este curioasă o afirmație ce prezintă importanță. Cumetismul sau nănașismul acceptat de toți ca fiind un element de bază în funcționarea corupției autohtone este explicat prin faptul că „Republica noastră este mică”, iar toată lumea se cunoaște.

Concluzii. Impactul național al corupției este esențial în orice țară. Numeroasele studii în acest domeniu o demonstrează. Vito Tanzi [13] spune că corupția este o piedică pentru cele trei funcții ale statului – politica macroeconomică, alocarea resurselor, redistribuția veniturilor și bunurilor.

Paolo Mauro [14] face o încercare de a evalua impactul corupției asupra nivelului investițiilor și creșterii economice. El arată că diminuarea indicelui corupției cu pătratul devierii medii este legată cu creșterea cu 4 puncte procentuale a cotei

investițiilor în economie și o sporire a ritmurilor de creștere economică cu 0,5%.

Shang-Jin Wei [15] analizează impactul corupției asupra volumului investițiilor străine directe. El demonstrează că creșterea indicelui corupției cu o unitate (pe o scară de zece unități) este echivalentă cu creșterea poverii fiscale cu 4,7 puncte procentuale și este acompaniată de un declin de investiții străine de 0,9%.

Sintetizând cele expuse, autorul afirmă că o practică coruptă înseamnă nu altceva decât o practică ce întrunește următoarele elemente:

– o decizie ce se deosebește de criteriile stabilite de guvern pentru deciziile din momentul respectiv;

– o gratificație în bani de care beneficiază atât deținătorul autorității respective, cât și apropiatii acestuia.

Analizând cauzele și condițiile practicilor corupte, putem distinge două categorii de efecte generalizate: efecte directe, nemediate, acele elemente ale acțiunii propriu-zise, conținându-se în rațiunile pentru care se caută o favoare de către corupător, ce inițiază acest act și efecte indirecte, mediate de către cei ce sunt conștienți că un anumit act calificat drept „corupt” are loc. Printre aceste efecte ale corupției am putea menționa:

1. Percepția de inechitate din partea autorităților publice – cei ce mituiesc obțin mai multe drepturi decât cei onești;

2. Percepția de ineficiență;

3. Neîncrederea în sistemul de guvernare printre cetățeni;

4. Descurajarea inițiativei private, în special a investitorilor străini;

5. Condiționarea unei instabilități politice cronice în țara în care corupția este foarte răspândită.

Pentru ca aceste efecte să nu fie inițiate de anumite cauze, funcționarii publici sunt chemați să respecte cu strictețe legile țării, indiferent de funcția pe care o dețin. Din această cauză, legislația, pe lângă faptul că ocrotește prestigiul serviciului public de eventualele amestecuri din afară, mai sancționează și faptele ce sunt săvârșite de funcționarii ce activează în serviciul public.

Referințe bibliografice

1. Долгова А.И, Криминология, Норма – ИНФРА-М, 1999, с. 11
2. Бурлакова В.Н, Сальникова В.П, Степашина С.В, Криминология, СПб, 1999, с.127
3. Долгова А.И, Криминология, Норма – ИНФРА-М, 1997, с. 180
4. Кудрявцев В.Н., Генезис преступления. Москва, 1998, с.11-12
5. Кузнецова Н.Ф., Проблемы криминогенной детерминации, Москва, 1989, с. 11
6. Степанов В.В., Расследование взяточничества, Саратов, 1996, с. 141-148
7. Кудрявцев В.Н., Причина конкретного преступления, в Советская юстиция, 1970, № 22, с. 174
8. Dobrinioiu V, Corupția în dreptul penal român, București, Ed. ATLAS LEX, 1995, p.53
9. Dobrinioiu V, Traficarea funcției și a influenței în dreptul penal, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1983, p.56
10. Mogîldea I.I., Corupția în România, București, 1998
11. Botică Gh., Corupția – formă periculoasă a criminalității în Moldova Suverană, 8 iunie 1993, nr.86
12. Raoul Giraret, Mythes et mythologies politiques, Edition du Seuil, 1986
13. Tanzi, Vito, Hamid Davodi, Government Role and the Efficiency of Policy Instruments, IMF Working Paper nr.97/139, Washington, 1995
14. Paolo Mauro, The Effects of Corruption, 1996
15. Wei, Shang-Jiu, Haw Taxing is Corruption on International Investors, NBER Working Paper, Series, Working Paper 6030.

Despre autor:**Liliana CREANGĂ,**

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public și securitate a frontierei”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
e-mail: creanga_liliana@gmail.ru
tel.: 069313116*

CZU 343.137

DOI 10.5281/zenodo.4835856

PROBLEME TEORETICO-PRACTICE PRIVIND SCOPUL ȘI SARCINILE ACTIVITĂȚII SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Boris GLAVAN

doctor în drept, conferențiar universitar

În lucrare sunt identificate și analizate unele probleme teoretico-practice privind scopul și sarcinile activității speciale de investigații. Având în vedere că legislația națională în domeniul activității speciale de investigații prevede mai multe sarcini, realizarea cărora conduce la îndeplinirea scopului stabilit, iar în calitate de instrumente juridice pentru realizarea respectivelor sarcini este prevăzut un nomenclator alcătuit din 20 de măsuri speciale de investigații, întrebarea firească care a și impulsionat realizarea acestui studiu este: câte dintre cele douăzeci de măsuri pot fi efectuate în funcție de fiecare sarcină concretă?

Pentru soluționarea acestei, precum și a altor probleme colaterale, în lucrare este analizat conceptul de scop și sarcini, stabilită relația dintre sarcinile indicate în art.2 al Legii nr.59/2012, discutată corespunderea acestora cu scopul activității speciale de investigații, evidențiat impactul negativ al unor prevederi legale asupra realizării lor, ținându-se cont de opiniile cercetătorilor expuse în literatura de specialitate, de evoluția prevederilor legale în domeniul activității speciale de investigații și de interpretările reflectate în materialele factologice relevante cercetării.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, tehnici speciale de investigare, proces penal, urmărire penală, procedeu probatoriu, probă, scop, sarcini.

THEORETICAL-PRACTICAL PROBLEMS REGARDING THE PURPOSE AND TASKS OF THE SPECIAL INVESTIGATION ACTIVITY

Boris GLAVAN

PhD, associate professor

The paper identifies and analyzes some theoretical-practical problems regarding the purpose and tasks of the special investigation activity. Given that national legislation in the field of special investigative activity provides for several tasks, the accomplishment of which leads to the fulfillment of the established purpose, and as legal instruments for the accomplishment of those tasks a nomenclature consisting of 20 special investigative measures is provided, the natural question, which boosted the realization of this study, is: how many of the twenty measures can be performed depending on each specific task?

In order to solve this problem, as well as other collateral problems, the paper analyzes the concept of purpose and tasks, established the relationship between the tasks indicated in art. 2 of Law no. 59/2012, discussed their correspondence with the purpose of the special investigation activity, highlighted the negative impact of some legal provisions on their realization, taking into account the opinions of the researchers exposed in the literature, the evolution of the legal provisions in the field of special investigation activity and the interpretations reflected in the factual materials relevant to the research.

Keywords: special investigation activity, special investigation measures, special investigation techniques, criminal trial, criminal prosecution, evidentiary procedure, purpose test, tasks.

Introducere. Cu privire la reforma activității operative/ speciale de investigații (ASI) din 2012 și efectele ei negative[4] asupra combaterii criminalității în general, precum și a celei organizate de talie națională și internațională, în mod special, am publicat un șir de lucrări în care am încercat să atrag/ atragem împreună cu colegii, atenția asupra unor subiecte[5], pe de o par-

te, sensibile și complicate, pe de altă parte, conceptuale și foarte importante (conceptul și esența ASI[8]; raportul acesteia cu activitatea de urmărire penală; conceptul, natura juridică și esența măsurilor speciale de investigații (MSI) [7]; valoarea juridică și deosebirea esențială dintre rezultatele obținute prin efectuarea MSI și probele în procesul penal[6]; etc.). De fiecare dată ne-am exprimat

public viziunea și am înaintat și unele soluții la problemele abordate, fără să pretindem la epuizarea respectivelor subiecte. Scopul cercetărilor efectuate permanent a fost același – atragerea în discuții constructive și eficiente a unui număr cât mai mare de cercetători interesați în dezvoltarea și perfecționarea cadrului legal național cu privire la ASI astfel încât să ofere practicienilor posibilități viabile de luptă eficientă cu criminalitatea, iar într-un final să trăim cu toții sentimentul siguranței și protecției valorilor sociale supreme garantate de Constituția RM.

Lucrarea de față reprezintă o continuitate a investigațiilor deja efectuate și cuprinde setul de probleme legate de un alt subiect al ASI nu mai puțin important, actual și chiar sensibil privind scopul și sarcinile ASI.

Importanța acestui studiu rezidă din însăși valoarea scopului și sarcinilor stabilite în cadrul ASI. Actualitatea cercetării poate fi exprimată prin problematica pe care o dezvoltă lipsa armoniei dintre scopul și sarcinile ASI și prin incertitudinea privind spectrul de MSI ce ar putea fi efectuate în vederea realizării sarcinilor concrete. Sensibilitatea subiectului analizat derivă din lipsa unei viziuni clare și unilaterale privind definirea și conceptualizarea scopului și sarcinilor ASI.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: logică, gramaticală, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (legislația națională și din străinătate, literatura de specialitate, note și avize ale proiectelor de lege, hotărâri și recomandări ale instanțelor de judecată, alte materiale relevante) sunt formulate concluziile și propunerile corespunzătoare.

Rezultate obținute și discuții. Scopul are o importanță deosebită pentru noi toți oamenii ca ființe superioare, sociale, caracterizate prin gândire, inteligență și limbaj articulat. Poate că uneori nu ne dăm suficient de bine seama cât de valoros este scopul pentru viața noastră de zi cu zi. Lipsa unui scop anumit clar și bine definit înseamnă să bați pasul pe loc, să acționezi și să muncești mult, obositor și fără rezultatul pe care ți l-ai dori, înseamnă drumul spre nicăieri. De aceea consider că scopul atât în viața noastră zilnică cât și cel stabilit în orice domeniu de activitate profesională, inclusiv în ASI, joacă un rol crucial pentru obținerea

anumitor rezultate. Scopul exprimă voința cuiva de a obține ceea ce-și dorește.

Conform DEX [2] noțiunea de **scop** presupune *țintă* către care tinde cineva prin acțiunile sale, ceea ce-și propune cineva să îndeplinească; țel real, practic (imediat sau îndepărtat). Ex.: *Important în viață e să urmărești un scop.*

Se poate spune și altfel, **scopul** presupune anticiparea mintală a rezultatului final scontat spre care este orientată activitatea umană. Ceea ce este la fel de important să înțelegem este că pentru atingerea unui anumit scop trebuie să fie efectuată și o anumită activitate intelectuală, fizică, organizatorică sau de altă natură, ori nici un scop nu se realizează de la sine. Dacă ar fi așa de simplu atunci nu ar trebui să mai facem nimic, toate dorințele ar fi îndeplinite ca prin magie.

Pentru realizarea scopului stabilit este firesc să fie identificat și un anumit volum de lucru orientat spre rezultatele dorite, să fie stabilit concret cine anume și ce misiuni (sarcini)¹ exacte are de îndeplinit, să fie identificate instrumentele de lucru și puse la dispoziția celor însărcinați să execute respectivul volum de lucru, aceasta este calea adevărată care duce spre rezultatele scontate. Scopul trebuie să fie formulat în consonanță cu rezultatele dorite, ori un scop neclar și neadekvat îl va ghida pe cel care execută lucrările spre alte rezultate decât cele scontate.

Vorbind de sarcini, amintim că pe lângă sensul de misiune acestea mai exprimă și sensul de etapă în lanțul activităților orientate spre realizarea scopului [19, p.14]. Deci, fiecare sarcină are un rol deosebit în consecutivitatea lucrărilor orientate spre realizarea scopului. Dacă una sau mai multe sarcini nu sunt îndeplinite este evident că nici scopul nu va fi realizat în măsură deplină.

Stabilirea și cunoașterea scopului și sarcinilor în ASI are un rol extrem de important dat fiind faptul că legiuitorul a interzis îndeplinirea măsurilor speciale de investigații pentru realizarea altor scopuri și sarcini decât cele prevăzute în Legea nr.59/2012 (alin.(3) al art.4).

¹ Termenul sarcină, în conformitate cu DEX, are înțelesul de obligație, îndatorire, răspundere (materială sau morală). De ex.: *A da pe cineva în sarcina cuiva* = a da pe cineva în grija cuiva. *A pune (ceva) în sarcina cuiva* = a face (pe cineva) vinovat sau răspunzător (de ceva). Prin sarcină se mai înțelege și misiune, calitate, slujbă, rol. (<https://dexonline.ro/definitie/sarcina>).

Scopul în ASI este prevăzut în art.1 al Legii nr.59/2012, **sarcinile** – în art.2 al aceleiași legi, iar **măsurile speciale de investigații** (MSI) în calitate de instrumente juridice menite să contribuie la realizarea sarcinilor și scopului ASI sunt stipulate în art.18 al legii indicate, precum și în art.132² al CPP.

Analizând din punct de vedere gramatical prevederile art.1 al Legii nr.59/2012, înțelegem că scopul în ASI este *culegerea de informații*. Nelăsând loc de interpretare, în continuare legiuitorul a concretizat despre ce fel de informații ar fi vorba: *necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor*.

În acest context atragem atenția asupra unei disonanțe care debusolează înțelegerea unitară a legislației. În art.1 al Legii nr.59/2012 se vorbește despre un singur scop, iar în alin.(3) al art.4 al aceleiași legi se discută despre mai multe scopuri. Întrebarea ar fi: care sunt celelalte scopuri în ASI în vederea realizării cărora sunt permise totuși înfăptuirea MSI?

Un alt semn de întrebare ar fi față de *culegerea de informații* în calitate de scop în ASI, fiindcă aceasta ar însemna punctul final al ASI. Imediat ce informațiile respective au fost culese, se poate spune că și scopul a fost realizat și orice altă activitate care ar urma după acel moment ar însemna depășirea limitelor ASI.

Astfel, acțiunile de culegere a informației pentru prevenirea infracțiunilor ar fi parte componentă a ASI, iar acțiunile propriu-zise de prevenire ar fi în afara acestora. Însă cum rămâne cu sarcina de prevenire a infracțiunilor stipulată în art.2 al Legii nr.59/2012? De ce nu s-a indicat în calitate de sarcină *culegerea de informații pentru prevenirea infracțiunilor*, dar s-a scris *prevenirea infracțiunilor*? Același lucru se poate spune și despre restul sarcinilor.

Culegerea de informații are un rol deosebit în ASI, este o parte importantă a volumului de lucru pe care îl realizează ofițerul de investigații însă nicidecum nu semnifică punctul final al acestei activități.

După culegerea de informații urmează un șir de alte acțiuni care, de asemenea, sunt parte

a ASI, vorbim aici de analiza, verificarea, sistematizarea, stocarea și valorificarea respectivelor informații, de secretizarea și desecretizarea acestora și multe alte activități legate doar de informații.

Pe lângă aceste activități mai sunt și multe altele legate de prevenirea, curmarea, descoperirea infracțiunilor, de căutarea persoanelor care se eschivează de la urmărire penală și executarea pedepsei, de asigurarea securității statului și cetățenilor etc. Toate aceste activități se efectuează în baza informațiilor culese, verificate și analizate. Este imposibil să prelucrezi informația pe care încă nu ai cules-o și, cu atât mai mult, să împiedici acțiunile de comitere a unei infracțiuni despre care încă nu cunoști nimic sau nu dispui de suficiente informații pentru a acționa în acest sens.

Deci culegerea de informații se efectuează la o etapă predecesoare celorlalte activități: de prelucrare a informațiilor, de valorificare, de utilizare la prevenirea și descoperirea infracțiunilor etc. Toate aceste acțiuni în cumul formează un anumit gen de activitate numită specială de investigații.

Prin urmare, culegerea de informații este o etapă importantă a ASI, sau poate chiar cea mai importantă, însă nu poate să constituie scopul ASI, deoarece aceasta ar însemna ca ofițerul de investigații după obținerea informațiilor să nu mai facă nimic altceva pentru că scopul ASI a fost deja realizat.

Probabil legiuitorul, formulând scopul ASI, a vrut să spună altceva, că ASI se realizează prin culegerea de informații în scopul prevenirii, combaterii infracțiunilor... Însă și în acest caz ar fi o problemă, fiindcă conținutul sarcinilor stipulate în art.2 al Legii nr.59/2012 ar depăși conținutul scopurilor formulate în art.1 al aceleiași legi. Suntem din nou în situația când scopul sau scopurile ASI ar putea să fie realizate și fără îndeplinirea anumitor sarcini. De ex.: identificarea și căutarea persoanelor sau depistarea bunurilor provenite din activități ilegale și colectarea probelor privind aceste bunuri nu se regăsesc în conținutul scopului formulat de legiuitor în art.1 al Legii nr.59/2012. Prin urmare, nici îndeplinirea respectivelor sarcini și nici neîndeplinirea lor nu schimbă cu nimic realizarea scopului ASI. Scopul în ASI ar trebui să vizeze un obiectiv mai îndepărtat ce ar presupune efectuarea întregului cumul de acțiuni discutate mai sus,

cuprinzând totodată și întreg spectrul de sarcini.

Analizând legislația altor state în domeniul ASI, observăm că unii legiuitori au lăsat pe seama doctrinei identificarea și formularea scopului ASI (Ucraina [18], R. Uzbekistan [16]) în timp ce alții (F. Rusă) [17], R. Belarus [15], R. Kirghiză [14]) au identificat în calitate de scop al acestui gen de activitate protejarea vieții, a sănătății, a drepturilor și libertăților omului și a drepturilor civile, a proprietății, asigurarea securității societății și a statului împotriva infracțiunilor.

Consider că, stabilind scopul ASI, legiuitorul nostru a procedat corect. Atât doar că ar trebui într-adevăr să revizuiască formularea respectivului scop astfel încât să vizeze apărarea valorilor supreme ale persoanei, societății și statului proclamate în Constituția RM. Statul ca și garant al respectivelor valori este obligat să le protejeze și să le ocrotească prin realizarea diferitor genuri de activitate.

Atât ASI, cât și alte tipuri de activitate, cum ar fi activitatea procesual-penală sau cea de investigații contravențională, urmăresc același scop – protejarea valorilor constituționale. Diferența este că un gen de activitate ocrotește respectivele valori contra infracțiunilor comise prin investigarea lor publică, prin acumularea probelor care să dovedească vinovăția celor care au comis infracțiuni (procesul penal). Alt gen de activitate le ocrotește atât contra infracțiunilor și nu doar cele comise dar și cele aflate pe cale de a fi comise, precum și contra altor amenințări care nu neapărat însușesc toate semnele unei infracțiuni, prin aplicarea unor procedee mai puțin transparente, prin acumularea de informații și înlăturarea respectivelor amenințări (ASI). Al treilea gen de activitate le ocrotește contra contravențiilor. Doar acționând și cooperând împreună se poate reuși realizarea scopului comun.

Așa cum am menționat anterior pentru realizarea scopului în ASI legiuitorul a statuat în art.2 al Legii nr.59/2012 mai multe sarcini:

- 1) relevarea atentatelor criminale, prevenirea, curmarea infracțiunilor și identificarea persoanelor care le organizează și/sau le comit;
- 2) descoperirea și cercetarea infracțiunilor;
- 3) căutarea persoanelor dispărute fără urmă ori a celor care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată ori se eschivea-

ză de la executarea pedepsei;

4) depistarea bunurilor provenite din activități ilegale și colectarea probelor privind aceste bunuri;

5) colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului.

Dacă analizăm cu atenție conținutul Legii nr.59/2012, observăm că există și alte sarcini dar care nu se regăsesc în lista de mai sus, fiind vorba despre:

a) asigurarea securității colaboratorilor confidențiali, a membrilor familiilor și a rudelor acestora (alin. (5) al art.15 al Legii nr.59);

b) asigurarea propriei securități a ofițerului de investigații, a familiei sale și a persoanelor apropiate lui (pct.5) al alin.(1) al art.19 al Legii nr.59);

c) fiecare obligație a ofițerului de investigație, de asemenea, ar putea fi considerată ca sarcină în ASI.

Cineva ar putea să întrebe: de ce aceste sarcini nu și-au găsit reflectare în art.2 al legii discutate? Răspunsul cel mai plauzibil ar fi că ele nu se află pe aceeași scară ierarhică. Din perspectiva realizării scopului ASI ultimele au o valoare mai puțin importantă comparativ cu primele. Altfel spus, sarcinile indicate în art.2 al Legii nr.59/2012 au un caracter mai general comparativ cu restul, ultimelor fiindu-le specific caracterul individual.

Revenind la analiza sarcinilor indicate în art.2 al Legii nr.59/2012, observăm că de fapt nu discutăm despre cinci sarcini, ci despre cinci grupuri de sarcini, fiecare grup întrunind câte cel puțin două sarcini. Primele două grupuri de sarcini cuprind acțiunile de investigare a infracțiunilor și identificare a celor care le comit sau le-au comis. Următorul grup întrunește acțiunile de căutare a persoanelor a căror identitate este deja cunoscută. Al patrulea grup – acțiuni de depistare a bunurilor provenite din activități ilegale, iar ultimul grup cuprinde acțiuni de relevare a amenințărilor la adresa securității statului.

Vorbind de primele două grupuri de sarcini, trebuie spus că anterior [10] ele formau un singur grup, iar odată cu intrarea în vigoare a actualei legi [11] acestea au fost divizate. De ce a fost nevoie de o astfel de divizare? Singura explicație plauzibilă ar fi prioritizarea unui grup de sarcini (descoperirea și cercetarea infracțiunilor) în ra-

port cu admisibilitatea efectuării MSI și interzicerea efectuării mai multor MSI pentru îndeplinirea celorlalte grupuri de sarcini.

Din conținutul notelor informative² la proiectul legii cu privire la activitatea specială de investigații emise înainte ca acesta să devină Legea nr.59/2012 observăm că Ministerul Justiției a promovat ideea reglementării mai multor MSI de CPP și efectuarea lor doar în cadrul procesului penal și doar pentru realizarea scopului penal, ceea ce în termeni de procedură penală a însemnat doar pentru *descoperirea și cercetarea infracțiunilor* și doar în cadrul urmării penale (art.132² alin.(1) CPP).

Adaptarea Legii nr.59/2012 la prevederile CPP a însemnat scoaterea *descoperirii infracțiunilor* din primul grup de sarcini și plasarea acesteia într-un grup nou la care a fost adăugată o sarcină nouă necunoscută anterior ASI – *cercetarea infracțiunilor*.

Așadar, după reforma juridică din 2012 MSI incluse în CPP (cele autorizate de judecătorul de instrucție și de procuror, cu excepția *colectării mostrelor pentru cercetarea comparată și cercetării obiectelor și documentelor*, în total 15 MSI din cele 20 de măsuri prevăzute în art.18 al Legii nr.59/2012) pot fi realizate doar pentru grupul al doilea de sarcini prevăzut în art.2 al Legii nr.59/2012 – *descoperirea și cercetarea infracțiunilor*.

Restul cinci MSI care au rămas și plus încă patru autorizate de procuror a căror efectuare este permisă nu doar în cadrul PP, ci și în afara acestuia, în total nouă MSI, s-ar părea că pot fi îndeplinite pentru îndeplinirea celorlalte sarcini din grupurile 1; 3; 4; și 5. Problema este că nu toate sarcinile din aceste grupuri pot fi realizate în afara PP și respectiv nici MSI admise în afara PP nu vor putea fi efectuate pentru îndeplinirea sarcinilor ce aparțin de PP.

De exemplu, avem toate motivele să credem că sarcina din grupul al treilea *căutarea persoanelor care se ascund de organele de urmărire penală sau de instanța de judecată* se realizează în cadrul PP, iar MSI despre care vorbeam se efectuează în afara PP. Deci în vederea îndeplinirii acestei sarcini

pot fi realizate doar MSI admise în PP, doar că MSI admise în PP sunt permise doar pentru îndeplinirea sarcinii – *descoperirea și cercetarea infracțiunilor*. Deci la propriu pentru îndeplinirea acestei sarcini nu poate fi efectuată nici o MSI.

Situația poate pare paradoxală dar aceasta este legea și orice abatere de la lege înseamnă un abuz. Dacă în alin.(3) al art.18 al Legii nr.59/2012 se spune expres care MSI se efectuează în cadrul PP și care în afara PP nu putem nicidecum să spunem că MSI care sunt permise în afara PP pot fi efectuate și în cadrul PP. Deci nu putem spune că MSI autorizate de conducătorul subdiviziunii specializate pot fi realizate în cadrul PP deoarece legea spune clar că ele se efectuează în afara PP. Dacă acestea ar fi admise în cadrul PP legiuitorul era să prevadă acest fapt, deoarece în privința unor MSI autorizate de către procuror a scris că ele pot fi efectuate atât în cadrul PP, cât și în afara acestuia. Din acest punct de vedere lucrurile arată foarte strict și ar trebui să se procedeze conform legii nu după voia și închipuirea oricui, pentru că reforma din 2012 a fost făcută anume pentru a exclude abuzurile.

Atunci când ofițerii de investigații au cerut să li se permită efectuarea MSI autorizate de judecătorul de instrucție pentru căutarea persoanelor condamnate Plenul Curții Supreme de Justiție a respins solicitarea, făcând trimitere la prevederea art.132¹ și 132² CPP din care rezultă că respectivele măsuri sunt permise de legiuitor doar în cadrul urmării penale și doar pentru *descoperirea și cercetarea infracțiunilor* [9].

Cu o altă ocazie, Plenul Curții Supreme de Justiție, analizând subiectul acțiunilor procesuale care pot fi efectuate în perioada cuprinsă între momentul sesizării sau autosesizării organului competent și momentul declanșării urmării penale și reieșind din prevederile art.132¹ alin.(1) CPP, a mai confirmat încă o dată că nu este voie la această etapă a PP să fie efectuate MSI reglementate de Secțiunea a 5-a, Capitolul III din CPP, efectuarea acestora fiind permisă numai în cadrul urmării penale [13].

Astfel, vedem că patru din cele nouă MSI autorizate de procuror (*identificarea abonatului, proprietarului sau a utilizatorului unui sistem de comunicații electronice ori al unui punct de acces la un sistem informatic; urmărirea vizuală; inves-*

²La momentul emiterii respectivele note au fost disponibile online de unde au și fost descărcate pentru colecția autorului. În prezent ele nu mai sunt disponibile și acest fapt împiedică procesul de referință la ele.

tigația sub acoperire; achiziția de control) pot fi efectuate în cadrul urmăririi penale (în temeiul art.132¹ alin.(1) CPP) și în afara PP (în temeiul art.18 alin.(3) Legea nr.59/2012) dar nu pot fi efectuate în etapele PP de dinafara urmăririi penale, deoarece lipsește un astfel de temei. Prevederile Legii nr.59/2012 nu constituie temei pentru efectuarea MSI în PP (art.2 CPP).

Pentru elucidarea lucrurilor de mai departe necesită clarificat momentul din care începe PP și în funcție de acest moment ne putem da seama care sarcini vor putea fi îndeplinite în afara PP și care în interiorul acestuia. Respectiv vom înțelege și din ce moment nu vor mai putea fi efectuate MSI care conform Legii nr.59/2012 se pot realiza în afara PP.

Conform prevederilor alin.(1) al art.1 al CPP *procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.*

Atragem atenția că legiuitorul a folosit termenul de „organ competent” nu de „organ de urmărire penală”, „procuror” sau „organ de constatare”. Având în vedere faptul că după conținut primul termen este mai larg și le cuprinde pe restul, putem spune că PP se va considera început indiferent care din cele trei organe va fi sesizat sau autosesizat cu privire la pregătirea sau săvârșirea infracțiunii.

Spre deosebire de începerea urmăririi penale care se materializează prin emiterea unei ordonanțe (art.274 CPP) pornirea PP nu este marcată de emiterea unui anumit act și CPP nu prevede o anumită formalitate în acest sens.

Abordând subiectul discutat, profesorii Dolea I. [3, p.29] și Osoianu T. [12, p.206] au constatat același lucru: „Nu există un act procedural distinct care ar declanșa procesul penal”.

Dacă nu există nici un act care să ateste pornirea PP, înseamnă că acesta se va considera început odată cu sesizarea sau autosesizarea oricărui dintre cele trei organe indicate mai sus în legătură cu pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni. Deci nu este vorba neapărat despre o faptă consumată, ci despre una în derulare.

Din punct de vedere formal, pornirea PP ar putea să fie atestată prin raportul sau procesul-verbal întocmit de ofițerul de investigații (în cali-

tate de organ de constatare) în baza unui denunț din care să rezulte că o anumită infracțiune este în faza de pregătire sau de comitere. Dacă din demersul de autorizare a MSI al ofițerului de investigații rezultă pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni, putem fi siguri că deja s-a pășit în zona PP. Atestarea faptului că s-a intrat în sfera PP poate să rezulte și din ordonanța procurorului de autorizare a MSI din care să se înțeleagă că este vorba despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.

Aici este însă marea problemă. PP se consideră început, iar pentru pornirea urmăririi penale încă nu există temei. Respectiv MSI admise în afara PP nu mai pot fi efectuate pentru că a început PP, iar cele permise în cadrul urmăririi penale nu pot fi efectuate pentru că urmărirea penală încă nu a început sau, chiar dacă ar fi început tot nu pot fi efectuate, pentru că ar viza altă sarcină decât descoperirea și cercetarea infracțiunilor.

Dacă în activitatea practică s-ar respecta întocmai litera legii, am avea următoarea situație. Ofițerul de investigație, efectuând MSI admise în afara PP, investigația sub acoperire de exemplu, pentru îndeplinirea primului grup de sarcini ori chiar pentru alt grup (colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului) indicat în art.2 al Legii nr.59/2012, va trebui să sisteze imediat MSI de îndată ce va înțelege că se pregătește sau se comite o infracțiune, deoarece începe PP și în continuare se vor aplica doar instrumentele juridice permise în cadrul PP. Prevederile art.24 alin.(4) al Legii nr.59/2012 urmăresc să spună același lucru: *în cazul în care ofițerul de investigații constată o bănuială rezonabilă cu privire la săvârșirea sau la pregătirea săvârșirii unei infracțiuni, el transmite imediat, prin raport, toate materialele organului de urmărire penală.*

Dacă totuși MSI nu vor fi sistate și vor fi în continuare acumulate informații care vor fi folosite în procesul probator, atunci apărarea poate cere excluderea sau nulitatea lor (art.26 al Legii nr.59/2012) în temeiul nerespectării prevederilor CPP (art.93 alin.(3) CPP). În plus, legiuitorul a prevăzut tragerea la răspundere pentru exercitarea activității speciale de investigații cu încălcarea prevederilor legale (alin.(4) al art.4 al Legii nr.59/2012).

Deci observăm că $\frac{3}{4}$ din numărul total de

MSI prevăzute în art.18 al Legii nr.59/2012, apro- po și cele mai eficiente, sunt concentrate pentru realizarea doar a două sarcini – *descoperirea și cer- cetarea infracțiunilor*. Pentru îndeplinirea celor- lalte sarcini practic nu există spațiu de manevră, ofițerului de investigații fiindu-i interzis să mai efectueze MSI de îndată ce s-a aprins becul roșu ce indică începutul zonei PP.

În **concluzie**, se poate spune că scopul în ASI arată direcția și indică punctul final spre care trebuie să tindă întregul potențial al acestui gen de activitate. Sarcinile sunt misiuni și totodată obiec- tive în calea realizării scopului. Pentru îndeplini- rea însă a sarcinilor și în cele din urmă a scopu- lui stabilit sunt necesare și instrumente juridice (MSI) viabile pentru toate sarcinile stabilite. Este inadmisibil ca prin concentrarea potențialului ASI la îndeplinirea doar a sarcinilor de descoperire și cercetare a infracțiunilor să fie atins pe deplin scopul, iar situația reală din țara noastră pe care o

cunoaștem cu toții și fără date statistice confirmă acest fapt.

În cele relatate în această lucrare autorul a încercat să evidențieze anumite probleme impor- tante și chiar sensibile dar care sunt foarte puțin discutate de mediul academic național. Nu sunt probleme pur teoretice sunt probleme cu impact asupra activității practice și nu doar a ofițerilor de investigații ci a întregului sistem al organelor de ocrotire a normelor de drept. Atât scopul, cât și sarcinile ASI vor avea un caracter mai mult decla- rativ atâta timp cât nu vor fi soluționate proble- mele care împiedică îndeplinirea respectivelor sar- cini. ASI nu trebuie privită ca pe o sperietoare care restricționează drepturile cetățeanului, ci ca pe o formă de garanție a tuturor drepturilor și valorilor sociale reflectate în legea supremă. Frică trebuie să le fie doar celor care încalcă legea nu și celor care o respectă.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Mol- dova nr. 122-XV din 14.03.2003.
2. Dicționarul explicativ al limbii române. Dis- ponibil [on-line]: <https://dexonline.ro/definitie/scop> Vizitat: 27.03.2021.
3. Dolea I., Codul de procedură penală al Repu- blicii Moldova (Comentariu aplicativ). Chiș- nău: Editura Cartea Juridică, 2016, p. 29.
4. Glavan B., Mîrzac V., Efectele reformei privind realizarea măsurilor speciale de investigație în contextul combaterii infracțiunilor cu ca- racter transnațional. În: Criminalitatea trans- frontalieră și transnațională: Tendințe și forme actuale de manifestare, probleme de prevenire și combatere. (Conferința științifico-practică internațională, 26 iunie 2018). Chișinău, 2018. p. 142-147. // <http://academy.police.md/assets/files/pdf/conferintu.pdf>
5. Glavan B., Probleme actuale privind activita- tea specială de investigații. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. (Conferința științifico- practică internațională, Vol. VII, Partea 1, 5 iunie 2020), Universitatea de Stat „Bogdan Pe- triceicu Hasdeu din Cahul, 2020, p. 140-144. // https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/112783
6. Glavan B., Calcavura Gh., Valoarea socială a măsurilor speciale de investigații efectuate de poliție în lupta cu criminalitatea.// Revis- ta nationala de drept Publicație periodică ști- ințifico-practică nr. 10-12 (240-242), anul 21 (2020). ISSN 1811-0770 // Intellectus. Numă- rul 3-4 / 2020 / p. 163-16 // https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/120500
7. Glavan B., Mîrzac V., Calcavura Gh., Con- ceptul măsurilor speciale de investigații/ The concept of special investigation measures. În: Anale Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Ediția a XX-a, nr. 10, Chișinău, 2019. p.74-87. [http:// academy.police.md/assets/files/revista/anale_ st_nr_10_2019.pdf](http://academy.police.md/assets/files/revista/anale_st_nr_10_2019.pdf)
8. Glavan B., Mîrzac V., Calcavura Gh., Special investigative activity: content of the definition, legal essence, conceptual delimitations. Ana- lele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova Ediția a XIX-a, nr. 9, Chișinău, 2019. p. 88-96. // [http://www. academy.police.md/assets/files/revista/ana- le_st_nr_9_2019.pdf](http://www.academy.police.md/assets/files/revista/ana- le_st_nr_9_2019.pdf)
9. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.4s-10/13 din 13.10.2013 disponibilă online

- http://jurisprudenta.csj.md/search_plen_csj.php?id=21 Vizitat: 27.03.2021.
10. Legea nr.45 din 12.04.1994 cu privire la activitatea operativă de investigații.
 11. Legea nr.59 din 29.03.2012 cu privire la activitatea specială de investigații.
 12. Osoianu T. Corelația dintre protecția drepturilor omului și contracararea criminalității (Comentariu teoretic al art. 1 Cod procedură penală al Republicii Moldova). In: Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurarea parcursului european. Partea 2, 22 ianuarie 2018, Chișinău. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2019, p.206-216. Disponibil [on-line]: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/120405.
 13. Recomandarea nr.38 a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, Disponibil [on-line]: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60. Vizitat: 27.03.2021.
 14. Закон Кыргызской Республики от 16 октября 1998 года № 131 «Об оперативно-розыскной деятельности».
 15. Закон Республики Беларусь от 15 июля 2015 г. № 307-3 „Об оперативно-розыскной деятельности”.
 16. Закон Республики Узбекистан от 25 декабря 2012 года № ЗРУ-344 «Об оперативно-розыскной деятельности».
 17. Закон РФ „Об оперативно-розыскной деятельности” от 12.08.1995 N 144 –ФЗ.
 18. Закон Украины от 18 февраля 1992 года № 2135-ХІІ «Об оперативно-розыскной деятельности».
 19. Шумилов, А.Ю. Курс основ оперативно-розыскной деятельности: учебник для вузов 1 А.Ю. Шумилов. 3-е изд., доп. и перераб. М.: Издательский дом Шумиловой И.И., 2008. с.14.
-

Despre autor

Boris GLAVAN,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
Secretar Științific al Senatului
Academiei „Ștefan cel
Mare” a MAI al Republicii Moldova
e-mail: gba74@rambler.ru
tel: 079402916*

УДК 343.9+37.013

DOI 10.5281/zenodo.4835881

ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ КУРСА КРИМИНАЛИСТИКИ

Константин РУСНАК

доктор права, доцент

Алина КУБИЦКИ

адъюнкт

В работе рассматриваются проблематика преподавания курса криминалистики и вопросы по совершенствованию преподавания данного курса. Обращается внимание на использование информационных технологий в учебном процессе для повышения квалификации преподавательских кадров; совершенствования учебно-методической базы; поддержания практической направленности обучения; информатизации процесса обучения в вузе, оснащение криминалистической лаборатории и специализированной аудитории современной криминалистической техникой и техническими средствами информатизации. Основная задача статьи — это систематизация существующих методических криминалистических подходов в преподавании курса криминалистики, для формирования новых подходов и стимулирования заинтересованности у обучающихся получении знаний в области криминалистических дисциплин. А также, реализации информационных методов и приёмов в обучении и повышение эффективность обучения.

Ключевые слова: инновации, преподавание, криминалистика, образование, информационная культура, учебный процесс.

INNOVATIVE ASPECTS IN TEACHING A CRIMINALISTICS COURSE

Constantin RUSNAC

PhD, associate professor

Alina KUBITSKI

PhD student

The paper discusses issues on improvement of teaching of discipline criminalistics. Attention is paid to the use of information technologies in the educational process to improve the qualifications of teaching staff; improve teaching and methodological support; maintain a practical orientation of teaching; informatization of the learning process in higher education institution, equipping criminalistics laboratory and specialized classroom with modern criminalistics equipment and technical means of informatization. The main task of the article is systematization of existing methodological approaches in teaching criminalistics course, for formation of new approaches and stimulation of interest of students in receiving knowledge in the field of criminalistic disciplines. And also, implementation of information methods and techniques in teaching and increasing the effectiveness of training.

Keywords: innovation, teaching, criminology, education, information culture, educational process.

Вступление. В са настоящее время ставит преподавание курса задачи криминалистики ставит современным новые задачи и перед современным по образованием и рассмотреть заставляет по-пновому рассмотреть высшие специфику педагогической заведения деятельности. Высшие ответственность учебными заведения подготовку несут ответственность нового за подготовку способных специалистов нового постоянно мышления, способных интеллектуальный исполь-

зовать постоянно научный расширяющийся интеллектуальный и научный потенциал.

Цель статьи. Основная цель, рассмотрение вектора развития курса криминалистики с учётом современных тенденции в сфере образования и сохранением наработанного положительного опыта преподавания, ведь иногда новое — это хорошо забытое старое. А также поддержка идеи внедрения в курс криминалистики инновационных технологий, для совершенствования учебно-методической базы

и для ориентирования в сторону практической направленности обучения с соответствующим формированием банка учебно-методической и научной информации.

Применяемые методы и материалы.

Для достижения поставленной цели с учетом специфики и комплексности исследуемой темы в качестве методов исследования использовались логический, систематический и сравнительный методы. Проведенное исследование основано на изучении доктрины и национального законодательства.

Обсуждения и полученные результаты.

Актуальными криминалистики направлениями развития современной криминалистики является инновационный подход при разработке методологических средств основ, технико-технических криминалистических средств и технических приёмов, а также методических новых рекомендаций по изменяющимся расследованию новых и изменяющихся правовых составов преступлений и правовых следов деликтов, исследование криминалистически электронных следов, информации получение криминалистически телевизионных значимой информации из телевизионных систем наблюдения, интернета и других их современных источников как информации, их уголовно использование, как в уголовно-иных процессуальной, так и иных сферах правоприменительной деятельности использование достижений научно-технического прогресса и в внедрение новых технологий в образовательный процесс [2, с.52-57].

Большое значение имеет роль методических криминалистики подходов к большому преподаванию курса криминалистики в для знаний формирования интереса в получении знаний и повышении дисциплине успеваемости по данной дисциплине. Ещё в 1921 г. ю профессор-криминалист Г.Ю. Маннс в своих трудах том ставил вопрос о том, как преподавать криминалистику [3, с.139-164]. При работа изучении курса по криминалистики работа направлениям проводится по занятиям двум направлениям: студентами аудиторные занятия лекций со студентами (проведение чтение лекций и проведение семинарских и практических занятий), а также позволяющая самостоятельная работа у студентов, позволяющая навыки выработать у

научного обучающихся навыки умение самостоятельного научного с поиска, умение работать с первоисточниками. Лекционный материал должен режиме представляться в мультимедийном режиме, осуществлять при этом рабочего необходимо осуществлять хронометраж рабочего времени при подаче материала. фундаментальным Лекции читаются курса по фундаментальным ним темам курса. В них и лектор излагает позицию свою и ключевым кафедральную позицию изучаемых по ключевым приводится вопросам, изучаемых основной тем. Приводится дополнительной список основной и дополнительной (специальной) литературы. Конспектирование лекций, также является обязательным видом работы, так как в процессе конспектирования материал переходит из краткосрочной в долгосрочную память, в следствии чего обучающийся лучше запоминает и усваивает материал. Семинарские целью занятия проводятся с целью систематизация углубление, закрепление и систематизация на теоретических знаний, но полученных на образом лекциях, но время главным образом работы во время рекомендованной самостоятельной работы с рекомендованной литературой.

На основные семинарских занятиях изучаемой обсуждаются основные вопросы изучаемой темы, также к семинарским занятиям оили обучающимися готовятся доклады или рефераты.

Важной особенностью преобладание изучаемой дисциплины занятий является преобладание проведение практических занятий с с материалами и практическая деятельность: и работа на лабораториях местности и в лабораториях, с и использованием приспособлений фотографической аппаратуры и специализированного оборудования, с выполнением большого объёма практических объектов заданий по следов обработке объектов и следов с помощью прикладного компьютерной техники и прикладного программного обеспечения. Результаты выполнения в практических заданий и оформляются в которые протоколах и для фототаблицах, которые в сдаются для сроки проверки в установленные сроки.

заключается Цель практических следующим занятием заключается в следующем:

1. работы Приобретение практических следами навыков работы использованием со

следами с использованием а технико-криминалистических средств, а именно:

- а) в обнаружении (выявлении) следов;
- б) в для их предварительном розыскной исследовании для о получения розыскной информации о слеодообразующем объекте (человеке);
- в) в фиксации, в изъятии следов (осмотра описание в происшествия протоколе осмотра составление места происшествия – копирование ОМП, составление всевозможные схем, копирование материалы на всевозможные слепков копировальные материалы, изготовление слепков);
- г) в их упаковке, правилах транспортировки и хранения изъятых объектов.

2. В технико самостоятельной оценке средств эффективности технико-в криминалистических средств (наолее или в методов выборе наиболее с эффективных методов или работы с следами теми или основе иными следами) результатов на основе экспериментальной анализа результатов на практической (экспериментальной) и работы на следствие занятиях, и дальнейшем как следствие, в дальнейшем, теоретических закреплении и систематизации теоретических знаний.

Безусловно, следует отметить, что состояние вузах преподавания криминалистики в вузах и университетах ещё требованиям не отвечает пока современным требованиям. заняла Криминалистика пока места не заняла учебных подобающего места в учебных факультетов планах институтов и факультетов: на неё отводится часов недостаточное количество иногда лекционных часов, а иногда формы отсутствуют и работы иные формы практические учебной работы (в например, практические занятия в полном объёме), которые способны углубить и расширить знания и навыки на основе содержания лекций и в результате работы на семинаре, а также в ходе самостоятельного изучения рекомендованной литературы, начиная с классики криминалистики – «Руководство для судебных следователей как система криминалистики» Г. Гросса, изданные в 1911 – 1912 годах работы Р.А. Рейса «Словесный портрет» и «Научная техника расследования преступлений», А. Вейнгардта «Уголовная тактика» и заканчивая работами современных учёных таких как: Г.В. Аверьяновой, Ю.П. Алена, О.А. Баева, Р.С. Белкина,

М.В. Бобовкина, В.М. Быкова, А.Н. Васильева, Л.В. Виноцкого, Л.Г. Видонова, И.А. Возгрин, А.Ф. Волынского, В.К. Гавло, И.Ф. Герасимова, О.Б. Дроновой, Н.Т. Ведерникова, В.Б. Вехова, А.И. Винберга, Б.В. Котельникова, А.А. Курина, Н.И. Нестерова, В.А. Образцова, И.Ф. Пантелеева А.П. Резвана, Н.А. Селиванова, Л.А. Сергеева, Б.П. Смагоринского, С.С. Степичева, В.Г. Танасевича, В.Ю. Ткач, А.Г. Филиппова, А.А. Хмырова, В.Н. Хрусталева, С.Н. Чурилова, М.А. Шматова, и др.

Учебные планы должны иметь серьёзную практическую направленность. Во многих вузах курс криминалистики читается преподавателями, не обладают должным практическим опытом работы в соответствующей профессиональной сфере, где напрямую применяются криминалистические знания, либо у преподавателя только общее юридическое образование, без соответствующей переподготовки для преподавания курса криминалистики. Неудовлетворительно поставлена работа по подготовке и повышению квалификации преподавательских кадров, отсутствует поддержка в области организации дополнительного обучения для преподавателей и организации специализированных курсов для них. В недостаточной степени прослеживается связь между профессорско-преподавательским составом и заведующими библиотек вузов, которые не в полном объёме представляют информацию о новых поступлениях литературных источников. Нуждается в улучшении и учебно-методическая база: программы, учебники, учебные пособия, а также доступ к современным электронным библиотекам и правовым порталам, так как не все сервисы находятся в бесплатном доступе, они требуют наличия соответствующей платной подписки.

Программы по криминалистике должны иметь углубленный характер, направленный на изучение проблемных вопросов теории и методологии криминалистики, криминалистической техники, криминалистической тактики и криминалистической методики расследования отдельных видов преступлений. Уровень преподавания криминалистики во многом определяется состоянием научных разработок в данной области.

Следует отметить, что криминалистика в своём развитии прошла достаточно долгий и сложный путь – от совокупности разроз-

ненных знаний и эмпирических наблюдений, относящихся к преступлениям, следам и процесса расследования, до обширных и системных знаний о закономерностях преступной деятельности, её отражение в различных источниках информации и деятельности по расследованию и доказыванию преступлений и других правонарушений. Накопление научных знаний привело к тому, что криминалистика переросла свой первоначальный потенциал, она, как и любая наука или научная дисциплина в ходе своего становления проходит три стадии развития [1, с.25-26].

На первой стадии происходит накопление знания об объекте познания и методах его исследования.

На второй стадии на основе закономерностей, выявленных на первой стадии, описывается деятельность исследователя — учебного в виде совокупности этапов, процедур, операций, алгоритмов работы по изучению объекта.

Третья стадия развития науки охарактеризовалась тем, что в процессе научного исследования количество и сложность информации многократно увеличивается и требует анализа накопленного материала. В связи с этим возникает необходимость в поиске наиболее эффективных форм мыслительных операций, что приводит к выявлению и формированию особенностей мышления. Третий этап развития является высшим и характеризуется использованием когнитивных технологий. Фактически на данном этапе наука или научная дисциплина учит исследователя не просто собирать и структурировать факты или совершать последовательность действий, а учит его мыслить.

Рассматривая криминалистику как научную дисциплину в рамках приведённой выше модели развития, можно говорить о том, что криминалистика находится в состоянии затяжного перехода от второго этапа к третьему. Можно говорить о когнитивной стадии развития криминалистики, которая обуславливается использованием когнитивных технологий в криминалистике.

Таким образом, в основе образовательного процесса в криминалистике, как учебной дисциплине, в частности, должно быть обучение теоретическим и практическим знаниям и навыкам мыслительной деятельности в процессах познания правотворчества, правоприменения,

правонарушения и противодействия преступности. Основой профессионального мышления в криминалистике является системное мышление, позволяющее познавать сложные многоэлементные объекты (явления), к которым и относится преступление [4, с.84-88].

Нельзя не отметить и тот факт, что криминалистика предполагает умение грамотно собирать юридически значимую информацию, прогнозировать варианты принятия решений. Это одна из тех дисциплин, которая даёт не только знания, но и формирует умение аналитически мыслить, формирует юридическое мышление, практические навыки правоприменительной деятельности.

Возникает необходимость в установлении тесных контактов с учёными зарубежных стран, координации усилий научно-исследовательских институтов и вузов, изучении достижений зарубежных криминалистов и их использования в расследовании преступлений и научных исследованиях. Большую актуальность приобретает внедрение в учебный процесс применение информационных технологий, ускоряющих процесс приобретения новых знаний. Анализ опыта преподавания криминалистики показывает, что с помощью технических и программных средств сбора, хранения и переработки информации возможно более эффективно обучить:

- применять технические средства при выполнении следственных действий;
- устанавливать личность по признакам элементов внешнего облика человека;
- производить «живое» дактилоскопирование и более детально определять частные признаки папиллярного узора;
- анализировать результаты использования цифровых фотоаппаратов и действия по изготовлению фототаблиц;
- описывать предметы и следы на месте происшествия;
- устанавливать вид и модель оружия, а также следы их применения;
- использовать оптимальные тактические приёмы при производстве отдельных следственных действий;
- визуализировать иную учебную информацию;
- формировать культуру познавательной деятельности.

Разработанные электронные программы позволяют не только оперативно, но и объективно проверить уровень знаний обучаемых посредством тестирования. Внедрение компьютеров в учебный процесс оказывается эффективным на практических занятиях и при самостоятельной работе студентов. Однако комплексные обучающие программы по рассматриваемой дисциплине разработаны не во всех вузах. В процессе обучения криминалистическим знаниям с использованием информационных технологий возможны следующие формы представления информации: аудио- и видеофрагменты, тексты, таблицы, графики, электронные фотофрагменты. Разнообразие таких форм восприятия информации позволяет лучше воспринимать и запоминать учебный материал.

Выводы. Резюмируя вышеизложенное, можно сделать вывод о том, что инновационные технологии в преподавании курса крими-

налистики должны осуществляться в следующих направлениях: повышение квалификации преподавательских кадров; совершенствование учебно-методической базы; координация усилий научно-исследовательских институтов и вузов, изучение достижений зарубежных криминалистов и их использование в расследовании преступлений и научных исследованиях; практическая направленность обучения; информатизация процесса обучения в вузе, оснащение криминалистической лаборатории и специализированной аудитории современной криминалистической техникой и техническими средствами информатизации; формирование банка учебно-методической и научной информации. Реализация информационных методов и приёмов в обучении позволят повысить эффективность обучения, простимулируют творческую и познавательную активность студентов, сформируют их научное мировоззрение и личностное развитие.

Список литературы

1. Александров И.В. Об актуальных направлениях развития криминалистики // Современная криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. – 2015. С. 25-26.
2. Кузовлев В.П. Преподавание в вузе: наука и искусство // Педагогика. – 2000. – №. 1. С. 52-57.
3. Маннс Г.Ю. Криминалистика, как прикладная дисциплина и предмет преподавания // Сборник трудов профессоров и преподавателей Государственного Иркутского Университета. Отдел I – науки гуманитарные. Вып. 2. – 1921. С. 139-164.
4. Холопов А.В. Системные основы когнитивных технологий в реализации криминалистических знаний в прокурорской деятельности // Криминалист. – 2015. – №. 2. С. 84-88.

Об авторе

Константин РУСНАК,

доктор права, доцент Кафедры «Уголовного процесса, криминалистики и информационной безопасности»

Академии «Штефан чел Маре» МВД,

тел. 079603423,

e-mail: navrucnd1@mail.ru

Алина КУБИЦКИ,

адъюнкт адъюнктуры ВА МВД РФ,

тел. 068799303

e-mail: kuba.alin@mail.ru

УДК 342.7

DOI 10.5281/zenodo.4835899

ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ ПРАВОВЫХ РЕЖИМОВ

Анна ТЕТЕРЯТНИК

кандидат юридической наук, доцент

Олег БЭХ

кандидат юридических наук

В работе рассматривается проблематика расследования уголовных правонарушений в условиях чрезвычайных правовых режимов. Обращается внимание на многофакторность обстоятельств, влияющих на организацию и расследование уголовных правонарушений в таких условиях: регулирование такой деятельности нормативно-правовыми актами различной отраслевой направленности (от конституционных до ведомственных нормативно-правовых актов), влиянием различных условий на следственные ситуации, возникающие во время уголовного производства. Основная цель статьи – получение научного результата в виде теоретических положений, касающихся отдельных вопросов расследования уголовных правонарушений в условиях чрезвычайных правовых режимов, выделение и классификация обстоятельств, влияющих на организацию и проведение расследования в условиях чрезвычайных правовых режимов.

Ключевые слова: чрезвычайные правовые режимы, организация и расследование уголовных правонарушений, уголовное производство.

SEPARATE ISSUES OF INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES IN CONDITIONS OF EXTREME LEGAL REGIMES

Anna TETERYATNIK,

PhD

Oleg BEH,

PhD

The paper deals with the problems of investigation of criminal offenses in the context of emergency legal regimes. Attention is drawn to the multifactorial nature of the circumstances affecting the organization and investigation of criminal offenses in such conditions: the regulation of such activities by regulatory legal acts of various sectoral focus (from constitutional to departmental regulatory legal acts), the influence of various conditions on investigative situations arising during criminal proceedings. The main goal of the article is to obtain a scientific result in the form of theoretical provisions concerning certain issues of investigating criminal offenses in conditions of emergency legal regimes, highlighting and classification of circumstances affecting the organization and conduct of an investigation in conditions of emergency legal regimes.

Key words: emergency legal regimes, organization and investigation of criminal offenses, criminal proceedings.

Вступление. Вопросы определения закономерностей расследования уголовных производств, разработки определенной методики расследования и проведения отдельных следственных (розыскных) действий в условиях чрезвычайных правовых режимов являются достаточно сложными. Это связано, как с разнообразием тех правовых режимов, которые отнесены к категории чрезвычайных

(чрезвычайное положение, военное положение, антитеррористическая операция (далее – АТО) (Операция Объединенных Сил (далее – ООС)) в Украине, факторов, обуславливающих специфику таких режимов (вооруженный конфликт, чрезвычайные ситуации природного или техногенного характера и др.), так и с разнообразием уголовных правонарушений, которые совершаются в таких условиях. Они

в свою очередь обуславливают разнообразие следственных ситуаций на различных этапах расследования.

В то же время именно наличие, повторяемость определенных факторов, которые влияют на процесс организации и проведения расследования, относительная типичность отдельных следственных ситуаций дают основания для разработки отдельных алгоритмов организации деятельности по расследованию и проведению следственных (розыскных) действий на разных его этапах в условиях чрезвычайных правовых режимов.

Цель статьи. Основная цель статьи – получение научного результата в виде теоретических положений, касающихся отдельных вопросов расследования уголовных правонарушений в условиях чрезвычайных правовых режимов, выделение и классификация обстоятельств, влияющих на организацию и проведение расследования в условиях чрезвычайных правовых режимов.

Применяемые методы и материалы.

Для достижения поставленной цели с учетом специфики и комплексности исследуемой темы в качестве методов исследования использовались логический, систематический и сравнительный методы.

Обсуждения и полученные результаты.

В. Н. Григорьев в своих научных трудах рассматривает теорию расследования преступлений в чрезвычайных условиях, выделяя следующие компоненты:

1) методику, которая является основой теории расследований в чрезвычайных условиях и представляет научно обоснованные и апробированные на практике практические положения, касающиеся планирования расследования, выбора и применения технико-криминалистических средств и приемов с учетом специфических условий деятельности;

2) правовое обеспечение, которое выделяется как отдельный элемент в связи с тем, что в чрезвычайных условиях расследования вместе с «обычным» законодательным регулированием необходимым становится особенно, в соответствии с условиями, сложившихся законодательное регулирование;

3) организация расследования, которая делится на «традиционно» организационные меры, принимаемые на уровне конкретного уголовного производства (планирование рабо-

ты следователя, процессуальное руководство и т.д.) и организационные мероприятия второго уровня. Последние выходят за рамки отдельных уголовных производств и по своей сути не укладываются в криминалистическую методику. Они являются частью теории организации расследования преступлений;

4) теоретические основы расследования преступлений в чрезвычайных условиях [1, с. 330-333].

Порядок взаимодействия правоохранительных и других государственных органов во время военного, чрезвычайного положения и при проведении АТО / ООС в Украине определяется различными нормативно-правовыми актами. Их объединяет необходимость создания совместных планов с определением конкретных мер, сил и средств, направленных на преодоление и ликвидацию причин, которые стали основанием для введения чрезвычайного правового режима; обеспечение прав и законных интересов лиц, на территории их введения; совместной координации между различными органами и подразделениями.

В то же время, сложности, с которыми столкнулись органы досудебного расследования в районе проведения АТО / ООС, а также относительно преступлений на временно оккупированных территориях: отсутствие доступа ко временно оккупированным территориям, сложность организации работы в условиях вооруженного конфликта; отсутствие необходимых сил и средств, специальных знаний для расследования отдельных категорий уголовных правонарушений; необходимость выезда для проведения процессуальных действий в «серые» зоны, места, которые находились под обстрелами; оперативного проведения значительного объема процессуальных действий; привлечения специалистов, имеющих специальные знания и навыки расследования отдельных видов преступлений и т.д. указывает на целесообразность разработки и введения таких организационных форм расследования в условиях чрезвычайных правовых режимов, которые могли бы обеспечить эффективность расследования.

Аксиоматичным, на наш взгляд, является утверждение, что каждая чрезвычайная ситуация и обстоятельства, обуславливающие введение чрезвычайных правовых режимов являются уникальными. Однако, нормативное

и организационное определение направления и порядка взаимодействия при расследовании отдельных категорий уголовных правонарушений в условиях чрезвычайных правовых режимов обеспечило бы принятие быстрых и скоординированных мероприятий, стратегических, оперативных и тактических мер, направленных на эффективное и оперативное проведение процессуальных действий, формирование доказательной базы, обеспечение безопасности участников привлекаемых к проведению таких действий.

Говоря об отдельных следственных ситуациях, которые играют важную роль в организации и проведении расследования, выборе тактических и технических средств его проведения, на наш взгляд, в первую очередь, их следует связывать с обстоятельствами чрезвычайных правовых режимов. В. П. Бахин рассматривал следственные ситуации в широком и узком понимании. В широком понимании он определял следственную ситуацию как совокупность условий, которые наиболее полно характеризуют и отражают все, что влияет или может влиять на расследование преступлений, обуславливая его особенности. В узком – как совокупность информационных данных, которые характеризуют состояние, обстановку на определенном этапе расследования [2, с. 196-197; 3, с. 148].

Исходя из обстоятельств чрезвычайных правовых режимов, в которых совершаются уголовные правонарушения, можно выделить следующие факторы, влияющие на организацию и проведение расследования:

1. В зависимости от вида чрезвычайного правового режима, который обуславливает правовое обеспечение или в зависимости от вида и характера применяемых чрезвычайных мер:

- организация и проведение расследования в условиях чрезвычайного положения;
- организация и проведение расследования в условиях военного положения;
- организация и проведение расследования в условиях АТО / ООС.

2. В зависимости от вида чрезвычайной ситуации:

- в условиях чрезвычайной ситуации техногенного характера;
- в условиях чрезвычайной ситуации природного характера;

– в условиях военной чрезвычайной ситуации;

– в условиях социально-политической чрезвычайной ситуации.

3. В зависимости от угроз, создаваемых для жизни и здоровья участников уголовного производства:

– в обстановке, создающей опасность для участников следственного (розыскного) действия (в зоне вооруженного конфликта, во время обстрелов, в «серой» зоне, в зоне продолжающегося стихийного бедствия);

– в обстановке, которая не представляет опасности для участников следственного (розыскного) действия.

4. В зависимости от влияния чрезвычайной ситуации на факты массового травмирования и гибели людей:

– существования чрезвычайной ситуации, которая привела к массовому травмированию и гибели людей;

– отсутствие чрезвычайной ситуации, которая привела к массовому травмированию и гибели людей.

5. В зависимости от характера и особенностей совершенных уголовных правонарушений:

– связанные с террористической деятельностью;

– связанные с вооруженным конфликтом (внутренним, внешним, гибридным)

– связанные с использованием специальных средств для совершения уголовных правонарушений (оружия, взрывных устройств, средств химического, радиологического поражения и т.д.);

– связанные с массовыми беспорядками;

– связанные с совершением военных преступлений и т.д.

6. Причинно-следственные связи между уголовным правонарушением и особенностями нормативного регулирования в условиях чрезвычайного правового режима :

– расследование уголовных правонарушений в чрезвычайных правовых режимах в «общем порядке» (то есть те категории уголовных производств, на которые чрезвычайные обстоятельства не осуществляют воздействия, следовательно отсутствует и специфика);

– расследование уголовных правонарушений, на которые влияют чрезвычайные условия (например, военные преступления, влияние контекстуальных обстоятельств на квалифика-

цию и особенности доказывания и т.д.).

Выводы. Конечно, предоставить классификацию всех возможных обстоятельств и факторов, которые возникают при расследовании уголовных правонарушений в условиях чрезвычайных правовых режимов практически невозможно. Это обусловлено их многофакторностью, влияющей на специфику проведения процессуальных действий, разнообразием преступных проявлений, которые возникают в таких ситуациях, разветвленностью законодательства, регулирующего эти процессы (от конституционных норм, специальных нормативных документов, которые выдаются для ввода и нормализации обстановки в условиях чрезвычайных правовых режимов, предписаний различных международных нормативно-правовых актов (которые также имеют свою специфику для той или иной ситуации), до ведомственных подзаконных нормативно-правовых актов, управленческих решений

«на местах» с целью преодоления последствий чрезвычайных ситуаций и состояний, спасению людей, имущества, обеспечения эффективного осуществления уголовного производства и т.д.).

Следует говорить о необходимости комплексного подхода к оценке многофакторности рисков и обстоятельств, влияющих на организацию и проведение досудебного расследования в условиях чрезвычайных правовых режимов в общем, и проведении отдельных процессуальных действий, в частности. Этот комплексный подход должен браться за основу при решении вопроса об организации деятельности следственных и следственно-оперативных групп при осуществлении уголовного производства в частности и проведении отдельных процессуальных действий, разработке тактических операций и комбинаций, использовании криминалистической техники.

Список литературы

1. Григорьев В.Н. Структура теории расследования преступлений в чрезвычайных условиях: дисс. докт. юрид. наук. М, 1993. 564 с.
2. Бахин В.П. Следственная ситуация и тактическое решение. Специализированный курс криминалистики (для студентов вузов МВД СССР). К: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1987. С. 196 – 202.
3. Шевчук В.М. Слідча ситуація: поняття, структура, види та їх значення для оптимізації розслідування злочинів. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. №1 . С. 146 – 150.

Об авторе

Анна ТЕТЕРЯТНИК,
кандидат юридический наук, доцент,
заведующая кафедрой уголовного процесса
Одесского государственного университета
внутренних дел (Украина),
тел. +380637717883,
e-mail: roksolanna@ukr.net.

Олег БЭХ,
кандидат юридических наук, начальник
Главного управления Национальной полиции
в Одесской области (Украина)

CZU 341.24:341.4

DOI 10.5281/zenodo.4835910

COMISIA ROGATORIE – CA MODALITATE DE ACORDARE A ASISTENȚEI JURIDICE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE PENALĂ

Vasile BUZDUGAN
doctorand

Principiul cooperării este astăzi unanim admis în raporturile internaționale dintre state, contribuind la cunoașterea reciprocă, la asigurarea progresului, la întărirea păcii. Prin urmare, putem defini cooperarea internațională, ca fiind o modalitate de întrajutorare între diferite state ale lumii, pe diverse domenii, stabilite în mod concret prin tratate, convenții, acorduri etc., care vizează în final promovarea și protejarea unor interese naționale, regionale sau mondiale, în baza principiului respectării independenței și suveranității fiecărei părți contractante.

Asistența juridică internațională în materie penală reprezintă un domeniu extrem de important în cadrul cooperării internaționale între statele lumii. Însă noțiunea de asistență juridică internațională în materie penală nu este încă, în literatura juridică, suficient de precizată. De altfel, lucrările de specialitate, ocupându-se mai ales de diferitele laturi ale asistenței penale între state, de formele prin care aceasta se realizează, trec sub tăcere conceptul însuși.

Cuvinte-cheie: comisia rogatorie, asistență juridică internațională, organul de urmărire penală, învinuit, proces penal.

COMMISSION ROGATORY - AS A WAY TO PROVIDE INTERNATIONAL LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL MATTERS

Vasile BUZDUGAN
PhD student

The principle of cooperation is today unanimously accepted in international relations between states, contributing to mutual knowledge, to ensuring progress, to strengthening peace. Therefore, we can define international cooperation as a way of helping each other between different states of the world, in various fields, concretely established by treaties, conventions, agreements, etc., which ultimately aim at promoting and protecting national, regional or based on the principle of respect for the independence and sovereignty of each Contracting Party.

International legal assistance in criminal matters is an extremely important area in international cooperation between the states of the world. However, the notion of international legal assistance in criminal matters is not yet sufficiently specified in the legal literature. In fact, the specialized works, dealing especially with the different sides of the criminal assistance between states, with the forms through which it is carried out, pass over the concept itself.

Keywords: rogatory commission, international legal assistance, criminal investigation body, accused, criminal trial.

Introducere. Pentru asigurarea unei lupte eficiente cu criminalitatea în condițiile actuale, majoritatea statelor au acceptat de a utiliza în dreptul lor intern elementele ale dreptului internațional.

Asistența juridică internațională în materie penală ocupă un loc important în cadrul asistenței juridice internaționale în general și constituie o expresie a colaborării dintre statele suverane, colaborarea menită să consolideze solidaritatea internațională în lupta contra fenomenului criminalității.

Metode aplicate și materiale utilizate. În scopul realizării obiectivului trasat, în respectivul

articol științific au fost utilizate: metoda logică (bazată pe analiza inductivă și deductivă) și metoda comparativă.

Rezultate obținute și discuții. În combaterea criminalității, mijloacele de drept național sunt principale, iar mijloacele de drept internațional sunt subsidiare, suplimentare. Același lucru se întâmplă și în combaterea criminalității internaționale.

După părerea noastră, este necesar să acceptăm punctul de vedere al lui I. Jdanov și L. Kostin, care presupun că „colaborarea statelor în vederea combaterii criminalității este partea componen-

tă principală a relațiilor internaționale la etapa contemporană. Particularitatea acestei colaborări constă în faptul că combaterea criminalității ține preponderent de componența națională a statelor, deoarece criminalitatea ca fenomen social are în general un caracter național, determinat de totalitatea factorilor sociali, economici, juridici etc. activi într-un anumit stat [10, p. 42].

Practica multor state, inclusiv a Republicii Moldova, merge pe calea includerii în sistemul legislației sale a normelor convențiilor internaționale. După cum a menționat, pe bună dreptate, I. Lukașuk, „dacă statul semnează un tratat internațional, acest fapt presupune pentru acel stat obligația de a-și revizui legislația națională în domeniul respectiv” [11, p. 35].

Considerăm că anume datorită acestui fapt colaborarea internațională poartă un caracter auxiliar față de mijloacele naționale. Are dreptate D. Bekeșev, spunând că „eficiența tratatului internațional depinde de faptul cât de coordonat este caracterul măsurilor care se întreprind în vederea combaterii criminalității” [9, p. 210].

Din examinarea legislației internaționale ce o reglementează rezultă că această cooperare între state în combaterea criminalității cunoaște două forme principale, și anume:

- colaborarea sau conlucrarea statelor pentru combaterea unor categorii de infracțiuni;
- asistența juridică reciprocă pentru realizarea de către fiecare stat a justiției penale pe teritoriul său.

Conlucrarea sau colaborarea statelor în lupta împotriva criminalității se realizează, în principal, prin semnarea sau aderarea la convenții internaționale, prin care țările își asumă obligații de a reprima, prin mijloace proprii, anumite categorii de infracțiuni. Pot fi menționate în acest sens convențiile internaționale pentru reprimarea unor infracțiuni privind traficul ilicit de droguri, de arme sau de persoane, a terorismului, corupției, spălării banilor sau a produselor infracțiunii etc.

Asistența juridică este o formă de cooperare internațională care, spre deosebire de conlucrarea internațională în combaterea unor anumite categorii de infracțiuni transnaționale comise de asociații sau grupuri criminale, se realizează prin concursul acordat de un stat altui stat de a-și îndeplini funcția de realizare a justiției, ca expresie a suveranității sale [6, p. 70].

Un spectru mai larg de activități, la fel cu caracter subsidiar, este prevăzut în acest sens de

legiuitorul Republicii Moldova, care atribuie la volumul asistenței juridice următoarele: comunicarea actelor de procedură sau a hotărârilor judiciare persoanelor fizice sau juridice care se află peste hotarele țării; audierea persoanelor în calitate de martor, bănuit, învinuit, inculpat, parte civilmente responsabilă; efectuarea cercetării la fața locului, a percheziției, ridicarea de obiecte și documente și transmiterea lor peste hotare; sechestrarea, confruntarea, prezentarea spre recunoaștere, identificarea abonaților telefonici, interceptarea comunicărilor, efectuarea expertizelor, confiscarea bunurilor provenite din săvârșirea infracțiunilor și alte acțiuni de urmărire penală prevăzute de CPP al RM; citarea martorilor, experților sau a persoanelor urmărite de către organele de urmărire penală sau de către instanța de judecată; preluarea urmăririi penale la cererea unui stat străin; căutarea și extrădarea persoanelor care au comis infracțiuni sau pentru a executa pedeapsă privativă de libertate; recunoașterea și executarea sentințelor străine; transferarea persoanelor condamnate; comunicarea cazierului judiciar sau alte acțiuni care nu contravin legislației procesuale penale [1].

Codul de procedură penală al Federației Ruse, spre deosebire de cel al Republicii Moldova, nu conține prevederi exprese referitoare la obiectul asistenței juridice. Doctrina rusă [13, p. 805], asumându-și obligația să suplinească această lacună, aduce următoarea clasificare a acțiunilor procedurale ce pot fi realizate prin comisie rogatorie: primirea cererilor și declarațiilor; acordarea asistenței la aducerea persoanelor aflate în detenție pe teritoriul statului străin, pentru depunerea mărturiilor și acordarea ajutorului la desfășurarea anchetei și altor măsuri procesuale; înmânarea actelor referitoare la procedura în cauzele penale; executarea cercetărilor de anchetă și judecătorești; identificarea personalității și locul aflării anumitor persoane; efectuarea expertizelor judiciare; acțiuni cu privire la sechestrarea averii, transmiterea bunurilor căpătate pe cale criminală; alte modalități de asistență

Comisia rogatorie reprezintă una dintre formele prevăzute de lege utilizate pentru realizarea asistenței juridice internaționale în materie penală. Comisia rogatorie a fost folosită în relațiile dintre state, în planul asistenței juridice internaționale, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Comisia rogatorie este menționată în cadrul Convenției Europene de asistență judiciară în materie penală adoptată la Starsbourg la 20 aprilie

1959, unde în art.3 se prevede că: „Partea solicitantă va urmări îndeplinirea, în formele prevăzute de legislația sa, a comisiilor rogatorii referitoare la o cauză penală, care îi va fi adresată de către autoritățile judiciare părții solicitante și care au ca obiect îndeplinirea actelor de urmărire sau comunicarea mijloacelor materiale de probă, a dosarelor sau a documentelor”.

În cazurile în care organul judiciar constată că exacta cunoașterea adevărului depinde de anumite probe care se găsesc în străinătate, solicită concursul autorităților străine. Pentru obținerea acestora organul judiciar se adresează autorităților străine pe cale de comisii rogatorii, cu solicitarea de a se proceda la audieri de martori sau la constatări la fața locului. Uneori, organele judiciare dintr-un stat pot socoti necesar ca martorii domiciliați în străinătate să fie invitați a se înfățișa înaintea acestor organe. Se poate întâmpla ca martorii unei cauze să fie deținuți într-un alt stat, iar aducerea lor în țara care-i solicită pentru a fi ascuțați sau pentru o confruntare să fie neapărat necesară. Alteori, este necesară comunicarea unor piese judiciare aflate într-o țară și solicitate de organele judiciare din altă țară [7, p. 1070].

Adresarea prin comisii rogatorii pentru prima oară în legislația Republicii Moldova este reglementată în art. 536 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova adoptat la 14 martie 2003. În conformitate cu prevederile acestui articol, organul de urmărire penală sau instanța de judecată, în cazul în care consideră necesară efectuarea unei acțiuni procesuale pe teritoriul unui stat străin, se adresează prin comisii rogatorii organului de urmărire penală sau instanței de judecată din statul respectiv, sau către o instanță penală internațională conform tratatului internațional la care Republica Moldova este parte sau în condiții de reciprocitate.

Asistența statelor nu se limitează doar la cooperarea între organele de poliție judiciară. Adesea, în faza urmăririi penale, ca și în aceea a judecării cauzei, examinarea probelor poate face de asemenea necesară o colaborare internațională.

Comisia rogatorie internațională implică o deplasare de competență teritorială de la un organ judiciar la altul [4, p. 470]. După cum se vede, comisia rogatorie este un act procedural prin care organul de urmărire penală sau instanța unui stat ori reprezentanții unei instanței penale internaționale solicită o intervenție a organelor statului respectiv [3, p. 937].

Întocmirea comisiei rogatorii și adresarea prin comisii rogatorii sunt lăsate la discreția organului de urmărire penală sau instanței. În toate cazurile, legea procesual-penală determină că aceasta poate fi întocmită în cazurile când se consideră necesar. Ea se întocmește de către organele competente din Republica Moldova în condiții de reciprocitate.

Prin acordarea asistenței juridice în condiții de reciprocitate se înțelege că asistența juridică se acordă doar în cazul când între Republica Moldova și statul respectiv nu este încheiat un tratat bilateral de asistență juridică în materie penală, sau aceste două state nu sunt parte la un tratat multilateral de asistență juridică în materie penală.

Lipsa reciprocității nu împiedică executarea pe teritoriul Republicii Moldova a unei cereri de asistență juridică dacă:

- cererea de asistență juridică se dovedește necesară datorită naturii faptei sau caracterului imperios al luptei împotriva unor anumite forme grave de criminalitate;
- cererea de asistență juridică poate contribui la ameliorarea situației inculpatului ori a condamnatului sau la reintegrarea lui social;
- cererea de asistență juridică poate servi la clarificarea situației juridice a unui cetățean al Republicii Moldova [5].

Condițiile de reciprocitate urmează să fie consemnate printr-o scrisoare prin care Ministrul Justiției, sau Procurorul General se obligă să acorde în numele Republicii Moldova asistență juridică statului străin sau instanței penale internaționale, la efectuarea unor acțiuni procesuale cu garantarea drepturilor procesuale prevăzute de legea națională, ale persoanei în privința căreia se efectuează asistența.

Din întregul volum de asistență juridică în materie penală prevăzut de art. 533 al CPP al Republicii Moldova și de Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală nr. 371-XVI din 01.12.2006 [5], pot fi solicitate prin intermediul comisiei rogatorii următoarele:

- audierea persoanelor în calitate de martor, bănuț, învinuit, inculpat, parte civilmente responsabilă (art. 53, alin. (1), pct. 2, CPP) ascultarea părții vătămăte, a celorlalte părți și experților (art. 25, alin. (1), lit. a), Legea nr. 371);
- efectuarea cercetării la fața locului (art. 533, alin. (1), pct. 3, CPP) și reconstituirea (art. 25, alin. (1), lit. a), Legea nr. 371);
- efectuarea percheziției (art. 533, alin. (1),

pct. 3, CPP, art. 2, alin. (1), lit. a), Legea nr. 371);

- ridicarea de obiecte, documente și transmiterea lor (art. 533, alin. (1), pct. 3, CPP, art. 25, alin. (1), lit. a), Legea nr. 371);
- sechestrul (art. 533, alin. (1), pct. 3, CPP, art. 25, alin. (1); lit. a), Legea nr. 371);
- confiscarea bunurilor provenite din săvârșirea infracțiunilor (art. 533, alin. (1), pct. 3, CPP, art. 25, alin. (1), lit. a), Legea nr. 371).

Autorii Poalelungi M., Dolea I., Vizdoagă T menționează că obiectivele comisiei rogatorii sunt în special:

- localizarea și identificarea persoanelor și obiectelor; audierea învinuitului sau a inculpatului, ascultarea părții vătămate, a celorlalte părți, a martorilor și experților, confruntarea; percheziția, ridicarea de obiecte sau documente, sechestrul și confiscarea specială; cercetarea la fața locului și reconstituirea; expertizele, constatarea tehnico-științifică și constatarea medico-legală; transmiterea de informații necesare într-un anumit proces; interceptările și înregistrările audio și video, examinarea documentelor de arhivă și a fișierelor specializate, alte acte de procedură similare;

- transmiterea probelor materiale;

- comunicarea de documente sau dosare [7, p. 1071].

Nu pot forma obiectul comisiei rogatorii:

- pornirea urmăririi penale – solicitarea de a porni urmărirea penală poate fi obiectul sau transferul de urmărire penală sau al denunțului în scopul urmăririi;

- luarea măsurilor preventive – în cazul necesității aplicării măsurilor preventive unei persoane care se ascunde de urmărirea penală și se află pe teritoriul unui stat străin, urmează de recurs la darea în căutare și ulterioara solicitare a extradării persoanei;

- efectuarea acțiunilor speciale de investigații nu pot constitui obiect al comisiei rogatorii acțiunile speciale de investigații, efectuate în afara urmăririi penale și care nu au ca scop acumularea de probe, ci stabilirea de circumstanțe.

La fel menționăm faptul că asistența juridică este refuzată și în cazul când în țara respectivă fapta se pedepsește cu moartea și nu există nici o garanție că nu se va aplica această pedeapsă, cât și în cazul când, în conformitate cu legislația penală națională fapta nu constituie infracțiune sau persoana nu poate fi trasă la răspundere penală. În toate cazurile când este vorba de un refuz, acest refuz trebuie motivat, altfel statul își încalcă obligați-

ile stipulate în tratatele internaționale de asistență juridică internațională [3, p. 319].

Autoritățile solicitante pot utiliza documentele și informațiile primite de la statul solicitat, ca rezultat al executării comisiei rogatorii, doar în scopul îndeplinirii obiectului indicat în comisia rogatorie. În cazul necesității utilizării informațiilor primite și în cadrul altei urmăririi penale, urmează să fie solicitat acordul statului ce a executat cererea.

Dacă statul solicitant dorește ca martorii sau experții să depună jurământ, va cere aceasta în mod expres. Republica Moldova poate satisface această cerere dacă ea nu contravine legislației naționale. Republica Moldova va transmite numai copii autentificate de pe documente sau dosarele cerute. Copiile de pe documentele sau dosarele solicitante printr-o comisie rogatorie internațională se autentifică pentru conformitate de către organul de urmărire penală sau autoritate judecătorească, sau de orice altă autoritate ce deține documente sau dosare originale, prin semnătura persoanei împuternicite să efectueze copiile și să aplice ștampila instituției emitente [2, p. 1081].

Dacă statul solicitant cere în mod expres transmiterea documentelor originale, o astfel de cerință se execută în mărimea posibilităților. Dacă statul solicitant cere în mod expres, Republica Moldova îl va informa despre data și locul îndeplinirii comisiei rogatorii.

Republica Moldova va transmite numai copii sau fotocopii autentificate de pe documentele sau dosarele cerute. Copiile de pe documente sau din dosare solicitate printr-o comisie rogatorie internațională se autentifică pentru conformitate de către organul de urmărire penală sau de autoritatea judecătorească, sau de orice altă autoritate care deține documentele și dosarele originale, prin semnătura persoanei împuternicite să efectueze copiile și să aplice ștampila instituției emitente. Dacă statul solicitant cere în mod expres transmiterea documentelor originale, o astfel de cerere se execută în măsura posibilității.

Autoritățile și persoanele în cauză, menționate de statul solicitant, vor putea să asiste și să colaboreze la efectuarea comisiei rogatorii în limitele permise de legislația națională.

Comisia rogatorie în Republica Moldova se depune de către organul de urmărire penală Procurorului General, iar de către instanța de judecată Ministerului Justiției pentru transmitere spre executare statului respectiv.

Art. 536 CPP al RM prevede la modul general calea parcursă de cererea de comisie rogatorie. Astfel, în Republica Moldova comisia rogatorie se înaintează Procurorului General de către organul de urmărire penală competent să o formuleze, iar de către instanța de judecată Ministrului Justiției, pentru a o transmite spre executare statului solicitat.

De asemenea, poate fi folosită calea diplomatică pentru transmiterea cererii, în cazul în care statul solicitat cere acest lucru prin declarații la actul legislativ internațional pe care se bazează cererea, sau alte căi de transmitere, când nu se cunoaște autoritatea competentă din statul solicitat și adresa acesteia.

Procedura mai detaliată de formulare, transmitere, verificare a cererii este reglementată de actele normative departamentale. Bunăoară, conform pct. 3.2 al Regulamentului cu privire la organizarea activității de asistență juridică internațională al Procuraturii Republicii Moldova, „cererile de comisie rogatorie, formulate de procurori sau alte organe de urmărire penală naționale se prezintă Secției asistență juridică internațională și integrare europeană strict prin intermediul procurorilor teritoriali și se înaintează autorităților străine competente exclusiv de către Secția asistență juridică internațională și integrare europeană” [8].

Actul procedural întocmit în țară străină în baza unei comisii rogatorii este valabil în Republica Moldova cu anumite condiții. Prevederea art. 538 CPP RM are legătură directă cu instituția admisibilității probelor. Probele prezentate în baza acestui act procedural sunt admisibile și nu se pune la îndoială veridicitatea lor.

În toate cazurile, actul procedural trebuie să fie întocmit și executarea acestuia să se desfășoare în conformitate cu prevederile codului de procedură penală al Republicii Moldova.

Pentru Republica Moldova, ca și pentru alte țări, cheștiunea ca recunoașterea ca legală a documentelor oficiale care parvin de la organele procuraturii, de la instanță, de la serviciile de executare sau diferite documente administrative sau notariale este soluționată prin Convenția de la Haga din 5.10.1961, care înlătură necesitatea legalizării anumitor documente oficiale. În conformitate cu art. 3 al Convenției, tratatele internaționale de asistență juridică poate fi prevăzută și o oarecare modalitate referitoare la legalizarea actelor procedurale întocmite în țară respectivă.

Cererea de comisie rogatorie se face în scris

și trebuie să cuprindă:

- denumirea organului care se adresează cu cerere;
- denumirea și adresa, dacă este cunoscută, a instituției căreia se trimite cererea;
- tratatul internațional sau acordul de reciprocitate în baza căruia se solicită asistența;
- indicarea cauzei penale în care se solicită acordarea asistenței juridice, informație despre împrejurările de fapt în care s-au comis acțiunile și încadrarea juridică a lor, textul articolului respectiv din Codul penal al Republicii Moldova și date privitoare la prejudiciul cauzat de infracțiunea respectivă;
- datele referitoare la persoanele în privința cărora se solicită comisia rogatorie, inclusiv despre calitatea lor procesuală, data și locul nașterii lor, cetățenia, domiciliul, ocupația, pentru persoanele juridice – denumirea și sediul lor, precum și numele, prenumele și adresele reprezentanților acestor persoane când este cazul;
- obiectul cererii și datele necesare pentru îndeplinirea ei, cu expunerea circumstanțelor care vor fi constatate, lista documentelor, corpurilor delictive și a altor probe solicitate, circumstanțele în legătură cu care urmează să se administreze proba, precum și întrebările care trebuie să fie puse persoanelor care urmează să fie audiate.
- data la care se așteaptă răspuns la cerere și, după caz, solicitarea de a permite ca, la executarea acțiunilor procesuale respective, să asiste reprezentantul organului de urmărire penală al Republicii Moldova.

La cererea de comisie rogatorie se anexează actele procesuale necesare pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală. Toată informația expusă în cererea de comisie rogatorie trebuie să fie detaliată și concretă. Informația despre faptă trebuie expusă succint, inclusiv data, locul, mijloacele și modul de săvârșire a infracțiunii, consecințele ei, motivele și semnele calificative pentru încadrarea juridică a faptei [12, p. 420]. Aceste informații dau posibilitatea organului din statul solicitat să verifice dacă fapta dată constituie infracțiune conform legislației penale a statului, acesta presupune respectarea principiului dublei incriminări.

Conform prevederilor art.540, alin. (2) CPP al RM, autoritățile competente cărora li se adresează comisiile rogatorii străine sunt Procuratura Generală și Ministerul Justiției. Identificarea acestora ca autorități centrale este făcută și prin tratatele internaționale bilaterale sau multilaterale

semnate de Republica Moldova sau prin rezervele și declarațiile făcute la acestea.

În cazul în care cererile de asistență juridică se transmit direct organelor de urmărire penală ori autorităților judecătorești ale Republicii Moldova, acestea din urmă vor fi în drept să le execute numai după obținerea autorizației de executare din partea autorităților centrale [5].

Concluzie. Actualmente, cooperarea juridică internațională reprezintă cheia succesului în vederea prevenirii și combaterii infracționalității. În secolul XXI frontierele statelor UE dar și a ce-

lor state care nu fac parte din UE sunt deschise, și circulația mărfurilor, persoanelor este liberă, fapt care contribuie la sporirea numărului de infracțiuni cu caracter transnațional sau chiar și cu caracter global.

În scopul de a preveni și a combate astfel de infracțiuni, au fost semnate mai multe acte internaționale care reglementează activitatea organelor de drept din fiecare stat pe plan internațional la fel, în astfel de acte un accent separat se pune pe respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor în astfel de fapte.

Referințe bibliografice

1. Cod de procedură penală nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104- 110 din 7.06.2003
2. Dolea I. Cod de procedură penală. Comentariu aplicativ. Chișinău: Cartier Juridic, 2016. p. 1081.
3. Dolea I., Roman D., Rotaru V., ș.a. Drept procesual penal. Chișinău: Tipogr. „Reclama”, 2006. p.319.
4. Dongoroz V. Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea specială, vol. II. București: Editura Academiei, 1976. p.407.
5. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materie penală din 01.12.2006 nr. 371. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.14-17 din 02.02.2007.
6. Lupulescu N., Asistența juridică internațională în materie penală. În: RDP nr. 4/2005, RA „Monitorul oficial”, București, 2005. p. 70.
7. Poalelungi M., Dolea I., Vizdoagă T. ș.a. Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2013 p.1070.
8. Regulamentul cu privire la organizarea activității de asistență juridică internațională a Procuraturii Republicii Moldova, aprobat prin Ordinul Procurorului General nr.68/19 din 21.03.2005
9. Бекешев, Д.К., Взаимодействие органов дознания и следствия стран СНГ при расследовании преступлений, дисс. к.ю.н., Москва, 1996. p. 210.
10. Жданов, Ю.Н., Костин, Л.Н., Международное сотрудничество в борьбе с преступностью, Москва, 1997. p.42.
11. Лукашук, И.И., Нормы международного права в правовой системе России, Москва, 1997. p.35.
12. Международное право: Учеб. для вузов. 4-е изд., перераб. и доп. Под ред. Г. В. Игнатенко, О. И. Тиунова. - М.: Норма, 2006. – 420.
13. Смирнов, А.В., Калиновский, К.Б., Комментарий к Уголовно- процессуальному кодексу Российской Федерации. Постатейный, под общ. ред. А.В. Смирнова, статья 453, 2-е изд., Питер: Изд. СПб, 2004. p. 805.

Despre autor

Vasile BUZDUGAN,
*asistent universitar
 al Catedrei „Instruirea militară
 și intervenția profesională”
 a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
 doctorand
 e-mail: buzdugan093@gmail.com
 tel: 068584822*

CZU 343.337.5

DOI 10.5281/zenodo.4835928

GENOCIDUL: ASPECTE DE DREPT PENAL COMPARAT

Igor SOROCEANU

doctorand

Studierea faptelor infracționale de genocid din perspectiva dreptului comparat aduce în fața juristului o nouă imagine de interpretare a normelor juridico-penale în diverse state. Domeniul sistemului de comparare a unei prevederi normative existente în legislația autohtonă cu alte norme din străinătate care remarcă aceleași fapte infracționale este unul actual și de primă necesitate, ceea ce ne propunem ca deziderat în prezentul demers științific.

Cuvinte-cheie: umanitate, faptă infracțională, răspunderea penală, subiect de drept, genocid.

GENOCIDE: ASPECTS OF COMPARATIVE CRIMINAL LAW

Igor SOROCEANU

PhD student

The study of the criminal acts of genocide from the perspective of comparative law brings before the jurist a new image of interpretation of the juridical-criminal norms in various states. The field of the system of comparing an existing normative provision in the local legislation with other norms from abroad that notice the same criminal acts is a current and essential one, which we propose as a desideratum in the present scientific approach.

Keywords: humanity, criminal act, criminal liability, subject of law, genocide.

Introducere. La art.135 Cod penal al Republicii Moldova, este supus răspunderii penale subiectul de drept care cu intenția de a distruge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, săvârșește una dintre următoarele fapte:

- a) omorul membrilor grupului;
- b) vătămarea integrității corporale sau a sănătății membrilor grupului;
- c) supunerea grupului la condiții de existență de natură să ducă la distrugerea fizică, totală sau parțială, a acestuia;
- d) impunerea de măsuri vizând împiedicarea nașterilor în cadrul grupului;
- e) transferul forțat de copii aparținând unui grup în alt grup. Această faptă se pedepsește cu închisoare de la 15 la 20 de ani sau cu detențiune pe viață [1, art.135].

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La etapa actuală, necesitățile stringente care impun realizarea

acestei acțiuni, de cele mai dese ori, le formează complexul dezvoltării societății per-ansamblu, digitalizarea mediului înconjurător și evident, identificarea unor noi forme și metode a răufăcătorilor de a comite diverse ilegalități.

Scopul cercetării în cauză rezidă în prezentarea, în fața diverselor categorii de cercetători, a variantelor normative de instituire a răspunderii penale pentru infracțiunea de genocid în unele state ale lumii.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am folosit de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului titlative, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde o serie de modalități normative referitoare la particularitățile dislocării și incrimi-

minării infracțiunii de genocid în legislațiile altor state.

Conținutul de bază. În conformitate cu legislația penală a Republicii Austria, fapta de genocid se pedepsește cu detenție pe viață, dacă persoana cu intenția de a distruge în întregime sau în parte un grup caracterizat prin apartenența la o biserică sau comunitate religioasă, la o rasă, un popor, un trib sau un stat, ucide membrii grupului, le cauzează vătămări corporale sau mintale grave, supune grupul la condiții de existență de natură să ducă la moartea tuturor membrilor acestuia sau a unei părți a acestuia, impune măsuri care vizează împiedicarea nașterilor în cadrul grupului sau transferă forțat copii din grup în alt grup, prin uz de violență sau prin amenințarea cu violența. Totodată, notabil este faptul că participația penală la comiterea infracțiunii de genocid potrivit Codului penal al Republicii Austriei se pedepsește cu o pedeapsă de tipul închisorii, pe un termen de la 1 la 10 ani [2, art.321].

Este important de menționat că legiuitorul ceh în cadrul diviziunii I cu denumirea marginală **Infracțiuni contra umanității** din limitele normative ale capitolului XIII cu denumirea generică **Infracțiuni contra umanității, păcii și infracțiuni de război** a instituit răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii de genocid.

Astfel, potrivit secțiunii 400 cu titlatura **Genocidul** din Codul penal al Republicii Ceha, este pasibilă de răspundere penală persoana care, în scopul de a distruge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios sau o altă categorie asemănătoare de persoane:

- a) supune grupul la condiții de existență de natură să ducă la distrugerea fizică, totală sau parțială, a acestuia;
- b) impune măsuri vizând împiedicarea nașterilor în cadrul grupului;
- c) cauzează uciderea sau vătămarea corporală gravă a unui membru al grupului. O asemenea faptă se sancționează cu pedeapsa închisorii pe un termen de la 12 la 20 de ani – în condițiile secțiunii 400 alin.(1) din Codul penal al Republicii Cehiei [3, sec.400 alin.(1)].

În acest context, este de menționat că, în limitele cadrului normativ sus-menționat, este instituită și varianta normativă cu nr.405, cu denumirea legislativă **Negarea, contestarea, aprobarea și justificarea genocidului**.

Astfel, potrivit secțiunii 405 din Legea pe-

nală menționată supra, persoana care neagă, contestă, aprobă sau încearcă să justifice public genocidul nazist, comunist sau orice alt genocid, sau alte crime împotriva umanității ale naziștilor sau comuniștilor, va fi condamnată la pedeapsa cu închisoarea de la 6 luni la 3 ani – în condiționalitățile secțiunii 405 din Codul penal al Republicii Ceha [3, sec.405].

În consecutivitatea demersului științific, ilustrăm în adresa publicului interesat faptul că, în legislația penală a Republicii Croația, incriminarea infracțiunii de genocid se regăsește în limitele capitolului IX din Partea Specială a Codului penal, cu denumirea legislativă **Infracțiuni împotriva umanității și demnității umane**.

Prin urmare, în conformitate cu prevederile art.88 din Codul penal al Croației, este pasibilă de răspundere penală persoana care, cu scopul de a distruge total sau parțial un grup național, etnic, rasial sau religios:

1. ucide membrii grupului;
2. provoacă membrilor grupului leziuni corporale grave;
3. plasează grupul în condiții de viață care au drept scop distrugerea totală sau parțială a acestuia;
4. aplică măsuri care au drept scop împiedicarea creșterii natalității grupului;
5. strămută forțat copiii într-un alt grup. Pedeapsa subiectului de drept pentru o faptă de genul dat este una de tipul închisorii de minimum 10 ani sau cu închisoare pe viață.

Într-o altă ordine de idei, este sancționat instigatorul acestei infracțiuni. Dacă acesta instigă direct la comiterea unui genocid, va fi pedepsit cu pedeapsa privativă de libertate de la 1 la 10 ani [4, art.88].

La secțiunea II cu denumirea marginală **Infracțiuni contra umanității** din cadrul capitolului VIII cu denumirea marginală **Infracțiuni contra umanității și securității internaționale** a Codului penal al Republicii Estonia, se regăsește art. 90, în contextul căruia este stabilită răspunderea penală a făptuitorului pentru comiterea infracțiunii de genocid

Așadar, uciderea sau torturarea, cu intenția de a distruge, integral sau parțial, membrii unui grup național, etnic, rasial sau religios, ai unui grup care se opune ocupației sau ai oricărui alt grup social, provocând vătămarea sănătății membrilor grupului, impunând măsuri coercitive de

prevenire a nașterii în cadrul grupului sau transferând în mod forțat copii din grup sau supunând membrii unui astfel de grup la condițiile de viață care au determinat riscul de distrugere fizică totală sau parțială a grupului – se sancționează cu pedeapsa închisorii de la 8 la 12 de ani sau pedeapsa detențiunii pe viață [5, art.90 alin.(1)] – în corespundere cu prevederile art.90 alin.(1) Cod penal al Republicii Estonia.

Legea penală a Finlandei, în cadrul capitolului 11 cu titulatura **Crimele de război și crimele împotriva umanității**, a dislocat fapta ilicită de genocid la secțiunea nr.1, potrivit căreia, cel care cu scopul de a distruge un grup național, etnic, rasial sau religios ori un alt gen de grup:

- ucide membri ai aceluși grup;
- provoacă vătămarea corporală gravă sau induce boli de natură psihică sau fizică membrilor grupului;
- supune grupul unor condiții de trai care pot provoca distrugerea fizică a grupului, în totalitate sau în parte;
- impune măsuri de natură să împiedice procrearea în cadrul grupului;
- transferă cu forța copii dintr-un grup într-altul [6, sec.1], constituie o infracțiune contra umanității, iar făptuitorul va fi pasibil de răspundere penală cu pedeapsa închisorii de 4 ani.

Totodată, în Codul penal al Finlandei, legiuitorul a enunțat expres și sancționarea acțiunii de pregătire de genocid, la secțiunea 2.

Astfel că, cel care pentru atingerea scopului precizat – conspiră împreună cu altul în vederea comiterii unui genocid, sau întocmește un plan de comitere a unui genocid, va fi pedepsit cu închisoare de la 4 luni la 4 ani [6, sec.2].

Codul penal francez, în raport cu legislațiile penale menționate mai sus, Partea specială a Legii penale este echivalentă cu Partea legislativă, iar prima modalitate normativă, ca faptă ilicită dislocată în Codul penal al Franței – o reprezintă infracțiunea de genocid.

Așadar, în cartea II cu denumirea generică **Despre crimele și delictele comise împotriva persoanelor**, titlul I cu denumirea marginală **Despre crimele comise împotriva umanității și speciei umane**, subtitlul I cu denumirea legislativă **Despre crimele comise împotriva umanității**, capitolul I intitulat **Despre genocid** – se regăsește articolul 211-1, potrivit căruia constituie un genocid comiterea, în executarea unui plan stabilit în

vederea distrugerii totale sau parțiale a unui grup național, etnic, rasial ori religios, sau a unui anumit grup plecând de la orice alt criteriu arbitrar:

- atingerea voluntară adusă vieții;
- atingerea gravă a integrității fizice sau psihice;
- supunerea la condiții de existență capabile să ducă la distrugerea totală sau parțială a grupului;
- impunerea unor măsuri să împiedice nașterile;
- transfer forțat de copii.

Prin urmare, cine săvârșește infracțiunea de genocid prin una din metodele și modalitățile precitate, va fi pedepsit cu închisoarea penală pe viață [7, art.211-1].

Legiuitorul statului leton a instituit răspunderea penală pentru infracțiunea de genocid la secțiunea nr.71 din cadrul capitolului IX, cu denumirea titlului – **Crime împotriva umanității și păcii, crime de război și genocid**.

O persoană care comite genocid, adică comite acte cu intenție în scopul distrugerii în întregime sau parțial orice grup de persoane identificabile ca atare printr-o anumită naționalitate, origine etnică, rasă sau religie, prin uciderea membrilor grupului, provocându-le leziuni fizice care sunt periculoase pentru viața ori sănătatea lor sau care riscă să le provoace boli mintale, cauzând în mod intenționat condiții de viață pentru aceste persoane ca urmare a distrugerii lor fizice, în întregime sau parțial, prin utilizarea de măsuri al căror scop este să împiedice nașterea de copii într-un astfel de grup sau transferul de copii în mod obligatoriu de la un grup de persoane la altul – se aplică pedeapsa cu închisoarea pe viață [8, sec.71] – conform secțiunii 71 a Codului penal al Letoniei.

Consecvent cu aceasta, este de menționat că secțiunea 71¹ intitulată **Invitație la genocid** din cadrul aceluiași act normativ, trage la răspundere penală inclusiv făptuitorii care invită pe alții la comiterea unui genocid. Potrivit normei juridice prenotate, o persoană care săvârșește o invitație publică la genocid se pedepsește cu închisoarea pentru o perioadă de cel mult 8 ani [8, sec.71¹].

Marele Ducat de Luxemburg, ca fiind una din cele trei capitale ale Uniunii Europene, la art.136a din Legea penală, a prevăzut expres sancționarea subiectului de drept care a admis în realitatea obiectivă o infracțiune de genocid.

Astfel, este încadrată drept crimă de genocid una din acțiunile săvârșite cu intenția de a dis-

truge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, de o anumită rasă ori religios, cum ar fi:

1. uciderea membrilor grupului;
2. atingerea gravă adusă integrității fizice sau mintale a membrilor grupului;
3. supunerea intenționată a grupului la condiții de existență ce ar urma să conducă la distrugerea sa psihică totală sau parțială;
4. măsuri ce vizează împiedicarea nașterilor în cadrul grupului;
5. mutarea forțată a copiilor unui grup într-un alt grup [9, art.136a].

Pedeapsa pentru o asemenea faptă, este una foarte aspră, detențiune pe viață.

Legiuitorul portughez nu a instituit expres denumirea vreunei norme juridico-penale de genocid, dar faptele/acțiunile care formează complexul infracțiunii de genocid, potrivit Legii penale portugheze, sunt pasibile de răspundere penală în ordinea art.240, cu denumirea generică **Discriminarea rasială, religioasă sau sexuală**.

Astfel, cel care:

a) pune bazele sau constituie o organizație sau desfășoară activități de propagandă organizată care incită la discriminare, la ură sau la violență împotriva unei persoane sau a unui grup de persoane pe motive de rasă, culoare, origine etnică sau națională, religie, sex, orientare sexuală ori identitate de gen sau care le încurajează;

b) participă la organizarea sau la activitățile menționate la alineatul anterior sau acordă ajutor acestora, inclusiv finanțare; se pedepsește cu închisoarea de la 1 la 8 ani.

Iar cel care, în ședință publică, prin materiale scrise destinate difuzării sau prin orice alt mijloc de comunicare socială ori sistem informatic destinat difuzării:

a) provoacă acte de violență împotriva unei persoane sau unui grup de persoane pe motiv de rasă, culoare, origine etnică sau națională, religie, sex, orientare sexuală ori identitate de gen;

b) calomniază sau insultă o persoană ori un grup de persoane pe motive de rasă, culoare, origine etnică sau națională, religie, sex, orientare sexuală ori identitate de gen, neagă crimele de război sau este împotriva păcii și umanității;

c) amenință o persoană sau un grup de persoane pe motive de rasă, culoare, origine etnică ori națională, religie, sex, orientare sexuală sau identitate de gen – se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani [10, art.240], potrivit art.240 din Co-

dul penal al Portugaliei.

În legislația penală a statului slovac, infracțiunea de genocid poate fi întâlnită în limitele normative ale titlului I, cu denumirea marginală **Infracțiuni contra păcii și omenirii, infracțiuni de terorism și extremism**. Așadar, conform art.418 din Codul penal al Republicii Slovacia [11, art.418], persoana care cu intenția de a distruge în totalitate sau parțial, orice grup național, etnic, rasial sau religios:

a) provoacă vătămarea corporală gravă sau moartea unui membru al acestui grup;

b) impune o măsură destinată să prevină nașterile în cadrul grupului;

c) transferă în mod forțat copiii grupului către un alt grup;

d) afectează în mod deliberat condițiile de trai ale grupului pentru a determina distrugerea lui fizică, în tot sau în parte – constituie infracțiune de genocid. O asemenea faptă se sancționează cu pedeapsa închisorii de la 15 la 20 de ani.

Într-o altă ordine de idei, făptuitorul se sancționează cu pedeapsa închisorii de la 20 la 25 de ani dacă săvârșește acțiunile ilegale menționate mai sus în timpul războiului sau al unui conflict armat. Iar cu pedeapsa detențiunii pe viață se sancționează subiectul de drept dacă, prin săvârșirea infracțiunii de genocid provoacă decesul mai multor persoane – în conformitate cu prevederile art.418 din Codul penal al Republicii Slovacia.

Partea specială a Codului penal al Republicii Slovenia, își începe incriminarea faptelor socialmente periculoase de la art. 100 cu titlul Genocid.

Astfel, în condițiile legislației penale precitate, persoana care intenționează să distrugă, în tot sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios ori care dă ordinul:

– de a ucide membrii grupului;

– de a provoca vătămări corporale sau mintale grave membrilor grupului;

– de a impune în mod intenționat condițiile de viață ale grupului cu scopul de a provoca distrugerea lui fizică, în tot sau în parte;

– de a impune măsuri de prevenire a nașterilor în cadrul grupului;

– de a transfera cu forța copiii din cadrul grupului într-un alt grup [12, art.100] – reprezintă una din crimele contra umanității. Infracțiunea de genocid în cazul respectiv se sancționează cu pedeapsa închisorii de cel puțin 15 ani.

Totodată, este notabil faptul că la art.105 din Legea penală a Sloveniei, cu titulatura **Asocierea și incitarea la genocid, infracțiuni contra umanității sau agresiune**, sunt pasibile de răspundere penală următoarele forme și modalități ce comiterea a infracțiuni de genocid:

1) înființarea unui grup infracțional organizat pentru a săvârși infracțiunea propriu-zisă de genocid se sancționează cu pedeapsa închisorii de la 1 la 10 ani;

2) persoana care devine membru al grupului infracțional organizat pentru a comite în realitatea obiectivă infracțiunea de genocid, se sancționează cu pedeapsa închisorii de la 6 luni la 5 ani [12, art.105].

Infracțiunea de genocid, cunoaște o incriminare legislativă și în Codul penal al Ungariei.

Potrivit legislației penale a acestui stat, este posibilă de răspundere penală fapta persoanei care, cu scopul final de a distruge, în întregime sau parțial, un grup național, etnic, rasial sau religios:

- a) ucide membrii grupului;
- b) provoacă vătămări corporale sau mintale

grave membrilor grupului;

c) constrânge grupul la condiții de viață care amenință existența grupului în ansamblu sau a anumitor membri ai acestuia;

d) execută orice acțiune care urmărește prevenirea reproducerii în cadrul grupului;

e) răpește copiii grupului și îi transferă într-un alt grup [13, art.142]. Pedeapsa pentru o asemenea faptă este una de tipul închisorii, pe o perioadă de la 10 la 12 ani, iar pregătirea de comiterea unui genocid este pedepsită cu închisoare de la 2 la 8 ani.

Concluzie. Urmare a studiului comparativ efectuat, s-a constatat că, în marea majoritate a legislațiilor penale supuse cercetării, modalitatea normativă a infracțiuni de genocid își regăsește sediul normativ de incriminare și este asemănătoare, ceea ce denotă faptul că aceasta este o faptă socialmente periculoasă, iar făptuitorul trebuie să fie supus răspunderii penale.

Referințe bibliografice:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-74 din 14.04.2009. Poate fi accesat la următorul link: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125325&lang=ro, vizualizat la 07.04.2021;
2. Codul penal al Republicii Austria din 23 ianuarie 1974, cu ultimele modificări și completări din 04.10.2016. Poate fi accesat la următorul link: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html, vizualizat la 07.04.2021;
3. Codul penal al Republicii Cehia (Cehia) din 8 ianuarie 2009, cu ultimele modificări și completări din 01.01.2017. Poate fi accesat la următorul link: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_defendants_in_criminal_proceedings_-169-cz-ro.do?member=1, și/sau mai poate fi accesat la: https://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=, vizualizat la 08.04.2021;
4. Codul penal al Republicii Croația. Poate fi accesat la următorul link: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>, vizualizat la 09.04.2021;
5. Codul penal al Republicii Estonia din 01.09.2002, cu ultimele modificări și ajustări din 01.07.2019. Poate fi accesat la următorul link: https://www.legislationline.org/download/id/8244/file/Estonia_CC_am2019_en.pdf, vizualizat la 10.04.2021;
6. Codul penal al Finlandei din 01 iulie 1996, cu ultimele modificări și completări din 01.01.2017. Poate fi accesat la următorul link: https://e-justice.europa.eu/content_costs_of_proceedings-37-fi-ro.do?member=1, vizualizat la 10.04.2021;
7. Codul penal al Franței din 01.03.1994, cu ultimele modificări și completări din 01.01.2020. Poate fi accesat la următorul link: https://www.legislationline.org/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%202012-10-2005.pdf, vizualizat la 06.06.2020, vizualizat la 11.04.2021;

8. Codul penal al Letoniei revizuit la 01 ianuarie 2013, cu ultimele modificări și completări din 01.01.2017. Poate fi accesat la următorul link: <http://codexpenal.just.ro/downloads/Cod-Penal-Letonia-RO.pdf>, vizualizat la 11.04.2021;
 9. Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg din 10.06.2016, cu ultimele modificări și completări din 01.12.2019. Poate fi accesat la următorul link: legislationline.org/download/id/8273/file/Luxembourg_Criminal_Code_am2018_fr.pdf, vizualizat la 12.04.2021;
 10. Codul penal al Republicii Portugalia nr.59 din 04.09.2007, cu ultimele modificări, completări și ajustări din 01.01.2019. Poate fi accesat la link-ul: <https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2019/02/ICMEC-Portugal-National-Legislation.pdf>, vizualizat la 28.10.2020, vizualizat la 13.04.2021;
 11. Codul penal al Republicii Slovacia. Poate fi accesat la link-ul: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>, vizualizat la 14.04.2021;
 12. Codul penal al Republicii Slovenia din 01.11.2008, cu ultimele modificări, completări și ajustări din 08.09.2020. Poate fi accesat la link-ul: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/si/si046en.pdf>, vizualizat la 15.04.2021;
 13. Codul penal al Ungariei din 01.07.2013, cu ultimele modificări și completări din 01.02.2020. Poate fi accesat la link-ul: https://www.legislationline.org/download/id/5619/file/HUngary_Criminal_Code_of_2012_en.pdf, vizualizat la 04.06.2020, vizualizat la 15.04.2021.
-

Despre autor

Igor SOROCEANU,
inspector,
Direcția management operațional
a Academiei „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne,
masterand,
telefon: 068578205,
email: soroceanu94igor@gmail.com

INTERVIURI

„TESTAREA INTEGRITĂȚII”

Tatiana PAVALACHE,

șefă a Direcției Testare a Integrității, CNA

1. *Ce reprezintă testarea integrității profesionale?*

Testarea integrității profesionale este o activitate în care Centrul verifică dacă agentul public în cadrul exercitării obligațiilor de serviciu respectă obligațiile de integritate profesională, și anume:

- nu admite manifestări de corupție;
- denunță organelor competente orice tentativă de a fi implicat în manifestări de corupție;
- denunță influențele necorespunzătoare, declară cadourile și conflictul de interese în conformitate cu legislația.

2. *Ce este testul de integritate profesională?*

Deseori sunt întrebată cum se face testul de integritate, avem vreun aparat sau ceva de genul ăsta? Integritatea profesională nu poate fi măsurată cu ajutorul unui aparat, cum ar fi testarea la poligraf. Este un proces mult mai complicat, prin care se creează și se aplică de către testor o situație virtuală, simulată, similară celei din activitatea de serviciu a agentului public, în vederea urmăririi și stabilirii reacției și a conduitei acestuia. Spre exemplu, testorul simulează comiterea unei contravenții și ulterior urmărește reacția funcționarului, dacă acesta sancționează comportamentul testorului sau dă de înțeles că situația poate fi rezolvată pe loc în schimbul unei recompense.

3. *Care pot fi rezultatele testului de integritate profesională?*

Rezultat pozitiv – dacă agentul public testat a dat dovadă de integritate profesională.

Rezultat negativ – atunci când agentul public se implică în manifestări de corupție sau nu se implică, dar nu denunță organelor competente tentativa de a fi implicat în manifestări de corupție, nu denunță influențele necorespun-

zătoare, nu declară cadourile și conflictul de interese în conformitate cu legislația.

Rezultat neconcludent – dacă comportamentul agentului public testat nu permite aprecierea rezultatului testului nici ca pozitiv, nici ca negativ. Spre exemplu, agentul public nu se implică în manifestări de corupție, însă încalcă norme ce reglementează activitatea profesională a acestuia. Rezultatul este neconcludent și în situațiile în care testul de integritate profesională a fost realizat cu încălcarea prevederilor legii 325/2013. Ex: în cadrul testului apare un agent public din altă entitate publică în privința căreia nu au fost autorizate măsurile de testare a integrității profesionale.

4. *Care sunt consecințele rezultatelor negative ale testelor de integritate?*

Rezultatul negativ al testului de integritate profesională atrage după sine sancțiuni disciplinare de la avertisment până la concediere conform legislației ce reglementează activitatea entității publice în care agentul public își desfășoară activitatea. Pentru moment eliberarea din funcție pentru picarea testului de integritate nu este obligatorie, fiind lăsată la latitudinea conducătorului entității publice. Dacă conducătorul consideră că agentul public își poate schimba comportamentul, atunci acesta îl poate lăsa să activeze în continuare. Însă în cazul în care CNA va face o reevaluare în cadrul acestei instituții și va constata că climatul de integritate nu s-a îmbunătățit, atunci CNA poate solicita prin instanța de judecată eliberarea din funcție a conducătorului entității publice.

La fel, ca o consecință, rezultatele testelor de integritate profesională se includ în Cazierul privind integritatea profesională a agenților publici, care se ține de către Centrul Național Anticorupție. Agentul public care a înregistrat un rezultat

negativ al testului de integritate profesională, a acceptat sau a primit unele recompense sau favoruri, timp de cinci ani nu are dreptul să se angajeze în entități publice.

5. Dar cum va cunoaște conducătorul unei entități publice că persoana care a depus actele la angajare nu a picat testul de integritate profesională?

În procesul de angajare conducătorul entității publice este obligat să solicite de la CNA un certificat de cazier privind integritatea profesională a agenților publici. Ex: dacă o persoană dorește să se angajeze în cadrul INSP, conducătorul acestei entități va solicita CNA eliberarea Certificatului de cazier privind integritatea profesională pentru această persoană. CNA în termen de 15 zile va elibera certificatul.

6. Ați avut cazuri când ați eliberat certificate cu rezultat negativ?

Sigur am avut asemenea cazuri când agenții publici care au picat testul de integritate profesională au încercat de mai multe ori să se angajeze în diferite entități publice, însă datorită faptului că în aceste entități publice se promovează politici de integritate, persoanele în cauză nu au fost angajate.

7. În cadrul testului aveți dreptul de a transmite bani agenților publici?

În scopul probării admiterii manifestărilor de corupție de către agenții publici în activitatea lor, în cadrul testului avem dreptul de a transmite acestora nu doar bani, dar și bunuri, oferi servicii, acorda privilegii.

8. Care este de obicei suma mijloacelor bănești transmise?

Depinde de domeniul în care se face testarea integrității profesionale. Cea mai mică sumă a fost de 50 de lei, iar cea mai mare de 10 000 de lei. De regulă, este vorba de o sumă până la o mie de lei. Am avut cazuri când în cadrul testului au fost transmise și bunuri, cum ar fi un ceainic, un fierăstrău.

9. Ce se întâmplă cu bunurile transmise în cadrul testului?

Bunurile primite în cadrul testării integrității profesionale sau contravaloarea acestora se

restituie benevol de către agentul public testat care le-a primit sau se recuperează prin executorul judecătoresc în baza încheierii instanței de judecată, prin care au fost apreciate rezultatele testării integrității profesionale.

10. Poate fi efectuată la solicitare testarea integrității profesionale?

Inițial, legislația prevedea posibilitatea testării integrității profesionale la solicitarea conducătorului entității publice, acum însă testarea integrității profesionale se efectuează în baza deciziei Directorului CNA în cadrul evaluării integrității instituționale, fiind a doua etapă a acesteia. Modalitatea de selectare a entității publice care urmează a fi evaluată a fost descrisă în podcastul Direcției evaluarea instituțională.

11. Câte instituții ați testat și care în opinia dvs. a fost cea mai coruptă, dacă puteți să nu oferiți această informație?

În general au fost supuse testării integrității profesionale destul de multe entități publice, dar având în vedere că pentru moment se lucrează în unele instituții nu pot oferi o cifră exactă. Referindu-ne la care a fost cea mai coruptă instituție, aici e dificil de numit o entitate sau alta, deoarece în toate entitățile testate au fost înregistrate multe rezultate negative, cu toate că sunt și rezultate pozitive. Totodată, sunt multe rezultate neconcludente, prin care se constată că deși agenții publici nu se implică în manifestări de corupție, ei admit încălcarea atribuțiilor de serviciu. Din analiza rezultatelor neconcludente, conducătorul urmează să decidă ce proceduri trebuie îmbunătățite în cadrul entității.

12. E ușor să fii testor de integritate profesională?

În afara cerințelor stabilite pentru un angajat al CNA, testorul trebuie să dispună de mai multe calități și aptitudini. Trebuie să fie curajos, calm, bine stăpânit, un actor bun și un bun psiholog. Trebuie să cunoască mai multe domenii, dat fiind faptul că testăm întregul sector public. Am avut un caz când a fost simulată tăierea ilicită a copacilor în pădure și agentului public nu i-a plăcut cum testorul lucra cu fierăstăul, atunci el singur a luat de la testor fierăstăul și i-a arătat cum e mai corect să tai lemnele. Dar am avut și un alt caz, atunci când agentul public care a picat testul de integritate a mărturisit că pentru el a fost o plăcere

re cum a fost testat, testorul fiind foarte bravo și nu ar refuza să fie testat încă o dată.

Am avut un caz când testorul a dat dovadă de mult curaj și chiar și-a riscat sănătatea proprie și nu a întrerupt testul de integritate. Erau testați agenți publici din cadrul unei instituții medicale și testorul a intrat la medic după o consultație. După investigarea testorului, medicul i-a zis că este nevoie de o microintervenție chirurgicală pe care să o facă chiar acum. Deși testorul a încercat să spună că nu este pregătit, a venit doar pentru consultație, medicul a luat bisturiul, l-a clătit sub apa de la robinet și a trecut la treabă.

Așa că să fii testor nu e deloc ușor.

13. Câți testori are CNA?

Este una dintre cele mai frecvente întrebări primite, nu vă pot oferi un număr exact, deoarece această informație este atribuită secretului de stat. Dar vreau să vă asigur că dacă vom avea mai mulți testori, și rezultate vor fi mai multe.

14. Credeți în echipa pe care o conduceți, ați avut vreodată dubii referitoare la integritatea subordonaților dumneavoastră?

Sigur că am încredere, dacă nu este încredere, lucrul nu merge. Testul de integritate nu este munca doar a unui singur om. De aceea ca să reușești să faci un test, trebuie să fie încredere între membrii echipei. Pot să vă zic că testorul ca și orice angajat al CNA este supus unui control special la angajare, mai mult decât atât, testorul depune o declarație extinsă a potențialelor interese personale și conflicte de interese, adică despre locurile de muncă anterioare, relațiile de rudenie, prietenie sau ostilitate din viața lor privată cu oricare agent public.

În cazul în care o să apară vreun dubiu, în orice moment putem să dispunem verificarea la po-ligraf a testorului.

15. Mulți susțin că testul de integritate este o provocare din partea statului.

Testarea integrității profesionale este supusă controlului judecătoresc atât la etapa inițierii, cât și la etapa aprecierii rezultatelor testelor de integritate profesională.

Astfel, instanța de judecată autorizează decizia directorului Centrului de inițiere a testării integrității profesionale, verificând temeinicia acesteia. Ulterior, materialele testelor de integritate pro-

fesională se verifică de către același judecător care a autorizat decizia motivată de inițiere a testării integrității profesionale. În procesul verificării, judecătorul examinează respectarea de către testor a deciziei motivate, corectitudinea desfășurării procesului, existența indiciilor potrivit cărora faptele constatate ar fi fost comise de către agenții publici testați și fără implicarea autorităților statului și constată rezultatele testării integrității profesionale.

Activitatea de evaluare a riscurilor de corupție în sectorul public și practica Centrului Național Anticorupție în desfășurarea testării integrității profesionale au fost analizate și apreciate de către experți europeni în cadrul Proiectul Twinning „Suport pentru consolidarea capacităților operaționale ale autorităților de aplicare a legii din Republica Moldova în domeniul prevenirii și investigării actelor de corupție”. În raportul de evaluare s-a menționat că Centrul desfășoară testarea integrității profesionale în conformitate cu standardele europene și cu respectarea drepturilor omului.

16. Credeți că testarea integrității profesionale ar trebui să treacă și pe dimensiunea penală în cazul în care agentul public comite o infracțiune cu consecințe grave?

Aceasta este una din recomandările experților care au o practică în domeniul testării integrității profesionale mai mult de zece ani. Practic, în toate țările în care există mecanismul de testare a integrității profesionale răspunderea este penală. Sigur că nu în toate cazurile trebuie să survină răspunderea penală, în funcție de gravitatea faptei comise și materialele testului nu poate fi o singură probă pentru tragere la răspundere penală, ci doar un indiciu pentru pornirea procesului penal și ulterior acumularea probelor în baza procedurilor procesual-penale. Un exemplu relevant poate servi o situație întâlnită și anume când un agent public în cadrul testului de integritate i-a propus testorului protecția și suportul său în trecerea ne-stingherită a postului de frontieră cu mărfuri fără documente de proveniență în schimbul unei taxe lunare de 4000 de euro.

Astfel, în scopul îmbunătățirii mecanismelor de evaluare a integrității instituționale și a testării integrității profesionale, în baza recomandărilor experților europeni, CNA a elaborat un proiect de modificare a Legii 325/2013, care urmează a fi coordonat cu organele interesate și ulterior promovat.

In memoriam

UN POM ESTE CUNOSCUT PRIN FRUCTELE SALE, IAR UN OM – PRIN FAPTELE SALE: ÎN MEMORIA LUI DORIN ARTENI

A discuta despre o persoană după trecerea acesteia în neființă, a dedica lucrări, în special versuri despre amprente pe care persoana respectivă le-a lăsat în urma Sa – este o datorie nescrisă a celor care au fost martorii oculari ai vieții acestei personalități.

În curgerea lor „timpurile se schimbă și noi ne schimbăm odată cu ele”. Acest citat celebru atribuit clasicului literaturii romane – Publius Ovidius Naso, cunoscut ca Ovidiu, care reflecta atitudinea noastră față de viață și a vieții față de noi cu mii de ani în urmă-, continuă să fie valabil și astăzi. Așa cum este prezentat și pe pânzele unor vechi măști, omul este o figură cu facultăți multilaterale: anumite trăsături ale personalității sale se manifestă în unele situații, altele sunt mai vizibile când aceștia sunt puși în situații noi. Și, acesta, rămânând o personalitate integră, este perceput diferit de semenii săi, în funcție de circumstanțele vieții, depinzând, de fapt, de unghiul sub care „cade lumina”¹.

Nu încape îndoială, familia este simbolul generic al societății unde persoanele sunt cunoscute cel mai bine. În această ordine de idei, dorim să amentim faptul că **Dorin Arteni**, s-a născut în Chișinău la 24 februarie 1972.

Până în anul 1974 a locuit împreună cu familia în Germania, unde tatăl său își satisfăcea serviciul militar, ca ofițer al armatei sovietice dislocate pe teritoriul acestei țări.

Ulterior, în 1979, familia Arteni revine la Chișinău, iar Dorin își începe studiile la școala

moldovenească nr.59.

În anii 1981-1984, Dorin Arteni și-a prelungit studiile la școala moldovenească nr.1 din Grigoriopol, mutându-se cu traiul în legătură cu serviciul tatălui.

La început tata își vedea fiul un bun muzician și, concomitent cu școala medie, îl aranjează la școala de muzică din localitate. După două zile de studii, Dorin l-a întrebat pe tata care este motivul că l-a dat la școala de muzică. Răspunsul cum că îi place muzica și în clipele de rela-

xare și-ar fi dorit să cânte la vioară, dar părinții săi nu au avut posibilități, nu l-a convins pe Dorin. În replică, copilul îi spune tatălui: „Mă dai la școala de muzică fiindcă așa-i la modă și toate odraslele șefilor raionului au împânzit școala de muzică, dar eu nu vreau să fiu ca ei”.

A doua zi, după ce a abandonat școala, mămică copilului, doamna Veronica Arteni, profesoară de istorie la școala moldovenească nr.1 din Grigoriopol, și-a luat odrasla de mână și a dus-o la școala sportivă din oraș, rugându-l pe directorul instituției să-l facă bărbat puternic ca să nu-l mai bată chiar toți copiii. După un an de antrenament, în cadrul întrunirilor regionale ale elevilor școlilor sportive, Dorin devine campionul competiției sportive la proba „trântă liberă”, fiind decorat cu „Diplomă de gradul întâi” a Ministerului Învățământului Public al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești.

În 1984, se mută cu traiul în orașul Hâncești unde își face cei mai buni și devotați prieteni în mijlocul cărora își petrece cea mai frumoasă etapă a copilăriei. Își continuă studiile în școala medie moldovenească nr.1 din oraș, unde a fost primit nu ca un „venetic”, cum obișnuia Dorin să spună,

¹ Guceac Ion, „Arc peste timpuri”. În revista Administrarea Publică, nr.4 din 2019, Chișinău: Academia de Administrare Publică, p.12, ISSN 1813-8489.

ci ca un prieten. Aici a avut parte și de niște profesori cu suflet mare, adevărați maeștri ai sufletelor omenești, care i-au fost mentori până după absolvirea școlii.

Fiind unul dintre cei mai buni elevi, educat și fizic bine dezvoltat, întotdeauna lua apărarea copiilor mai slabi, unul din cele mai relevante exemple poate fi menționat și în cazul surorii sale mai mici Veronica, când într-o bună zi, unul din colegii claselor mai mare o insultase pe ultima. Astfel că, peste un interval de timp, un alt coleg din clasele mai mari s-a apropiat de sora regretatului Dorin Arteni și i-a comunicat să se ducă în vestiarul școlii imediat, evident că Veronica i-a urmat îndemnul și când a intrat în vestiar, aceasta l-a văzut pe ofensator agățat într-unul din cuiere. Dădea din picioare în aer implorând-o să-l ierte, justificându-se că nu știa că este sora lui Dorin. Cu un vizibil aer triumfător și cu un sentiment de liniște profundă Veronica a menționat: *avându-l pe Dorin ca frate nu mi se poate întâmpla nimic*².

Totodată, în perioada studiilor realizate în cadrul școlii medie moldovenești nr.1 din orașul Hâncești, Dorin Arteni, acorda o atenție deosebită și copiilor mai săraci și marginalizați din diverse motive și de diverse persoane, devenind astfel liderul copiilor școlii.

Copiii se adresau lui cu tot felul de probleme. Din aceste considerente și cu asemenea calități, nu putea să nu fie observat de profesori și mai cu seamă de directorul școlii, dl C. Polevoi.

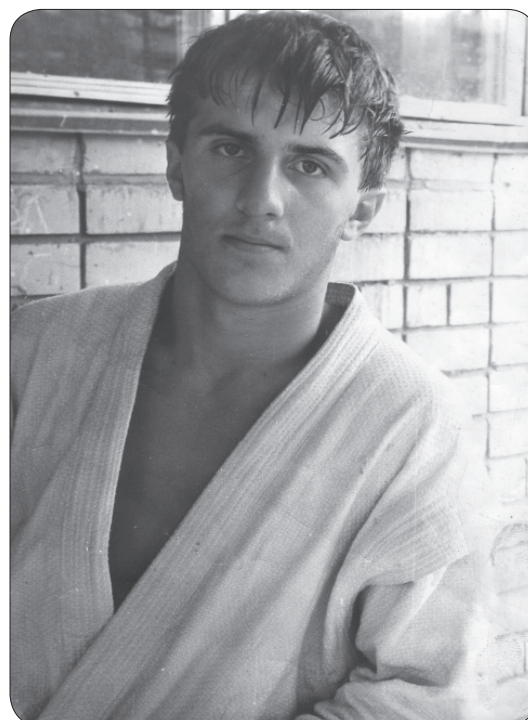
Acesta și-ar fi dorit un asemenea ajutor pentru a menține la nivel disciplina între elevi, de aceea insista ca Dorin să-și dea consimțământul pentru a fi ales în calitate de secretar al organizației comsomoliste a școlii. Fiind refuzat, directorul școlii a solicitat sprijinul comitetului raional al comsomolului, apelând și la autoritatea tatălui.

Acesta nu-și imagina viitorul și cariera fiului fără de partid. Însă argumentele ca și mustrările părintelui au eșuat, fiindcă, din nou, a apărut salvatoarea – mămica Veronica, cea care pe atunci lucra în miliția raională Hâncești și deja rezistase presiunilor soțului, colegilor de lucru și comitetului raional de partid de a o convinge să adere la partid, susținând cu vehemență alegerea fiului.

Hotărârea lor nu a fost agreată de capul fa-

miliei până în ziua Marii Adunări Naționale, când tata (Nicolae Arteni), în calitate de procuror a fost transferat deja cu serviciul la Chișinău și împuternicit să studieze pelicula filmată de serviciile securității naționale de pe clădirea Guvernului pentru depistarea celor mai activi participanți la Marea Adunare Națională, veniți să-și apere dreptul la libertate, limbă și alfabet latin, și văzându-și fiul împreună cu un grup de elevi din Hâncești cum își manifestau ura față de organele de forță de pe atunci, care persecutau demonstranții, face semn cu mâna să se treacă la alte cadre. Scopul celor ce prezentau filmul era ca procurorul să încadreze acțiunile active ale participanților în dispozițiile legislației Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. După o discuție mai sufletească dintre fiu și tată, acesta din urmă a fost primul dintre cei care au aruncat carnetul de partid, înțelegând că cuvântul puterii nu mai trage la cântar.

Lui Dorin norocul avea să-i suradă și atunci când viitorul campion, concomitent cu școala medie, s-a înscris la școala sportivă din Hâncești, având ca antrenori pe marii maeștri ai neamului românesc, frații Mihail și Ilie Buiuc. Aceștia l-au ridicat pe Dorin pe culmile sportului moldovenesc. Participă la numeroasele competiții sportive republicane și unionale la sambo, judo și carate. Devine campion republican în repetate rânduri, maestru în sport. În 1989 câștigă campionatul la

² Arteni Veronica, În *Tăcerea ta doare* de Nicolae Arteni, Chișinău, Ed. Cartea Militară, 2020, p.194, ISBN 978-9975-3120-9-7.

judo la Maikop (Rusia) și în 1990 la sambo de la Leningrad (Sankt Petersburg) devenind campion al Uniunii Sovietice la juniori.

După absolvirea cu succes a școlii medii din Hâncești, la insistența tatălui, susține examenele de admitere la facultatea de silvicultură pentru grupa selectă care urma să-și facă studiile la Universitatea de Silvicultură din Brașov (România). Câștigă concursul organizat de Universitatea Agrară din Chișinău și pleacă la studii în Brașov. Peste un an, la Chișinău se deschide Academia Națională de Poliție „Ștefan cel Mare și Sfânt” a Ministerului de Interne al Republicii Moldova.

Dorin revine la Chișinău și se prezintă în fața tatălui cu rugămintea: „Te rog, nu mă ajuta, dar nici nu mă împiedica să particip la concursul de la Academia de Poliție, și dacă nu câștig concursul, mă întorc din nou să continui studiile la Brașov”. „Eu, spune tata, voiam, Dorine, să fii om liber, să nu ai de-a face cu lumea criminală, că lumea, de când e ea, nu a iubit hoțul și în egală măsură pe cel ce prinde hoțul. Mai bine e să iubești natura, să savurezi aroma plaiului și pentru asta pădurea trebuie ocrotită pentru binele omului. Polițistul salvează omul, iar pădurea – omenirea”. „Tată, răspunde fiul, tu ce nu știi în ce familie m-ai crescut? Tu ești procuror, mama polițistă, ce am eu cu silvicultura?” Mama polițistă! Doamne, că mare-i puterea exemplului. Alegerea fiului a fost binecuvântată... De data asta sfaturile tatălui pentru pregătirea viitorului polițist și jurist de mare valoare au fost foarte utile.

Astfel că, la 01.09.1995, Dorin Arteni depune jurământul de credință Patriei în cadrul Academiei Naționale de Poliție „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne. La această ceremonie a participat conducerea de vârf a țării din acea perioadă: primul Președinte al Republicii Moldova, dl Mircea Snegur; primul Președinte al Parlamentului, dl Alexandru Moșanu și primul Ministru al Afacerilor Interne, actualul general de poliție Ion Coștaș.

Lecțiile de drept, mai cu seamă de drept penal, după cum confirma deseori Dorin, le-a primit acasă de la tata.

În acea perioadă, cursanții Academiei locuiau în cazărmile de la Poșta Veche, localitate cunoscută pe timpuri ca având cele mai multe grupări criminale din mun.Chișinău.

Primii care au fost atacați de acestea au fost

cursanții Arteni și Izvoreanu, fiind înconjurați de o grupă de cinci persoane bine înarmate. Atacatorii au fost puși la respect, dar și Dorin a primit o lovitură cu o bâtă în cap, fapt pentru care a fost spitalizat. Cazul a fost tănuț și numai mama a aflat și l-a vizitat la spital și l-a probozit pentru cele întâmplare (poate nu merita s-o facă în asemenea caz).

În spital i-a fost stabilit un regim strict la pat, conform diagnozei: comoție cerebrală.

Peste 3 zile, pacientul Arteni fuge din spital pentru a participa la competițiile republicane la judo, pe care ulterior le câștigă, apărând astfel onoarea instituție publice de învățământ superior din care făcea parte.

Pe covorul de luptă la competițiile sportive de sambo și judo, era o normă nescrisă dar obligatorie, ca sportivul Arteni – să învingă pe toți. Chiar și cu mult timp după încheierea carierei sportive, rar se găseau adversari pe măsură.

Aceste performanțe din domeniul sportului și-au pus amprenta asupra caracterului său puternic și, în același timp, generos pe care l-a avut. Avea un curaj deosebit și puterea de convingere în ceea ce făcea, putere îmbinată cu darul de a te asculta. Ca un bărbat adevărat ce era nu ezita să-ți spună totul verde în față³.

După absolvirea Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare și Sfânt”, în 1995, specializarea anchetă penală, Dorin devine lector la Catedra „Drept penal” din cadrul aceleiași instituții. De la înmatriculare și până la 04.06.2019, Dorin Arteni a îmbrățișat bărbătește și profesional următoarele statute notorii și de maximă importanță:

➤ 26.08.1991 – cursant al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, pe care o absolvește la 28 iulie 1995;

➤ 01.09.1995 – lector al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 15.09.1998 – lector cadre, învățământ și pregătire de luptă al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 24.06.2002 – lector superior interimar al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 26.09.2002 – lector superior al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan

³ Cojocaru Radion, Larii Iurie, Cojocaru Sergiu. În *Tăcerea ta doare* de Nicolae Arteni, Chișinău, Ed. Cartea Militară, 2020, p.206-207, ISBN 978-9975-3120-9-7.

cel Mare” a MAI;

➤ 04.08.2003 – lector superior interimar al Catedrei „Științe penitenciare, drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 31.10.2003 – lector superior al Catedrei „Științe penitenciare, drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 29.10.2004 – lector superior al Ciclului „Discipline juridice și socio-umane” al Colegiului de Poliție „Dimitre Cantemir” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 15.06.2005 – lector superior al Catedrei „Științe penitenciare, drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 10.11.2006 – lector superior al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 15.01.2010 – locțiitor șef al Facultății „Securitate civilă și ordine publică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 18.03.2013 – lector metodist superior al Serviciului planificare și proiectare didactică al Centrului proiectare didactică, coordonare și management al calității al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 23.12.2013 – lector superior universitar interimar al Centrului pregătire managerială al Departamentului dezvoltare profesională și managerială al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

➤ 03.03.2016 – lector universitar al Catedrei „Științe penale” a Facultății „Drept” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, funcție pe care a deținut-o până la finele zilei de 4 iunie 2019.

În colectivul Catedrei „Drept penal și criminologie”, polițistul Dorin Arteni emana o simplitate omenească și calități profesionale deosebite care îi erau proprii și îl evidențiau ca personalitate.

Fiind plin de bunăvoință și entuziasm în tot ceea ce făcea, instantaneu îi încărca și pe ceilalți colegi cu o doză de optimism în activitățile pe care le desfășurau. Prin glumele sale pline de haz și de tâlc avea darul de a încuraja în momentele cele mai dificile⁴.

La moment, încercăm să înțelegem fenomenul Dorin Arteni, pentru a ne explica motivul pentru care era unul dintre cei mai iubiți dintre profesori, cel mai popular și mai solicitat de cursanți/studenti (actualmente – funcționari publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne). În fața ochilor apare zâmbetul profesorului, răsul cu lacrimi în ochi când, împreună cu discipolii săi, descopereau o neregulă în propriile activități polițienești pe seama cărora se făceau bancuri, felul atât de colegial în care își chema studenții, pe fiecare din ei, pe nume, cunoscându-le obârșia, datina și neamul, faptul cum îi provoca să găsească soluțiile corecte reieșind din diversitatea situațiilor în care se pot pomeni viitorii polițiști și erorile ce distrug vieți omenești, pentru evitarea cărora nu este suficient să cunoști doar dispoziția legii. Mai e nevoie și de substanța din care este creat cel ce aplică legea.

În scurt timp devine și rămâne până la sfârșit unul dintre cei mai buni juriști specialist în drept penal, unul dintre cei mai solicitați și iubiți profesori de studenți, precum și de colegii de breaslă. Pentru munca depusă, de nenumărate ori a fost menționat și decorat cu diverse ordine și medalii de conducerea instituției și a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, oferindu-i-se și gradele de ofițer, de la locotenent (01.03.1995) până la colonel de poliție (23.07.2012).

Astfel că, dedicația profesorului Dorin Arteni față de activitatea profesională a fost una notorie, care a existat până în ultimul moment, inclusiv în ziua de 4 iunie 2019. Datorită specificului personalității sale, a reușit să lase amprente profunde ce vor rezista mereu rigorilor timpului atât în echipa salariaților din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, cât și a altor organe de ocrotire a normelor de drept⁵.

⁴ Cojocaru Radion, Larii Iurie, Cojocaru Sergiu. În *Tăcerea ta doare* de Nicolae Arteni, Chișinău, Ed. Cartea Militară, 2020, p. 206, ISBN 978-9975-3120-9-7.

⁵ Soroceanu Igor. În *Tăcerea ta doare* de Nicolae Arteni, Chișinău, Editura: Cartea Militară, 2020, p. 220, ISBN 978-9975-3120-9-7.

Era respectat într-un mod deosebit de studenți, având o relație specifică cu ei. A putut să-i cucerească de fiecare dată cu simplitatea și claritatea discursului său în procesul de predare. Avea un har propriu în a predă, punând de fiecare dată în prim-plan acele probleme practice pe care le implica studiul dreptului penal. Prin aceasta trezea interesul studentului în a cunoaște și în a se dezvolta. Însuși felul lui de a fi și personalitatea sa constituie un etalon demn de urmat, îndeosebi pentru discipolii săi, în formarea cărora s-a consacrat și în care a investit multe speranțe⁶.

Cine nu-și amintește cazurile mai multor cursanți, vorbitori de limba rusă, care încercau să motiveze nepregătirea la examenul de drept penal prin faptul că nu cunosc limba română și nu au posibilitatea de a-și arăta cunoștințele. „Poftim, sunt gata să vă ascult și în limba rusă”, le răspundea profesorul (Dorin Arteni).

Văzând că nivelul cunoștințelor era egal în ambele limbi, profesorul Arteni le spunea: „Îți dau douăzeci și patru de ore și ne întâlnim mâine tot aici, numai că îmi vei recita pe de rost poemul marelui M. Eminescu «Luceafărul»”.

A doua zi, cursantul s-a prezentat cu lecția bine învățată și a primit nota zece la dreptul penal.

În împrejurări similare un alt cursant a învățat rugăciunea „Tatăl nostru” în limba română, iar colegul lui s-a descurcat de minune dând citire unui referat scris în limba română despre „Rolul lui Alexandru Ioan Cuza în istoria neamului românesc”.

Altfel, cum ai putea ajunge la esența dreptului, oricare ar fi el, spunea profesorul, dacă nu vei avea nivelul respectiv de cultură generală? Cultura e raza care îți luminează calea către Domnul, și numai cu ea poți ajunge la rădăcinile și izvoarele neamului nostru.

Numai la acele izvoare îți vei putea spăla mâinile ca să nu-ți murdărești obrazul în fața semenilor și a Mântuitorului când vei fi chemat să răspunzi cum ți-ai irosit viața.

Împreună cu cursanții săi acorda ajutor Bisericii la diverse activități, consecvent cu aceasta, fiind și unul din promotorii lăcașelor sfinte.

Poate că atare acțiuni și atitudini sunt motivul pentru care Dorin a fost decorat cu diverse

distincții bisericești ca: „Bine-credinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt”, ordinul de gradul II „Isus Hristos Salvatorul” din 26.XI.2018, semnat de Mitropolitul Chișinăului și al întregii Moldove, în semn de recunoștință pentru activitatea sârguincioasă spre binele și întru mărirea Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova.

Nădăjduim că, în aulele îngerilor, în aceste clipe sunt ținute lecțiile de profesorul emerit și mult stimat – Dorin ARTENI.

Și dacă toate au o explicație, decesul regretatului profesor Arteni Dorin, din 04.06.2019 la vârsta de numai 47 de ani, când inima lui mare și sufletul nobil au cedat în fața unei tromboze, nu se poate explica.

Cu atât mai mult nu și-o pot explica copiii lui, Nicu și Veronica, pe care i-a iubit și i-a îngrijit ca pe nimic și pe nimeni pe lume, deoarece „povestea cu mare bucurie și mândrie când aceștia făceau câte o șotie, dar foarte mult suferea când erau bolnavi, suferea împreună cu ei și nu avea astâmpăr până nu-i vedea că sunt bine⁷”.

Nicu, în momentele tragediei, susținea examenele de absolvire a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI din care a plecat tata Dorin, iar comoara de fetiță ce-i poartă numele bunicii și surorii – Veronica, rămasă fără cel mai scump om pentru ea, la o vârstă de numai cinci anișori, își spunea: „Tată, te aștept, știu că o să vii”.

Mai mult ca atât, în una din zilele ce au trecut, „Veronica îi spunea bunelului că el va fi cel mai iubit om de pe pământ dacă îi face o scară să ajungă la cer, să se ridice la tătici și să îl ia acasă⁸”.

În flacăra luminii întunecoase a acestei întâmplări, Nicolae Arteni (tata regretatului) îi dedică la 04.06.2021 următoarele versuri feciorului său:

Vara asta nu-i ca toate,
Începutu-i rău pornit,
Arșița deja doboară
Tot ce frumos a-nflorit.
Porumbeii nu mai zboară
Florile s-au ofilit
Iarba ce odinioară
Se scaldă-n rouă lucind

⁶ Cojocaru Radion, Larii Iurie, Cojocaru Sergiu. În *Tăcerea ta doare* de Nicolae Arteni, Chișinău, Ed. Cartea Militară, 2020, p. 207, ISBN 978-9975-3120-9-7

⁷ Belecciu Ștefan. În *Tăcerea ta doare* de Nicolae Arteni, Chișinău, Ed. Cartea Militară, 2020, p. 211, ISBN 978-9975-3120-9-7.

⁸ Nicolae Arteni, *Tăcerea ta doare*, Chișinău, Ed. Cartea Militară, 2020, p.192, ISBN 978-9975-3120-9-7.

Acum toatele coboară,
 Supărate la pământ.
 Le mai sfătui, într-o doară,
 Să nu le văd tânguind
 Că o bobită de-i coaptă
 Până la toamnă încă-i mult.
 Și țintii ochii spre poartă,
 Te așteptam să vii, să vezi
 Tata-i ca frunza pe apă
 Plutește până la primu-îngheț
 Dar speranța mă tot ceartă,
 Avem roade de cules.
 Și tu să te întorci acasă
 Cum o făcea-i deseori,
 Cu-n coș de caise coapte
 Și cu brațul plin de flori.
 Un gând liniștea-mi apasă,
 Să-i răspund ce se întâmplă
 De ce poarta stă ca piatra?,
 De nimenea neclintită?
 Și fetița învățată
 Să vină tata cu flori
 Rupse-i ce-mi ieși în cale
 Ceva asemănător.
 Nepoțica alertată
 Mă luă la întrebări
 Unde-i și de ce nu-i tata?

Că-n buchet sunt alte flori
 Și aroma-n ele-i alta
 Nu-i ca din grădina lor.
 Nu mă-ncumet a răspunde
 Și cine-ar putea s-o facă,
 Atunci când durerea-frânge,
 Inima de mine-ascunde,
 Tragedia întâmplată.
 Și tu mi te lăsași pe suflet
 Ca o piatră grea de moară
 Care nu mai sfarmă bobul
 Și lasă pâinea amară.
 Sufletu-mi se dă-n suspine
 Și te-ntreb c-o limbă sacă,
 Ce s-a întâmplat, copile?
 De ți-am greșit ceva – iartă!
 Pentru toate-mi cerea-i sfatul,
 Numai pentru asta nu!
 Ce ți-a-și reproșa, sărmanul
 Nu porți nici o vină Tu.
 Cel ce-a vrut să ne despartă
 M-a pedepsit doar pe mine,
 Cine-ar fi gândit vreodată
 Gingășiile divine.
 Să tot aștepte pe tata,

De unde nu se mai vine.
Mă rog, Hristoase, la Tine!
Ascultă-mi ultimul cuvânt,
Ca să mă-nțelegi, Preasfinte,
Coboară-te pe pământ!
Și fiecare-și va spune:
Cât părinții vii mai sunt,
Copiii nu pot să moară.
Floarea-i floare cât-e soare
Nu când zace în pământ.
Cum pot pe copii să-i mint
Când ei știu că tu ești toate
„Precum în cer și pe pământ”.
Iar pasul nechibzuit
Surp-atâtea vieți, că toate
Câte le faci pe pământ
Sunt doar dureri suspendate
Și-așteaptă deznodământ.
Fă un pas! Întoarce-mi fiul.
Și întâiu-s eu, în schimb!
A părăsit prematur lumea pământească.
Ne-am fi dorit astăzi să-i simțim și în continuare
prezența sa calmă, simțul său de pace și împăca-

re, predispoziția statornică de a îndruma în continuare colegii prin glume și povețe și de a învăța studenții să lupte cu răul și să nu admită în viitorul lor să fie copleșiți de ceea ce este imoral și inuman⁹.

Considerent din care, valorile adevărate și spirituale (profesionist al domeniului dreptului penal, mereu în toiul energiei, dornic de fapte bune, respectuos și respectabil, sufletist, familist, etc.) de care a dat dovadă pe parcursul celor 47 de ani ai vieții, îi determină pe oamenii care l-au cunoscut pe Dorin Arteni să-l vorbească neîntrerupt de bine, să-i poarte cu cinste memoria și mereu să-i viziteze mormântul de veci.

Dumnezeu Să te odihnească în Pace și veșnică Să-ți fie memoria, Fiule, și concomitent, Ero-ule cu epoleți!!!

*Nicolae ARTENI,
tatăl regretatului Om cu suflet mare Dorin Arteni*

*Igor SOROCEANU,
discipol și prieten al profesorului Dorin Arteni*

⁹ Odagiu Iurie. În *Tăcerea ta doare* de Nicolae Arteni, Chișinău, Ed. Cartea Militară, 2020, p. 209-210, ISBN 978-9975-3120-9-7.